

**DIE FASILITERENDE ROL VAN DIE SKOOLBESTUUR IN
VERBAND MET DIE TOETREDE VAN IMMIGRANTE
KINDERS TOT SKOLE**

**Piet J. Hermanis
H.O.D., B. PrimEd, B. Ed(Hons)**

**Tesis ingelewer ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes vir
die graad van Magister in die Opvoedkunde aan die Universiteit
van Stellenbosch.**

Studieleier: Prof. S.J. Berkhout

STELLENBOSCH

Desember 2005

Verklaring

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie tesis vervat, my eie oorspronklike werk is wat nog nie van te vore in die geheel of gedeeltelik by enige ander universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê is nie.

Handtekening

Datum

OPSOMMING

Hierdie ondersoek vorm deel van 'n internasionale oor die fasiliterende rol van skoolbestuur in verband met die toetrede van immigrante kinders tot skole. Die doel van hierdie ondersoek is om vas te stel hoe geselekteerde skoolgemeenskappe reageer op hulle rol met betrekking tot die bestuur en fasilitering van immigrante-leerders in skoolverband.

Naas die omvattende literatuurstudie is van beide kwantitatiewe sowel as kwalitatiewe navorsingsmetodes gebruik maak. Die loodsondersoek is gedurende die tweede kwartaal van 2004 in vyf skole op Worcester onderneem ten einde die vraelys wat vir die internasionale ondersoek gebruik is, se toepaslik vir die geselekteerde groep skole in Worcester te verseker. Die vraelys vir leerders, onderwysers, prinsipale ouers, is aangevul met gesprekvoering en formele onderhoude om die opinies, houdings, voorkeure en persepsies van die gemeenskappe met betrekking tot die immigrering van leerders vas te stel.

Die navorsing toon dat die response ten opsigte van die migrasieverskynsel by leerders uiteenlopend van aard is. Die response word binne die volgende kontekste gerealiseer: toeganklikheid of geslotenheid van skole, kultuur, politiek, ideologie, etnisiteit, geloof, taal en selfs rasseklassifikasie. Alhoewel geografiese ligging nie 'n beduidende faktor is nie, skyn sosiale stratifikasiepatrone sowel as status 'n rol te speel in dié verbrand.

Die gevolgtrekking waartoe geraak is, is dat die geteikende skoolgemeenskappe nog ontbreek aan kundigheid, ervaring en die vermoë om multi-kulturele diversiteit te hanteer, te fasiliteer en daaraan beslag te gee. Navorsingsbevindingstoon daarop dat hierdie toedrag van sake grootliks te wyte is aan 'n gebrek aan begrip met betrekking tot transformasie in skoolverband en die implementering en deurvoer daarvan.

SUMMARY

This investigation forms part of an international study about the facilitative role of school management regarding the emergence of immigrant children at schools.

The purpose of this study is to determine how selected school communities respond to their role with regards to the management and facilitation of immigrant learners in schools.

In order to accomplish this, both quantitative and qualitative research methods were used. Descriptive survey techniques were applied on the basis of their flexibility. Questionnaires, informal discourse, formal interviews and the case study were utilised to establish the opinions, attitudes, preferences and perceptions of communities regarding the immigration of learners. This was done against the backdrop of an extensive and comprehensive literature review.

Throughout the study an attempt was made to remain as faithful as possible to the facts through empirical research, and to minimise prejudice, stereotyping and preferences through using rational thinking. Internal testing was used to ensure validity and reliability.

According to the current research, the responses regarding migration by learners are very diverse. The responses are realised within the following contexts: accessibility or inaccessibility of schools, culture, politics, ideology, ethnicity, religion, language and even racial classification. Although geographical location is not a significant factor, social stratification patterns as well as the status play a role in this regard.

The researcher concludes that the targeted school communities still lack the expertise, experience and ability to handle, facilitate and settle issues relating to multi-cultural diversity. Research findings show that this state of affairs is largely due to a lack of understanding of transformation in the school context as well as regarding the implementation and execution of this transformation.

DANKBETUIGINGS

My opregte dank aan:

- My Skepper, deur wie se genade ek hierdie navorsing kon begin, deurvoer en voltooi.
- My studieleier, Prof Berkhout vir haar doelgerigte leiding, positiewe kommentaar en heldere insig wat die voltooiing van hierdie werkstuk 'n verrykende ervaring gemaak het.
- Prof Y Waghid, wat my die afgelope aantal jare geïnspireer het met sy dinamiese onderwysleierskap.
- Die respondente, sonder wie se samewerking hierdie navorsing nie moontlik sou wees nie.
- Al die immigrante, vir die opbouwende gesprekke en die geleentheid dat ons met mekaar kon identifiseer sodat ek hulle beter kon verstaan.
- Die bibliotekpersoneel van die Universiteit Stellenbosch, en veral mev M Visser, vir haar bystand.
- Die personeellede, leerders en skoolgemeenskappe, vir hulle belangstelling, besieling en aktiewe deelname.
- Mev Kulsum Jacobs en mej Florence Springveldt
- My eggenote, Hilary, en my kinders Brijon, Simonay en Scherlyn, vir die stille inspirasie, motivering en unieke bydraes wat van elkeen gekom het.
- My ma, Regina, wat my onderwysloopbaan moontlik gemaak het, veral deur haar gebede.
- Basil Kivedo vir sy morele ondersteuning, professionele kritiek en akademiese bekwaamheid waarsonder die afhandeling van hierdie manuskript nie moontlik sou gewees het.

Inhoud

HOOFSTUK I

UITEENSETTING VAN DIE NAVORSING

1.1	Inleiding	1
1.2	Probleemstelling	3
1.3	Doel van die navorsing	4
1.4	Navorsingsvrae	4
1.5	Navorsingsmetodologie	5
1.5.1	Metodologiese oriëntering	5
1.5.2	Multimetode-benadering t.o.v. die insameling van data	6
1.5.3	Navorsingsontwerp	6
1.5.4	Die loodsondersoek	7
1.5.5	Ontwikkeling van navorsingsinstrumente	7
1.6	Prosedure en metode van analisering	10
1.6.1	Die opname	10
1.6.2	Analisering van data	10
1.7	Beperkinge van hierdie navorsing	11
1.8	Verloop van navorsingsverslag	11

HOOFSTUK 2

LITERATUURSTUDIE RAKENDE DIE UITDAGINGS VAN MIGRASIE

AAN DIE BESTUUR VAN ONDERWYSINSTELLINGS

2.1	Inleiding	13
2.2	Immigrasiekonteks in die Republiek van Suid-Afrika (RSA)	14
2.3	Definisie van migrasie	17
2.4	Verskillende kategorieë ten opsigte van migrasie	21
2.5	Soorte bewegings	23
2.5.1	Sikliese beweging	23
2.5.2	Periodieke beweging	23
2.5.3	Nomadiese beweging	24

2.6	Soort migrasie	24
2.7	Migrasieteorie	24
2.7.1	Inleiding	24
2.7.2	Stadiums van migrasie	25
2.7.3	Die druk-trek-teorie	26
2.7.4	Sosiale selektiwiteit van migrasie	29
2.8	Samevatting	31

HOOFSTUK 3

KONTEKSTUALISERING VAN IMMIGRASIE NA SUID-AFRIKA VIR SKOLE IN WORCESTER

3.1	Inleiding	33
3.2	Impak van immigrasie op Suid-Afrika	34
3.3	Onwettige immigrasie en die internasionale ondervinding	36
3.4	Die inwoners van die Wes-Kaap	37
3.4.1	Bionatuurkundige oorsig van die provinsie	37
3.4.2	Demografiese en etniese profiel van die provinsie	38
3.4.3	Armoede en verwante faktore	40
3.5	Migrasieprofiel	41
3.6	Profiel van die Wes-Kaap	42
3.6.1	Inleiding	42
3.6.2	Politieke profiel van die Wes-Kaap	44
3.6.3	Ekonomiese profiel van die Wes-Kaap	45
3.7	Profiel van Worcester	46
3.7.1	Inleiding	46
3.7.2	Indeling van skooltipes in die Breërivier/Overberg OBOS	49
3.8	Die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel in 'n neutedop	49
3.8.1	Inleiding	49
3.8.2	Die onderwysstelsel	49
3.8.3	Opvoedkundige netwerk	50
3.8.4	Riglyne vir die verwysing of weiering van leerders	51

3.8.5	Adviesliggame	52
3.8.6	Norme en standaarde vir die befondsing van skole	53
3.8.7	Die veranderde skoollandskap	56
3.9	Veranderinge in die openbare sektor	56
3.10	Samevatting	57

HOOFSTUK 4

NAVORSINGSMETODOLOGIESE OORWEGINGS

4.1	Inleiding	59
4.2	Metodologiese oriëntering	59
4.3	Sinopsis van besoeke	60
4.4	Prosedure gevolg tydens besoeke	61
4.5	Multimetode-benadering tot data-insameling	62
4.6	Navorsingsontwerp	63
4.7	Die loodsondersoek	63
4.8	Universum	63
4.9	Ontwikkeling van navorsingsinstrumente	63
4.9.1	Vraelyste	63
4.9.2	Gevalllestudie	64
4.9.3	Onderhoude	65
4.9.4	Fokusgroepbesprekings	66
4.10	Prosedure en metode van analisering	66
4.10.1	Die opname	66
4.10.2	Analisering van data	66
4.11	Samevatting	67

HOOFSTUK V

‘N ANALISE VAN DIE PROFIEL VAN DIE RESPONDENTE EN DIE SKOLE

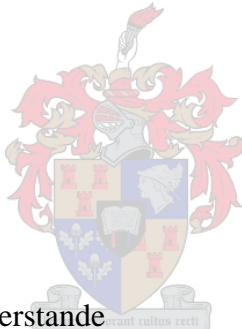
5.1	Inleiding	68
5.2	Die loodsondesoek	68

5.3	Die hoofondersoek	69
5.3.1	Profiel van die skole betrokke by die ondersoek	69
5.3.2	Profiel van leerders betrokke by die ondersoek	70
5.3.3	Profiel van opvoeders betrokke by die ondersoek	72
5.3.4	Keuse van skool	72
5.3.5	Veranderinge in die skool	73
5.3.6	Persepsies oor veranderinge en die impak op skole	80
5.3.7	Ondersteuning, opleiding en ontwikkelingsmeganisme	81
5.4	Toekomstige behoeftes	81
5.5	Samevatting	82

HOOFSTUK 6

‘N ANALISE VAN DIE WERKLIKHEIDSERVARING VAN DIE RESPONDENTE

6.1	Inleiding	83
6.2	Response van skoolbestuur	84
6.2.1	Vrae aan skoolhoofde	84
6.2.2	Beleid	85
6.2.3	Insidente, konflikte of misverstande	86
6.2.4	Ondersteuningstelsels	86
6.2.5	Leerdermigrasie	86
6.2.6	Personeelsamestelling	87
6.2.7	Algemene opmerkings	87
6.3	Reaksie van onderwysers	87
6.3.1	Onderrig en professionele ondervinding	87
6.3.2	Skool se beleid	88
6.3.3	Konflik of misverstande	88
6.3.4	Besprekings tussen personeellede oor rasseaangeleenthede	88
6.3.5	Personeelsamestelling	89
6.3.6	Antirassisme en antidiskriminerende strategieë	89
6.3.7	Algemene opmerkings	90

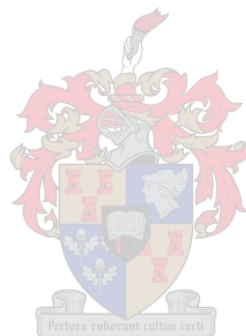
6.4	Leerdersresponse	90
6.5	Kwessies met betrekking tot die skool self	90
6.5.1	Kurrikulumkwessies	90
6.5.2	Faktore wat oorweeg word by die keuse van die skool	91
6.5.3	Konflik, misverstand en diskriminasie	91
6.5.4	Veranderinge wat leerders wil sien en ervaar	93
6.5.5	Algemene opmerkings	93
6.6	Ouers se kommentaar	93
6.6.1	Keuse van 'n skool	94
6.6.2	Skool se beleid	94
6.6.3	Verhoudings tussen leerders en opvoeders	95
6.6.4	Algemene opmerking	95
6.7	Waarnemings	95
6.8	Samevatting	96

HOOFSTUK 7

BEVINDINGE, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

7.1	Opsomming	98
7.2	Maak die afbreek van rassisme 'n realiteit	98
7.2.1	Staatsdepartemente	99
7.2.2	Die onderwysministerie	99
7.2.3	Klaskamerinteraksie	101
7.2.4	Gemeenskappe	102
7.3	Leerdermigrasie	103
7.3.1	Uitdagings met betrekking tot leerdermigrasie	104
7.3.2	Implikasies vir leerdermigrasie	104
7.4	Aanbevelings	105
7.4.1	Diversiteitskwessies	106
7.4.2	Kurrikulum en beleid	106
7.4.3	Opleiding en ontwikkeling	107
7.4.4	Leerdermigrasie	108

7.5	Ondersteuning van skole	108
7.6	Samevatting	108
7.7	Slotopmerking	109
VERWYSINGS		110
BYLAE		114

LYS VAN TABELLE

- Tabel 3.1: Repatriasie uit Suid-Afrika. p.36
- Tabel 3.2: Nasionale en provinsiale bevolking 1996 – verhoudings tussen etniese groepe en stedelik/plattelands. p.39
- Tabel 3.3: Beraamde bevolking van die Wes-Kaap teen 2001 volgens distrik en etniese groep. p.39
- Tabel 3.4: Huishoudings se toeganklikheid tot basiese infrastrukture: geselekteerde faktore in die Wes-Kaap as % van alle huishoudings. p.40
- Tabel 3.5: Geselekteerde eienskappe van huishoudings en hoofde van huishoudings (HUH) 2001 per etniese groep. p.41
- Tabel 3.6: Lewenslange migrasie van Wes-Kaapse hoofde van huishoudings in 2001 volgens etniese groepe. p.43
- Tabel 3.7: Wes-Kaap : demografiese profiel per bevolkingsgroep. p.43
- Tabel 3.8: Wes-Kaap : demografiese profiel per ouderdom. p.43
- Tabel 3.9: Belangrikste Wes-Kaapse ekonomiese sektore. p.45
- Tabel 3.10: Wes-Kaap: beroepsprofiel. p.47
- Tabel 3.11: Demografiese profiel van die gebiede in die Breedevallei. p.48
- Tabel 3.12: Opvoedkundige kwalifikasies van die werksmag. p.49
- Tabel 3.13 Indeling van skooltipes. p.56
- Tabel 3.14 Aantal openbare gewone skole gedurende 1994. p.57
- Tabel 5.1 Aantal wettige migante woonagtig te Worcester. p.71
- Tabel 5.2 Faktore wat leerders aantrek na skole buite hulle residensiële gebied. p.73
- Tabel 5.3 Watter van die onderstaande veranderinge is sigbaar by die skool ná die toelating van leerders uit die verskillende bevolkingsgroepe? p.74
- Tabel 5.4 Die vlak van vordering reeds deur die skool behaal. p.78
- Tabel 5.5 Invloed op die leeromgewing. p.80

LYS VAN AFKORTINGS

ANC	African National Congress
BBP	Bruto Binnelandse Produk
CIS	Citizenship and Immigration Services
DOO	Departement van Onderwys en Opleiding
INS	Immigration and Naturalisation Services
NNP	Nuwe Nasionale Party
NRO	Nie-regerings organisasie
NCCRD	National Centre for Curriculum Research and Development
OBOS	Onderwysbestuur en opleidings sentrum
RGN	Raad van Geestelike Navorsing
RSA	Republiek van Suid-Afrika
SABC	South African Broadcasting Commission
SAOG	Suider-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenskap
SBL	Skoolbeheerliggame
VBOO	Volwasse Basiese Onderrig- en Opleiding
VRL	Verteenwoordigende Raad van Leerders
WKOD	Wes-Kaapse Onderwys Departement

HOOFSTUK 1

UITEENSETTING VAN DIE NAVORSING

1.1 Inleiding

Die postapartheid regering in Suid-Afrika het nuwe wette en beleidstukke in werking gestel om te verseker dat die onderwysstelsel vir alle burgers en wettige immigrante, ongeag hulle kleur, ras en geslag, toeganklik en oop is. Dié visie van die genoemde nuwe onderwysbedeling is vervat in die Suid-Afrikaanse Skolewet (Republiek van Suid-Afrika, 1996) en die land se Grondwet (Republiek van Suid-Afrika, 1996).

Statutêre wetgewing in die onderwys is egter nog geen waarborg vir 'n gladde integrasieproses met betrekking tot gelykmaking en regstellende aksie nie, en dit het skoolbesture voor verskeie uitdagings te staan gebring, byvoorbeeld kulturele onverdraagsaamheid, rassekonflik en die volgehoue soeke na “beter” onderwys wat verder verband hou met norme, standaarde en waardes met betrekking tot die onderwys. Die onvoldoende toegerustheid en bekwaamheid van onderwysers om die veranderinge te bestuur en sodoende 'n klimaat van kultuuraanvaarding te skep, het baie onopgeloste vraagstukke na vore gebring en dit verder geïntensiveer. In hierdie navorsing is die hoofokus op die fasiliterende rol wat die skoolbestuur speel om die toetrede van immigrante-leerders te vergemaklik, aangesien onderwysmigrasie nie noodwendig tred gehou het met die opleiding van bestuur nie. Dít kan weer toegeskryf word aan die feit dat immigrasie en emigrasie natuurlike en spontane prosesse is en kwessies soos skoolbestuur onder die voorskrifte van onderwyswetgewing staan.

Die bespoediging van rasse-integrasie in skole is oor die algemeen deur skoolbesture verwelkom, aangesien dit sou waarborg dat leerders vry sou wees om enige openbare skool van hulle keuse te kon bywoon. Groot getalle leerders het begin migreer op soek na beter onderwys en sodoende hulle gemeenskappe verlaat. Die werklikheid is dat leerders en ouers nuwe verwagtinge ten opsigte van leerder-beweging het wat nie in harmonie is met die huidige regering se strategie vir beleidsimplementering nie. Hofmeyr (2000) verduidelik dat 'n grootskaalse leerdermigrasie uit, binne en tussen

provinsies geweldige implikasies inhou wat beide gelykheid en gehalte van die onderwys kan vertraag. In hierdie ondersoek sal ek dus poog om die moontlike wanbalanse wat gehalteonderwys vertraag te identifiseer deur die rol van die skoolbestuur te bespreek.

Aangesien die ondersoek deel uitmaak van 'n internasionale ondersoek, moet die konteks daarvan binne die onderstaande aannames begryp word:

- die grootskaalse beweging van mense dwarsoor die wêreld is nie iets ongewoon nie en op dié wyse raak die samelewing meer divers en multi-etnies;
- die beweging word deur druk-en-trek-faktore teweeg gebring;
- sosio-ekonomiese sowel as politieke dryfvere speel 'n rol; en
- die kragte van globalisering noodsaak die proses.

Worcester¹, waarop die klem in hierdie ondersoek sal val, word ook gekonfronteer deur die grootskaalse instroming van migrante. Vyf skole wat 'n toename in immigranteleerders toon, is gekies as teikenskole om te bepaal of die skoolbestuurspanne voldoende toegerus is vir hulle nuwe taak. Die oorsprong van hierdie migrering of sirkulering van leerders na skole van hulle keuse in Worcester kan soos volg geklassifiseer word –

- dorpsgebied (*township*) na dorpsgebiede
- dorpsgebied(*township*) na voorstedelike gebiede
- plattelandse gebiede na voorstedelike gebiede
- informele nedersettings na voorstedelike gebiede
- openbare skole na elite- privaat skole
- arm provinsies na relatief welvarender provinsies
- immigrante na welvarender gebiede.

Die beweging van mense dwing ons gemeenskappe om meer divers en multi-etnies te word. Die ontstaan van multi-etnisiteit het 'n direkte uitwerking op die skoolstelsel en dwing die skoolbestuur om te besin oor die status quo wat handhaaf moet word. Inaggenome dat skoolhoofde hoofsaaklik van die meerderheidskultuur is en die kurrikulum die norme en waardes van die meerderheid verteenwoordig, is daar weinig

empiriese bewyslewing hoe skole die veranderinge hanteer. Die relevansie van die navorsing, veral omdat dit 'n vergelykende ondersoek is, lê daarin dat dit waarskynlik nuwe insigte na vore sal bring.

Paterson en Kruss (1998:152) verduidelik dat hierdie onderwysgedrewe migrasie, as deel van 'n breër proses van urbanisering, vir die staat en beleidmakers geweldige uitdagings met betrekking tot die implementering van gelyke toegang tot onderwys inhoud. Dit is gevolglik noodsaaklik om te bepaal of die skoolbesture voldoende toegerus is om die uitdaginge wat immigrante-leerders bied, opvoedkundig te kan hanteer.

In Mei 2001 het president Thabo Mbeki 'n beroep op alle Suid-Afrikaners gedoen om te waak teen enige tekens van xenofobie ten opsigte van immigrante uit Afrika. Hy merk op dat dit fundamenteel verkeerd en onaanvaarbaar is dat Suid-Afrikaners immigrante soos vyande behandel. In die lig van die klassifikasie op grond van ras en kultuur waaraan almal in die apartheidsera blootgestel was, is dit duidelik dat die immigrante nou in die historiese konteks opgeneem word en gevolglik Suid-Afrikaanse burgers word. Hierdie tendens sal in die hoofstukke hierna duidelik word. Bepaalde persepsies ontstaan oor wie en wat die immigrante-leerders in die oë van die gemeenskap is en veral watter negatiwiteit met hulle geassosieer word. In hierdie ondersoek sal ek poog om die fasiliterende rol wat die skoolbestuur ten opsigte van die toetrede van immigrante-leerders by skole speel, te ondersoek.

1.2 Probleemstelling

Suid-Afrika het sedert 1994 noemenswaardige politieke, sosiale en ekonomiese veranderinge ondergaan. Die transformasie van skole en die aanvaarding van die Suid-Afrikaanse Skolewet (1996) poog om die ongelykhede van die verlede uit te wis.

Dit is 'n erkende feit dat daar 'n grootskaalse beweging (migrasie) van leerders na skole van hulle keuse ontstaan het. Skole, veral in groot dorpe, word meer divers en multi-etnies. Ten spyte van dié migrasie handhaaf skole steeds die status quo deurdat die

¹ Worcester is die hoofdorp van die Breëriviervallei.

personeelsamestelling die meerderheidskultuur verteenwoordig. Kurrikuluminhoude verteenwoordig en bevorder steeds die waardes en oortuigings van die meerderheidskultuur wat, volgens die ondersoek in sekere skole die minderheidskultuur geword het. Daar is weinig empiriese bewyse wat aandui tot watter mate skole reageer op en voorbereid is op hierdie veranderende demografie.

Die navorsingsvraag wat hier ondersoek word, is of die skoolbestuur te wete skoolhoofde, onderwysers, leerders, ouers en die gemeenskap daarop voorbereid is om die veranderinge waarmee hulle gekonfronteer word, die hoof te bied ten einde 'n diverse leerdersamestelling uit alle bevolkingsgroepe te hanteer en om 'n fasiliteringsrol te skep om toeganklikheid tot skole vir immigrante en migrerende leerders te verseker.

1.3 Doel van die navorsing

Die behoefte om te eksploreer en te verseker dat toeganklikheid, gelykheid, gelyke geleentede, ontsluiting van bronne, integrasie, wederkerige en aktiewe deelname vir alle leerders van alle bevolkingsgroepe by alle skole beskore is, maak die doel van die huidige ondersoek uit. Die ondersoek sal dus poog om sekere kritiese vraagstukke te ondersoek:

- die bestaan al dan nie van xenofobie by leerders;
- rolspelers se ervaring van diversiteit van leerders;
- verskeie definisies van migrasie;
- vermydingstrategieë wat deur skole geïmplementeer word;
- die mate waartoe die Skolewet vir immigrante-leerders voorsiening maak;
- die erkenning van diversiteit deur skoolbesture; en
- inklusiewe strategieë wat deur skole gebruik word.

1.4 Navorsingsvrae

Ten einde relevante data in te samel sal 'n gestruktureerde itemvraelys met die onderstaande vrae aan respondente uitgereik word:

- Wat is die kultuur-etniese profiel van u skool?
- Hoeveel leerders is as immigrante by u skool ingeskryf?
- Hoe definieer u immigrante?

- Watter proporsie leerders sal u identifiseer as 'n inheemse groep?
- Is daar voorbeelde van etniese segregasie tussen die verskillende groepe?
- Hoe sal u die sosio-ekonomiese status van die leerders by u skool beskryf?
- Hoe vergelyk dit met die onmiddellike omgewing waar u skool geleë is?
- Watter beleidstukke of prosedures, indien enige, bestaan om gelyke toegang vir alle etniese en kultuurgroepe tot die skool te verseker?
- Is daar verskillende beleidstukke gereed vir verskillende areas van u skoolstelsel?
- In watter omstandighede, indien enige, kan u 'n leerder toegang tot die skool weier?
- Oor hoeveel outonomie beskik die skool om eie beleidstukke tot gelyke toegang vir leerders van alle etniese en kultuurgroepe saam te stel?
- In watter taal publiseer u skoolnuusbriewe en bulletins?
- In watter mate neem ouers, verteenwoordigend van alle etniese groepe, deel aan skoolaktiwiteite, bv. vergaderings?
- Gebruik u tolke tydens ouer- of gemeenskapsvergaderings?
- Beskryf kortliks twee kritieke insidente (een positief en een negatief) wat u verhouding met leerders van diverse kulturele agtergronde uitbeeld.
- Het u enige aanbevelings oor die wyse waarop skole die behoeftes van leerders vanuit verskillende etniese agtergronde kan bevredig?

1.5 Navorsingsmetodologie

1.5.1 Metodologiese oriëntering

Metodes verwys na tegnieke wat aangewend word in die proses om inligting in te samel (Kotzé & Hill, 1997:15). Die navorsingsraamwerk waarbinne gewerk word, is 'n kombinasie van interpretevistiese en beskrywende opnames, aangesien die fasiliterende rol wat die skoolbestuur speel, hopelik in die ondersoek verklarend uiteengesit sal word. Beskrywende opnames en tegnieke sal gebruik word aangesien dit buigsam is, bv. vraelyste, informele gesprekvoering, formele onderhoudvoering en 'n gevallestudie om die opinies, houdings, voorkeure en persepsies van die gemeenskappe ten opsigte van die immigrer van leerders vas te stel. Volgens Kerlinger (1983:14) is die opname die tegniek wat meestal gebruik word, want dit "... describe the nature of current conditions,

identify problems in existing situations, assess the needs or goals in order to analyse trends, and generally [to] describe what exists in what amount and in what contexts”.

1.5.2 Multimetode-benadering t.o.v. die insameling van data

Die gebruik van beide kwalitatiewe en kwantitatiewe benaderings sal gebruik word op grond van hulle komplementerende aard. Kwantitatiewe data, verkry deur vraelyste, sal in die ondersoek aangewend word om ’n gekwantifiseerde agtergrond van leerdermigrasie en persepsies rakende immigrasie deur middel van waarnemings, individuele onderhoudvoering asook fokusgroeponderhoude na vore te bring.

Die gebruik van kwantitatiewe en kwalitatiewe terme in die ondersoek word in ’n letterlike konteks aangewend. Howe (1992:24) beweer dat die terme *kwantitatiewe* en *kwalitatiewe* gebruik word om twee kontraste aan te dui, naamlik *literal* en *derivative*. *Literal distinction* dui die insameling van data aan, maar ook navorsingsontwerpe en analisering (die tegnieke en prosedures van navorsing). *Derivative distinction*, daarenteen het te make met epistemologiese aannames. Scott (1996) noem dat metodes vryelik verwys na die instrumente waarmee data ingesamel word.

Die multimetode-benadering ten opsigte van die insameling van data sal baie voordelig wees vir die ondersoek. Die administrering van die vraelyste en onderhoudvoering op verskillende tye en by verskillende instellings sal die geldigheid, betroubaarheid, legitimititeit en kontroleerbaarheid van die ondersoek verseker.

1.5.3 Navorsingsontwerp

Die doel van die huidige navorsing is ondersoekend en interpreterend van aard, aangesien dit fokus op die fasiliterende rol van skoolbesture tydens die toetrede van immigranteleerders. Daar word gehoop om beleidmakende besluite te versnel en om praktiese, haalbare oplossings te kan voorstel.

1.5.4 Die loodsondersoek

Volgens Merriam (1998:63) help die loodsondersoek om die praktiese uitvoerbaarheid van die ondersoek vas te stel. Die onderstaande voordele en prioriteite vir 'n loodsondersoek is voorgestel:

- *“It provides the researcher with unanticipated ideas, approaches and clues prior to the main study; and*
- *It reduces the number of data gathering difficulties because of unforeseen problems revealed in the pilot study, which may be overcome in redesigning the main study.”*

In Augustus 2004 is 'n loodsopname in vyf skole op Worcester onderneem. Die doel van die opname was om die geldigheid van die navorsingsinstrumente en die ontwerp vir die hoofondersoek vas te stel en te toets. Skoolhoofde, onderwysers, leerders en ouers het die vraelyste voltooi (Sien bylae 1-4).

1.5.5 Ontwikkeling van navorsingsinstrumente

Aangesien hierdie navorsing teen die agtergrond van 'n internasionale vergelykende ondersoek plaasvind, is die vrae aangepas om by plaaslike omstandighede aan te pas sodat betroubare inligting ingesamel kan word. Instrumente wat gebruik is, sluit in vraelyste, observasieskedules, onderhoudskedules en fokusgroepe.

Vraelyste

Die voordele aan die gebruik van vraelyste in enige navorsing is legio. Cohen en Manoin (1985:11) identifiseer die onderstaande:

- vraelyste is onpersoonlik en anoniem;
- dit is eenvoudig en duidelik vir respondente om te voltooi;
- dit kan voltooi word sonder die hulp van die navorser, en sodoende bevorder dit objektiwiteit; en
- dit kan maklik opgesom en geanaliseer word.

Hierdie eienskappe gee nie te kenne dat die gebruik van vraelyste in opnamenavorsing nie probleme oplewer nie. Cohen en Manoin (1985:11) noem die onderstaande nadele:

- 'n swak reaksie is moontlik;
- daar is geen waarborg dat die vrae duidelik verstaanbaar sal wees nie; en
- daar is geen waarborg dat die geadresseerde die een was wat die vraelyste voltooi het nie.

Dit is verder moontlik dat vraelyste bevooroordeel kan wees deurdat die respondent die vrae verkeerd kan interpreteer of gebelg, haatdraend, stereotiperend of bevooroordeel teenoor die onderwerp onder bespreking kan voel. Op grond van die beperkinge is dit noodsaaklik dat onderhoude en observasies mekaar moet komplementeer waar nodig. Feitelike inligting is net so belangrik as die wyse waarop dit oorgedra word en die intensiteit en gesindheid waarmee dit oorgedra word, met inbegrip van lyftaal, uitdrukkingswyse, stemtoon, ensovoorts.

Drie vraelyste is ontwikkel: een vir onderwysers, een vir leerders en een vir ouers en voogde. Vir die doel van die ondersoek het elke vraelys uit twee afdelings bestaan. Die eerste afdeling handel oor die persoonlike besonderhede wat onder andere die profiel van onderwysers, leerders, ouers en voogde insluit. Vrae oor elkeen se beroep, posisie, geslag, jare ondervinding, fase-onderrig, ensovoorts is gestel. Die tweede afdeling bevat stellings of frases wat die persepsies en houdings van die rolspelers teenoor immigrante-leerders toets. Voorsiening is ook gemaak vir ope vrae waar rolspelers die geleentheid kry om hulle verhoudinge met leerders van diverse agtergronde uit te beeld en aanbevelings te maak.

Gevallestudie

Gevallestudie help navorsers om te besef dat 'n geïntegreerde navorsingstrategie, met behulp van verskillende metodes, beter resultate en gehalte produseer. *“Using qualitative methods implies that the social nature of the research process is fore-grounded and that the interaction between the researcher and the research is not taken for granted”*

(Vulliamy, 1990). In hierdie navorsing sal kwalitatiewe data deur onderhoude, observasie en fokusgroepbesprekings ingesamel word.

Onderhoude

Lemmer (1992) meen “... *interviewing important stakeholders and role players give researchers an opportunity to relate the outside world of formalised models of institutions to the inside world of the participants and the complexities of the situation. Interviews also help to identify and verify processes and interactions that could not be identified through the quantitative survey*”. Onderhoude word dus algemeen gebruik om vraelyste te komplementeer. Merriam., (1998:37) dui die onderstaande voordele van onderhoude aan:

- dit voorsien groter diepte;
- dit bied die geleentheid tot ondersoek sodat akkurate data ingesamel kan word;
- dit verskaf beheermaatreëls en verseker die effektiwiteit van kommunikasie tussen die respondent en die onderhoudvoerder.

Onderhoude, net soos ander metodes vir die insameling van data, het beperkinge. Vaughn *et al.*, (1996:15) noem die onderstaande nadele van onderhoude:

- dit is baie duur en tydrowend;
- kan respondente met 'n rasse-, etniese of sosiaal-ekonomiese agtergrond wat van dié van die onderhoudvoerder verskil, intimideer;
- die metode is oop vir bevooroordeelings en manipulasie;
- dit is kwesbaar ten opsigte van persoonlike konflikte;
- dit verg vaardige en opgeleide onderhoudvoerders; en
- dit kan moeilik wees om op te som.

Ten spyte van die beperkinge het die onderhoude in hierdie navorsing interessante response van onderwysers, leerders en ouers opgelewer. Onderhoudvoering in die huidige navorsing stem dus ooreen met Kerlinger (1983:17) se beskrywing van die kenmerke van onderhoudvoering, naamlik:

- buigsamheid;

- die vermoë om die persepsies van alle rolspelers en belanghebbendes te ondersoek;
- die geleentheid word geskep om misverstande oor vrae uit te skakel; en
- die vermoë om diepliggende inligting te bekom.

Fokusgroepbesprekings

'n Dinkskrum met Somaliërs het plaasgevind wat aan hulle as individue en as lede van 'n gemeenskap die geleentheid gebied het om 'n regstreekse bydrae te lewer tot die verandering van hulle eie werklikhede. Dit is baie belangrik vir die ondersoek, aangesien leerders en ouers nie altyd die geleentheid kry om die ondervindinge wat hulle direk raak, te artikuleer nie.

1.6 Prosedure en metode van analisering

1.6.1 Die opname

Tydens die opname is vraelyste gebruik om inligting van onderwysers, leerders en ouers te verkry. Vrae oor die skoolprofiel is gestel soos voorheen genoem. Om 'n hoë persentasie terugvoering te verseker, is die vraelyste deur die skrywer self by skole afgelewer. Die prosedure wat gevolg moes word met die voltooiing asook enige ander aspek rakende die navorsing, is ook aan die respondente verduidelik.

Vraelyste is by een privaat skool, twee sekondêre skole en twee primêre skole binne die grense van Worcester afgelewer. Observasieskedules sou ook aangewend word om inligting met betrekking tot klaskamerinteraksie tussen leerders en onderwysers asook tussen leerders onderling aan te teken. Algemene interaksie tussen leerders gedurende byeenkomste, pouses en buitemuurse aktiwiteite sou ook aangeteken word. Ouers sou tuis besoek word om deelname te versterk.

1.6.2 Analisering van data

Data wat deur vraelyste ingesamel is, is gekodeer en geprosesseer. Data verkry deur observasie en onderhoudvoering is opgesom en verwerk.

1.7 Beperkinge van hierdie navorsing

Die ondersoek is beperk aangesien skole se statistiek met betrekking tot inligting oor immigrante-leerders, nie akkuraat geboekstaaf word nie. Die algehele impak wat die ondersoek op skole in die Worcester-streek het, kan nie bepaal word nie aangesien die ondersoek in vyf skole plaasgevind het. Daar sal wel gepoog word om kritiese tendense te belig en waar moontlik te kruispolariseer in 'n soeke na gemene delers.

Onderwys is 'n sensitiewe konsep wat in die verlede deur die maghebbers gemanipuleer is vir politieke, religieuse en sosio-kulturele agendas. Daar was sekere gevalle waar rolspelers geweier het om enige inligting te verskaf uit vrees vir viktimisasie en ook omdat baie gevoel het die ondersoek verwys na die apartheidsera. Die skrywer as onderwysamptenaar en vakbondvertegenwoordiger het ook heftig onder skrutinerende deurgeloop omdat daar gevrees is dat inligting teen onderwysers gebruik sou kon word. In die meeste gevalle moes onderwysers na-uurs tuis gespreek word en moes die skrywer onderneem om nie van transkripsie gebruik te maak nie.

1.8 Verloop van navorsingsverslag

Hoofstuk 2 bestaan uit 'n literatuurstudie gebaseer op die definisie van migrasie, verskillende kategorieë van migrasie, tipe bewegings, migrasieteorieë, stadiums van migrasie en sosiale selektiwiteit van migrasie.

Hoofstuk 3 handel oor migrasie na Suid-Afrika asook die Wes-Kaap en veral hoe die provinsie deur migrasie geraak word. Aangesien die klem van die ondersoek binne die munisipale grense van die Breedevallei val, word 'n profiel van Worcester geskets om die ander navorsers insig te gee in die geskiedenis van die dorp. Die laaste gedeelte dek die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel in 'n neutredop. Die navorsers sal gevolglik ook 'n beter begrip kry van die unieke situasie waarin die skole hulle binne die Suid-Afrikaanse opset bevind.

Hoofstuk 4 bevat die navorsingsmetodologie met inbegrip van die multimetodebenadering ten opsigte van die insameling van data, die navorsingsontwerp, die

loodsondersoek, die ontwikkeling van navorsingsinstrumente, vraelyste, gevallestudies, onderhoude, fokusgroepbesprekings, die prosedure en metode van analisering.

Hoofstuk 5 is 'n samevatting van die ontledings, interpretasies en klassifikasies van kwantitatiewe data en gegewens verkry deur die vraelyste.

Hoofstuk 6 bied 'n samevatting van die ontledings, interpretasies en klassifikasies van die kwalitatiewe data en gegewens verkry deur besoeke en mondelinge onderhoude.

Hoofstuk 7 bevat al die uitdagings, implikasies en aanbevelings van die internasionale ondersoek.

HOOFSTUK 2

LITERATUURSTUDIE RAKENDE DIE UITDAGINGS VAN MIGRASIE AAN DIE BESTUUR VAN ONDERWYSINSTELLINGS

2.1 Inleiding

Suid-Afrika se eerste demokratiese verkiesing in 1994 het die einde van driehonderd jaar van institusionele rassisme beëindig. Die beëindiging van apartheid in die jare tagtig en negentig het amptelik 'n einde gebring aan 'n stelsel wat fundamenteel 'n belediging vir menseregte en waardigheid was. Die visie van 'n nuwe "reënboognasie" is gebore en verskans in een van die mees progressiewe grondwette ter wêreld (Republiek van Suid-Afrika, 1996:3).

In ooreenstemming met die nuwe demokrasie is ondersoek oor rasse-integrasie onderneem in die voormalige Model C- en onafhanklike skole in die Wes-Kaap (Paterson & Kruss, 1998), in Gauteng (Freer, 1990; Carrim & Sayed, 1992; Garson, 1998; Hofmeyr, 2000) en in KwaZulu-Natal (Naidoo, 1996; Zafar, 1999). Hierdie ondersoek het hoofsaaklik op skole in die metropool gefokus en dui op die behoefte aan verdere navorsing by plattelandse skole waar immigrering voorkom.

Baie migrante in Suid-Afrika sien hulleself as migrante in plaas van immigrante. 'n Groot aantal verlang nie permanente verblyfreg in die land nie aangesien hulle van voorneme is om weer terug te keer na hulle geboorteland. In 'n ondersoek deur die Sentrum vir Beleidstudies in die Winterveld, meld immigrante dat hulle in groot getalle die land binnekom sodat die regering nie sukses kan behaal met hulle deportering of arrestasie nie.

Die navorsing in die Winterveld dui verder aan dat beide immigrante en plaaslike burgers sedert die 1994-verkiesing 'n nuwe vlak van diskriminasie teen vreemdelinge in skole begin loods het. Om moontlike uitsetting, arrestasie en deportering vry te spring, het immigrante-ouers erken dat hulle kinders hulle voordoen as Suid-Afrikaanse burgers met dienooreenkomstige name. Die vooruitsig van immigrante-kindere op die straat in plaas

daarvan dat hulle onderrig ontvang, is 'n maatskaplik verontrustende gedagte. Ten spyte van doelbewuste insluiting van dié kinders by skole, word sommige immigrante-leerders nog steeds uitgesluit as gevolg van die taalbeleid asook sommige skole se verskuilde etniese vooroordele.

Suid-Afrika het sedert 1994 enorme vordering gemaak met die strewing tot die bou van 'n nie-rassige handves van menseregte en 'n kultuur van aanvaarding. Die Suid-Afrikaanse Skolewet (Republiek van Suid-Afrika, 1996) plaas die verantwoordelikheid vir die uitleef van 'n leerder-aanvaarde kultuur in die hande van die skoolbestuur. Daar is steeds sigbare tekens en struikelblokke wat oorkom moet word – die beheerliggame en personeelsamestelling weerspieël byvoorbeeld glad nie die leerdervteenwoordiging nie – alvorens die skoolbestuur die nosie van gelyke behandeling van vreemdelinge kan aanvaar en daardeur sal verseker dat migrante grondwetlik toegang verkry tot basiese mense- en arbeidsregte. Aangesien die migrering van leerders 'n internasionale tendens is, is die kritieke vraag in die ondersoek of die skoolbestuur, wat die implementeerders van beleid is, genoegsaam opgelei is om hulle fasiliteringsrol ten opsigte van die skep van 'n aanvaarbare opvoedkundige milieu vir immigrante leerders, ongehinderd voort te sit.

2.2 Immigrasiekonteks in die Republiek van Suid-Afrika (RSA)

Suid-Afrika se jong demokrasie staan 'n intense uitdaging in die gesig, naamlik om gedeelde waardes, 'n gedeelde visie en missie sowel as 'n algemeen aanvaarde bestemming in werking te stel ten einde eenheid te midde van diversiteit in die reënboog-leerderkorps te verkry. Rassevooroordele of rassisme manifesteer steeds in werkplekke, plekke van aanbidding en skole. Rassevooroordele is 'n sosio-psigologiese patologie wat rasionele oordeel aantast en letsels tot gevolg het. Dit ontwikkel uit diepgewortelde houdings en oortuigings, ingeboesem tuis deur middel van sosialisering, dwaalteorieë en wanigeligte pedagoë sowel as oordrewe politieke konserwatisme. In die skoolopset dra ontkenning by tot die geweldige spanning waaraan die skoolstelsel blootgestel is as gevolg van die onderwysbeleid waaraan almal gedurende apartheid onderworpe was.

Indien die samelewing hoë morele sensitiviteit, erkentlikheid en sosiale integriteit wil handhaaf, is nugtere introspeksie nodig en belangrik ten einde op 'n stelselmatige wyse alle vorme van vooroordeel (veral teen immigrante), met inbegrip van rassisme en xenofobie, te elimineer. In die apartheidsera het Suid-Afrika se rasseklassifikasie, met die gepaardgaande verskillende onderwysdepartemente, xenofobie en rassisme tussen die verskillende bevolkingsgroepe binne skoolverband aangemoedig. Nou het dit die taak geword van skole wat afsonderlike opvoedingsteorieë predik om rasse-integrasie te bespoedig. Die vraag of skoolbesture genoegsaam getransformeer het om sonder voorbehoud 'n opvoedkundige fasiliteringsrol te speel ten einde die uitdagings wat immigrante-leerders meebring, die hoof te bied, bly relevant in die Suid-Afrikaanse konteks maar ook internasionaal. Dit is 'n aspek wat primêr om politieke-ideologiese sentimente wentel en dit verg 'n drastiese en radikale paradigmatuif.

Suid-Afrika is steeds een van die mees rasbewuste gemeenskappe ter wêreld. Dit sal dekades neem om die apartheidserfenis ten opsigte van institusionele rassisme reg te stel. Die resultaat is dat die African National Congress (ANC)-regering en die Suid-Afrikaanse Menseregtekommissie gesamentlik verklaar het dat rassisme een van die vernaamste struikelblokke tot die bou van 'n ware demokratiese en deelnemende Suid-Afrikaanse nasie is (African National Conference, SAHRC, 2000). Diegene wat bevestiging soek vir die akkuraatheid van dié stelling, kan net terugdink aan 'n insettel op Special Assignment (SABC 3, *Special Assignment*) wat die internasionale gemeenskap geskok het en wat in November 2000 gebeeldsend is, (www.queensu.ca/samp/migdocs/DogAttack, 2000).

In dié program het ses wit Suid-Afrikaanse polisiebeamptes honde op drie weerlose swart mans losgelaat en is dié mans ook onderwerp aan 'n stortvloed rassistiese vloekwoorde en skending van menseregte. Geharde joernaliste soos Max du Preez van die Johannesburgse *Star* noem dit "... *the worst pornography of racism and violence ...*" wat hy nog ooit in Suid-Afrika waargeneem het. In die verlede is sulke aktiwiteite deur die apartheidregering goedgekeur. 'n Voormalige Minister van Veiligheid en Sekuriteit, Steve Tshwete, het die aanval ten sterkste veroordeel en 'n beroep gedoen op die

uitwissing van wat hy genoem het “rogue elements” in die Suid-Afrikaanse Polisie diens (Nation stunned by cop brutality footage. 2000 . Mail and Guardian, 8 November). Die drie mans het oorspronklik uit Mosambiek gekom en het op daardie tyd in Suid-Afrika gewoon. Meer as 300 000 Mosambiekers woon tans wettig in Suid-Afrika. Dié drie mans is nogtans sonder wesenlike bewys deur die Suid-Afrikaanse media as “onwettige immigrante” bestempel. Dit wil voorkom asof die media hierdeur die optrede van die polisiemanne wou regverdig en versag.

Suid-Afrikaners, ongeag hulle kleur, opvoedkundige peil of inkomstegroep, toon toenemende ongeduld teenoor immigrante. Vreemdelinge haat is erger in Suid-Afrika as in enige ander land. Vreemdelinge word onder andere geblameer vir geweld en die verspreiding van MIV/VIGS en ander siektes. Die implikasie hiervan vir die skoolbestuur is dat hierdie persepsies meebring dat die streef om skole vry te maak van rassisme, kan misluk indien die ingesteldheid en harte van die leierskap nie gaan verander nie.

In September 1998 is twee Senegalese en ’n Mosambieker van die trein afgegooi in Suid-Afrika deur ’n groep individue wat van ’n optog af gekom het waar immigrante blameer is vir die hoë werkloosheidsyfer, misdaad en die verspreiding van MIV/VIGS. Meer as 600 000 immigrante is die afgelope ses jaar deur die regering gedeporteer. Die meerderheid hiervan (85%) was Mosambiekers (Crush, 1999). In die apartheidsera het migrante van Suid-Afrika se buurlande min regte en weinig wetlike beskerming geniet. Die vraag wat in hierdie ondersoek aan bod kom, is of ons skoolbesture, regoor die kleurgrens heen, daarvoor opgewasse is om die uitdagings wat ons skole in die gesig staar, met inbegrip van die unieke uitdagings wat immigrante-leerders bied, suksesvol die hoof kan bied, aangesien vooroordele, rassisme en pigmentokrasie diep gewortel is in ons samelewing.

Dit is dus belangrik om te poog om ’n uniforme of selfs net ’n aanvaarbare definisie oor migrasie te formuleer sodat die brandpunt in die ondersoek die hoof gebied kan word.

2.3 Definisie van migrasie

Die ondersoek na bevolkingsmigrasie het 'n lang geskiedenis en pogings om wetmatighede wat die verskynsel verklaar te formuleer, kan teruggevoer word na die nou reeds klassieke “Laws of Migration” soos deur E.G.Ravenstein (1885) geformuleer. Ten spyte van hierdie vroeë begin het die ondersoek na bevolkingsmigrasie, met die uitsondering van 'n paar hoogtepunte – soos die werk van Stouffer (1940), Steward (1950) en Zipf (1941) – eers in die sestigerjare momentum gekry. Dat demograwe van hierdie verwaarlosing van die onderwerp bewus is, blyk uit stellings in 1960 en weer in 1976 deur opeenvolgende presidente van die Population Association of America (Rogers,1999: 275,276). Hernuwingsliteratuur is gelewer deur Greenwood (1975). Ander verwysings kan gevind word in die *Research Policy Programme* (1967) en Conell (1973). Voortgesette navorsing, ten spyte van omvangryke literatuur oor migrasie, is noodsaaklik aangesien daar steeds talle onbeantwoorde vrae is.

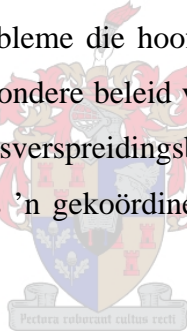
Bevolkingsmigrasie is dus 'n multidissiplinêre navorsingsonderwerp, wat steun op 'n verskeidenheid dissiplines, byvoorbeeld demografie, geografie, sosiologie en ekonomie. Dit is dus vanselfsprekend dat die omvangryke literatuur uiteenlopende tot benaderings, werkswyses en vertolkings oor die verskynsel sal lei. Dié uiteenlopendheid skep die idee van gefragmenteerdheid en dit wil dus voorkom asof daar 'n gebrek aan 'n gemeenskaplike teorie oor bevolkingsmigrasie is.

Die Raad vir Geestelike Navorsing (RGN) is reeds sedert die begin van die tagtigerjare betrokke by navorsing oor interne migrasie en die herverspreiding van bevolkingsgroepe in Suid-Afrika. Die navorsing van die RGN is gebore uit die besef dat die proses van verstedeliking asook die potensiële gevolge van oormatige metropolisering van die dringendste knelpunte in die Suid-Afrikaanse ontwikkelingsproblematiek verteenwoordig.

Die oplewing van interne bevolkingsmigrasie asook immigrasie is die gevolg van 'n groeiende bewuswording van die sentrale rol wat migrasie en 'n verskeidenheid prosesse speel. Migrasie is nie net die gevolg van veranderinge nie; dit is in 'n sekere sin ook die

oorsaak daarvan: “Migration, especially in the process of regional development, urbanization and industrialization, is both an important cause and effect of social and economic change” (Rogers,1999:204). Die belangrikheid van migrasie as navorsingsonderwerp kan dus nie oorskat word nie en word beklemtoon deur die volgende stelling: “... *of all the components of population change, it is most difficult to measure and forecast ; it is rapidly becoming the critical variable in inter-regional population analyses.*” (Rogers,1999:205).

Die meeste lande, veral in die Derde Wêreld, het te kampe met probleme van onbeheerde metropolitaanse groei, ’n oorkonsentrasie van die bevolking in stedelike gebiede, ongelyke nywerheidsontwikkeling en behuisingstekorte wat lei tot plakkery, sosiale wantoestande in stedelike gebiede, landelike agtergeblewenheid, onderontwikkeling en onderwysprobleme wat aanleiding gee tot oorvol skole in die stede en ontvolking van die plattelandse skole. Om hierdie probleme die hoof te probeer bied, vereis ’n nasionale ontwikkelingsstrategie, waarin ’n besondere beleid vir die verspreiding van die bevolking gevolg moet word. So ’n bevolkingsverspreidingsbeleid moet sekere mikpunte nastreef. Om sodanige mikpunte te bereik, is ’n gekoördineerde beleid ten opsigte van migrasie noodsaaklik.

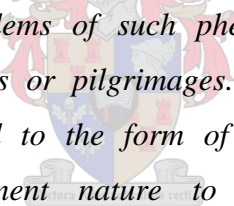
In die afwesigheid van ’n migrasiebeleid, reflekteer die beplanningsbeleid die persoonlike vooroordele van beleidmakers, wat deurentyd in gedagte gehou moet word, is dat migrasie nie net die gevolg van sosiale, ekonomiese, onderwyskundige en politieke faktore is nie, maar dat dit ook verantwoordelik kan wees vir die totstandkoming van bepaalde sosiale, ekonomiese, onderwyskundige en politieke toestande. Die sukses van die regering se programme is direk afhanklik van die vermoë om die invloed van bevolkingsmigrasie op die grootte en samestelling van die bevolking op streeksvlak te voorspel, wat weer ’n direkte invloed het op die ontwikkeling van skole.

’n Opvallende kenmerk van die literatuur oor bevolkingsmigrasie is die relatiewe gebrek aan ’n presiese definisie van die verskynsel. Die meeste ondersoekte aanvaar by implikasie dat die begrip *migrasie* duidelik en ondubbelsinnig is, terwyl dit juis nie die

geval is nie. Die definisies van migrasie is gekoppel aan definisies van ruimtelike grense en tydsverloop. Wat deur sommige navorsers as *migrasie* gedefinieer word, sal deur andere as sodanig ontken word. Arbitrêre besluite ten opsigte van die ruimtelike eenhede en/of die tydsverloop, lei tot verskillende stelde data en gevolglik ook tot verskillende resultate.

Die woordeboek definieer die werkwoord *om te migreer* as om te beweeg van een plek (land, dorp, stad, omgewing) na 'n ander. Die geograaf se definisie is nie verskillend nie: *migrasie is 'n verandering by jou woonplek*. Whiteside (1985:3) definieer *migrasie* as “... *the change in the centre of activity of an individual's mobility pattern ...*” Verder word ook aangevoer “*The destinations of the mobility flow need not, themselves, change as a result of the change in their centre of activity.*”

Van die belangrikste aspekte by migrasie, volgens Whiteside (1985:4) is:

“... *to overcome the problems of such phenomena such as business journeys, holiday movements or pilgrimages. The simple definition of migration is often extended to the form of 'residential changes of a permanent or semi-permanent nature to eliminate transitory and immediately reversed flows...*”

Raubenheimer (1987:22) onderskei tussen twee soorte migrasie, naamlik interne (binnelandse) of eksterne migrasie (internasionale migrasie of migrasie tussen state) op 'n tydelike of permanente basis. Ons moet as gevolg van die grootskaalse migrasie wat plaasvind, onderskei tussen migrante wat die internasionale grense oorsteek (buitelands) en diegene wat slegs binne die grense beweeg (binnelands). Dit raak al hoe duideliker dat 'n spesifieke definisie van migrasie problematies is en daar sal altyd konseptuele verskille en uitsonderings op die reël wees. Bekker (1993:3) voer aan: “*Migration may usefully be conceptualised as the movement of households from relatively poorer regions – the sending areas – to relatively better-off regions – the receiving areas – thereby enhancing the households chances of improved access to resources*”. Migrasie is dus die

(gewoonlik) vrye beweging van individue van een plek na 'n ander. Migrante is dan persone “... *who have gone of their own free will from one place to another, and they tend to be a self-selected population which has different characteristics from the general population*” (Bekker et al., 2000:12).

In die geval van internasionale migrasie word 'n onderskeid getref tussen immigrering (mense wat 'n nuwe land se lewenstyl, ekonomiese, politieke en sosiale arena binnekom) en vlugteling. Vlugteling (ekonomies of politieke) word nie ingereken, omdat dié soort migrasie gedwonge is en dus die teenoorgestelde van vrye migrasie is.

Migrasie is dus volgens Bekker et al. (2000:12) 'n:

“... fairly permanent move of an individual or group from one distinct place to another, or kind of administrative system to another – out of some designated area into another. At the same time the move has to be permanent, or at least fairly long term.”

Die studie van migrasie het dus 'n impak op die individu, die area van oorsprong en ook die area van bestemming. Dit is duidelik dat die beweging van die bevolking en migrasie nie eenvoudige konsepte is om te definieer en te verstaan nie.

“The entire undertaking of theorizing migration is basically about identifying the factors that determine migration behaviour-when people migrate, where they go, and why-and also about being able to show how in terms of numbers and actual data and how these factors have their effect”
(Bekker et al., 2000:23).

Die klassieke bronne wat in die huidige navorsing benut is om die konsep *migrasie* te definieer, skenk aandag aan die teoretiese begroning van migrasie en word ondersteun deur die neëntiger-perspektiewe oor dieselfde onderwerp. Dit is belangrik om in gedagte te hou dat daar verskillende soorte migrasie en verskillende soorte beweging is, en dat dit

enige vorm van skoolbywoning asook skoolbestuur kan beïnvloed. Dit verg dus uiteraard bespreking.

2.4 Verskillende kategorieë ten opsigte van migrasie

Verskillende groeperinge kan onderskei word tydens beweging, naamlik migrante, vlugtelinge, asielsoekers en immigrante. Hierdie groepe kan wettig of onwettig in 'n land wees. Die Internasionale Arbeidsorganisasie definieer 'n migrant as “... *a person who migrates from one country to another with a view of being employed otherwise than on his own account and includes a person regularly admitted as a migrant for employment*” (Whiteside, 1985:1). Hierdie migrante² verlang nie permanente verblyf nie. Dit is dis moeilik om vir sodanige leerders permanente voorsiening te maak by skole, aangesien hulle verblyf net tydelik is. Negatiewe gevoelens in die gemeenskappe is dat migrante in skole Suid-Afrikaanse leerders sekere hulpbronne ontnem aangesien daar nie vir hulle voorsiening gemaak is nie.

Immigrante verwys na daardie persone wat na 'n land verhuis met die uitsluitlike doel om permanent daar te woon. Hulle word dus permanente inwoners of genaturaliseerde burgers. *Genaturaliseerde burgers* verwys na diegene wat hulle burgerskap in hulle geboorteland opoffer vir burgerskap in die land waarheen hulle verhuis. Dit is hierdie groep leerders wat uitdagings inhou vir die skoolbestuur wat op 'n verantwoordbare wyse en deur middel van fasilitering vir sodanige leerders toegang tot die onderwys moet skep. Onwettige immigrante of uitlanders (*aliens*) sluit in “...*any given alien (who) enters or remains in the RSA (Republic of South Africa) ...*”, is strydig met die Wet op Vreemdelinge-beheer (Wet No. 96 van 1991) en sluit in enige vreemdeling wat:

- die RSA by ander enige plek as by 'n hawe of ander wettige toegangsplek binnekom;
- sonder 'n wettige verblyfpermit in die RSA woon;
- teenstrydig met die verblyfpermit optree;
- steeds in die RSA woonagtig is, alhoewel die permit verval het;
- verbied is om die RSA binne te kom; en

- in die RSA verbode verklaar is. Dit sluit dus diegene in wat in besit is van vervalste dokumente.

Dis egter nie net immigrante en migrante wat Suid-Afrika binnekom nie. Twee ander groepe, naamlik asielsoekers en vlugteling, stroom die land gedurig binne. Dié kategorieë verwys na diegene wat beskerming in 'n ander land soek uit vrees vir hulle lewe en weens gebrek aan nasionale beskerming in hulle eie land. Die skole mag nie diskrimineer nie en alle toelatingsbeleide maak voorsiening vir die aanvaarding van hierdie leerders. Vlugteling ingevolge die Vlugteling Wet gedefinieer as

“... a person who (a) owing to a well founded fear of being persecuted for reason of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his nationality and is unable, or owing to external aggression, occupation, foreign domination or events seriously disturbing or disrupting public order in either part or the whole of his or her country of origin or nationality, is compelled to leave his or her place of habitual residence in order to seek refuge in another place ...” (Konsepwitskrif oor vlugteling,1998).

'n Asielsoeker is iemand wat aansoek doen om vlugtelingstatus. Hierdie kulturele diversiteit wat aanwesig is by die skole, noodsaak onderwyser-uitnemendheid ten opsigte van die wyse waarop die uitdagings die hoof gebied gaan word. Die verskil tussen hierdie groepe word soms misgekyk en “... for many South Africans, the distinction between refugees and illegal aliens is immaterial, since foreigners are often perceived to be taking away houses and jobs while bringing crime and drugs to the country ...” (Minnaar en Hough, 1996:18).

² Migrante verwys na daardie persone wat 'n land vir kort tye binnekom om te kom werk.

2.5 Soorte bewegings

Daar is verskillende soorte bewegings wat begrip in die ondersoek noodsaak, aangesien dit die skoolbestuur direk kan beïnvloed en die onderstaande vorme van beweging kan onderskei word. \

2.5.1 Sikliese beweging

Sikliese beweging (*cyclic movement*) is ook bekend as herhalende periodiese beweging. Voorbeelde hiervan is daaglikse reise na werk, klasse of universiteite, of weeklikse inkopies by sentrums. Hierdie tipe beweging word daardeur gekenmerk dat dit by die huis begin en eindig. Dit kan daaglik, weeklik of selfs jaarlik plaasvind. Seisoenale beweging kan elke jaar voorkom en dan is dit siklies, byvoorbeeld vakansies, toere of sakereise. Hierdie soort beweging is nie van 'n permanente of semipermanente aard nie en kan nie as migrasie geklassifiseer word nie. Sikliese beweging vind ongeregeld plaas. Baie van die immigrante-leerders besoek skole solank hulle ouers in die omgewing werksaam is, veral in die geval van Somaliërs wat smousbesighede bedryf. Aangesien die Suid Afrikaanse Skole Wet vereis dat leerders verplig is om skole by te woon, word hierdie regulasie verontagsaam en strem dit die vooruitgang van die skool, aangesien befondsing bereken word na aanleiding van die aantal permanente leerders by 'n skool.

2.5.2 Periodieke beweging

Hierdie vorm van beweging is dieselfde as sikliese beweging, maar met 'n verskil. Periodieke beweging kan by die huis begin en eindig en vind oor 'n lang tydperk plaas. Beweging weg van kolleges, militêre instellings en beweging van trekwerkers val in hierdie groep. Hierdie soort beweging vind plaas tussen twee punte – waar een die nuwe blyplek verteenwoordig. Periodieke bewegings is klein en die reise word beplan en is direk. Die tydsraamwerk strek oor 'n langer tydperk en verblyf is nie permanent of semipermanent nie. Hierdie soort beweging kan nie as migrasie gedefinieer word nie. Dieselfde probleme kom voor omdat die ontwikkeling van die skool net soos in die geval van sikliese bewegings, geraak word.

2.5.3 Nomadiese beweging

Nomadiese of verhuisende beweging (*migratory movement*) verskil van sikliese of periodiese beweging deurdat daar nie na die plek van oorsprong teruggekeer word nie. Hierdie soort beweging veroorsaak 'n permanente verandering ten opsigte van verblyf. In hierdie ondersoek word hierdie soort beweging gesien as migrasie en leerders wat op hierdie manier by skole beland, vorm 'n integrale deel van die skool. Die skoolbestuur kan voorsiening maak vir sodanige leerders en hulle is geregtig op alle onderwyskundige bronne.

2.6 Soort migrasie

Om migrasie te omskryf behoort daar eers vasgestel te word of dit verpligtend of vrywillig is. Vrywillige migrasie kom voor wanneer daar uit vrye wil gekies word om te verhuis met die doel om lewenstandaarde te verhoog. Verpligte migrasie is baie onaangenaam en vind plaas sonder 'n keuse. In Suid-Afrika het die afkondiging van die Groepsgebiedewet tot hierdie soort migrasie gelei. Sedert die afskaffing van wetgewing met betrekking tot instromingsbeheer in 1986 ondervind Kaapstad en ook ander stede 'n toename in die aantal migrante.

Die Suid-Afrikaanse Skolewet (Republiek van Suid-Afrika, 1996) en die Grondwet (Republiek van Suid-Afrika, 1996) waarborg aan leerders vryheid van keuse wat skoolvoorkeure betref, solank aan die vereistes voldoen word. Hierdie vrywillige onderwysmigrasie na skole van persoonlike keuse, bring 'n eie dinamika na vore en dit word in die hoofstukke hieronder breedvoerig bespreek.

2.7 Migrasieteorie

2.7.1 Inleiding

In die breë kan die oorsake van migrasie onderverdeel word as ekonomiese, sosiale, residensiële en politieke-strukturele faktore. Migrasie moet gesien word as die gevolg en oorsaak van veranderinge in die mens-omgewingstelsel. Op grond van hierdie proses word migrasie gesien teen die agtergrond van 'n groep interafhanklike elemente, tesame met hulle attribute en verhoudinge, wat nie los staan van die omgewing waarin dit

funksioneer nie. Hoewel dit die ideaal is waarna gestrewe moet word, is huidige kennis van die interafhanklikhede en verwantskappe nog te ontoereikend.

2.7.2 Stadiums van migrasie

Volgens De Jong en Fawcett (1981) se konseptuele model van besluitneming ten opsigte van migrasie, is daar hoofsaaklik drie stadiums in die migrasieproses, naamlik:

“(1) The propensity to migrate in general; (2) the motivation to migrate to a specific location; and (3) the actual decision to migrate. Migration is not a one-off event; it is a process, directed by stages. It is complicated to construct a model of migration decision making, seeing that migration is a process and different stages are involved that differ for each migrant. The migration process begins with individuals and household members in the context of a given culture and society. The decision about who will migrate, when, and to where may often be part of a household strategy of improving the group’s quality of life-consistent with the perspective of demographic change and response.”

Die hoofsaak van immigrasiebewegings is politieke, ekonomiese en kultureel van aard. Volgens Reitzes (2000:104) sluit die eerste stel faktore misdaad, voorspoed en vrede in. In sommige lande, soos Rwanda en Zaire, vrees mense vervolging en is daar ’n gebrek aan beskerming deur die regering. Dit verplig die mense om na ’n veilige land te beweeg. Reitzes (2000:62) meld dat:

“... many illegals are compelled to migrate by conditions of political turmoil and socio-economic deprivation in their home countries, and are drawn to South Africa in the expectation of political freedom, stability and economic opportunities resulting from the advent of democratic government.”

Reitzes (2000:107) noem ook dat mense 'n land (wettig/onwettig) slegs vir sekere dienste binnekom, byvoorbeeld "... *health, education and consumer facilities ...*" Sommige steek die grense oor vir "traditional ceremonies and tribal customs." In sommige gevalle word mense verplig om hulle eie land te verlaat op soek na beter werk om sodoende die lobola-verpligtinge na te kom voor die voltrekking van hulle huwelike.

2.7.3 Die druk-trek-teorie

In hierdie teorie geld die volgende definisie "*Migration may usefully be conceptualised as the movement of households from relatively poorer regions – the sending areas – to relatively better-off regions – the receiving areas – thereby enhancing the households chances of improved access to resources*" (Bekker, 1999:3). Die druk-trek-teorie (*push-pull theory*) het ten doel om te verduidelik waarom mense migreer. Volgens dié teorie is daar sekere druk- en trek-faktore wat immigrante se beweging beïnvloed. Die druk-faktore is gewoonlik gelokaliseer in die area van oorsprong, en druk die immigrant uit die gebied, en die trek-faktore in die voorgename gebied, trek die immigrant daarheen. Identifisering van oorsake waarom migrasie plaasvind, is baie kompleks; nogtans kan die primêre redes soos volg aangedui word:

- *Ekonomiese faktore*

Migrasie is die proses waarvolgens vraag en aanbod in die arbeidsmark in ewewig gebring word. In gebiede van surplus aanbod is lone relatief laag, terwyl die omgekeerde geld in gebiede wat 'n tekort aan arbeid ondervind. Onder toestande van vrye beweging, volop arbeid, homogene in vaardighede en smaak, perfekte kennis en maksimalisering van inkomste, sal arbeid dus van gebiede van laer lone na gebiede van hoër lone migreer. Indien die proses lank genoeg en teen die regte tempo plaasvind, sal dit tot 'n ekwilibrium in lone en arbeid aanleiding gee. Die sogenaamde druk-trek-teorie is gegrond op hierdie konsep. Verskille in ekonomiese, sosiale, omgewings- en politieke toestande tussen streke lei tot die migrasie van mense vanaf gebiede met oorwegend ongunstige toestande na gebiede met beter toestande en geleenthede.

Navorsing oor migrasie met hierdie uitgangspunt is volop en sluit ondersoek deur Lowry (1966), Beals et al., (1967) en Rodgers (1970) in. Migrasie word ook teen die agtergrond van algemene beleggingsteorie gesien (Sjaastad, 1962). Migrasie word wel onderneem as gevolg van die ruimtelike verskille in loon, maar ruimtelike loonverskille is nie 'n voldoende verklaring nie, want om te migreer bring sekere monetêre en nie-monetêre onkoste mee. Die kostevoordeel-benadering ofte wel die mensekapitaalteorie hou die voordeel in dat dit verklarings kan bied vir waargenome afwykings in migrasiegedrag, wat nie deur die neoklassieke ekonomiese teorie oor loonverskille of die druk-trek-model verklaar kan word nie. Waarom nie alle mense uit gebiede met relatief lae loon na gebiede met hoër loon migreer nie, is byvoorbeeld een van die tekortkominge van die alternatiewe teorieë.

Individue maksimaliseer nie noodwendig net inkomste deur te migreer nie, maar eerder daardie samestelling van utiliteite wat hulle belangrik ag. Hierdie modifikasie beteken dat ook nie-ekonomiese faktore in berekening gebring kan word in die migrasiebesluit. Onlangse navorsingsbevindings weerspreek die aanname dat immigrante geen permanente werksgeleenthede in die land skep nie. Navorsing in Gauteng bewys dat die KMMO's van migrante gemiddeld drie werksgeleenthede per besigheid skep (Crush and Williams, 1999).

- *Sosiale faktore*

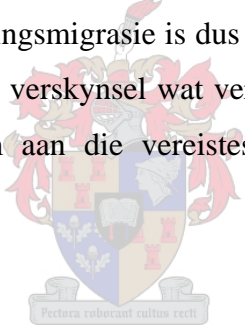
Hoewel ekonomiese redes waarskynlik die belangrikste oorsake van bevolkingsmigrasies oor langer afstande is, is dit beslis nie die enigste faktore nie. Ander faktore soos gebeurtenisse in die lewensiklus, veral huweliksvoltrekking en huweliksontbinding, lei ook tot migrasie. Ook die behoefte om naby vriende en familieledes te woon kan instrumenteel wees in die besluit om te migreer of om nie te migreer nie. Die laer migrasiekoerse van ouer persone word aan hierdie sosiale en familieverbintenisse toegeskryf (De Jongh & Gardener, 1981:29-32).

Die aantrekkingskrag van stede in die Derde Wêreld bied meer as net ekonomiese geleenthede. Stede bied 'n veel interessanter woonomgewing as landelike gebiede as

gevolg van die beskikbaarheid van sosiale aktiwiteite, die verskeidenheid winkels en die dienste. Stede skep geleenthede om weg te kom van die beperkende tradisies en gesagstrukture eie aan konserwatiewe landelike gebiede. Werksgeleenthede is ook skynbaar interessanter as dié in die landelike gebiede. Die gebrek aan opvoedkundige geleenthede en beroepsbevordering in landelike gebiede is daarvoor verantwoordelik dat individue van landelike na stedelike gebied migreer.

- *Politieke faktore*

Oor die algemeen is politieke faktore nie 'n "passiewe" rede vir migrasie nie. Baiekeer ontstaan migrasie as gevolg van politieke faktore wat op 'n bevolking afgedwing word en dit gee aanleiding tot verpligte migrasie. Volgens die Marxistiese leerstelling is die huidige migrasie in Afrika 'n gevolg van die kolonialisme as gevolg van die indringing van die eksterne monetêre ekonomieë van die kapitalisme tot in die strukture van plaaslike produksiewyses. Bevolkingsmigrasie is dus die gevolg van 'n stel historiese en strukturele determinante. Dit is 'n verskynsel wat verband hou met die herstrukturering van die ruimtelike ekonomie om aan die vereistes van die nuwe ekstern-beheerde ekonomiese stelsel te voldoen.

- *Residensiële faktore*

Onder residensiële faktore word nie net die kenmerke van die woning nie, maar ook die woonomgewing ingesluit. Dit is veral ten opsigte van kort-afstandmigrasie dat hierdie faktor 'n belangrike oorsaak van migrasie is. Ondersoeke na intrastedelike residensiële mobiliteit bevestig dat behuising tot migrasie bydra indien daar ontevredenheid oor die woonplek is. Hierdie ontevredenheid spruit gewoonlik uit die veranderende behoeftes van huishoudings namate hulle posisie in die lewensiklus, of hulle rang op die sosio-ekonomiese statusskaal, verander.

- *Kulturele tradisie*

Faktore soos godsdienstige en etiese verbintenisse dra by tot die beweging van migrante na areas wat dieselfde geloofsoortuiging deel. Dis te verstane dat migrasie na sekere gebiede op grond van tradisie sal plaasvind.

2.7.4 Sosiale selektiwiteit van migrasie

'n Bevolking is nie 'n homogene groep mense met dieselfde kenmerke, smake en behoeftes nie. Mense verskil op grond van kenmerke soos geslag, ouderdom, ras, opvoeding, huwelikstaat, beroep en inkomste. Dit lei tot selektiwiteit, sodat migrante van nie-migrante verskil op grond van sekere bevolkingskenmerke. Whiteside (1985:13) stel dit so:

“It has been suggested that movement between stages in the life-cycle is an important cause of migration, and it can be argued that within each stage there may be less migration since fewer alterations are likely to take place to the composition of the list variables considered.”

In die volgende afdeling word selektiwiteit van migrasie ten opsigte van ouderdom, geslag, opvoeding, beroep, lewensiklus, huwelikstatus en kulturele bydraes nagegaan.

Ouderdom

Van al die bevolkingskenmerke wat met differensiële migrasiekoerse geassosieer word, is die invloed van ouderdom die stabielste en moontlik selfs die belangrikste (Lewis, 1977). Migrasiekoerse styg met 'n toename in ouderdom en bereik 'n hoogtepunt in die laat tienerjare, die twintigerjare en vroeë dertigerjare, waarna die koerse geleidelik met 'n toename in ouderdom daal. Sjaastad (1962) se teorie van mensekapitaal postuleer dat die kastevooroordeel van migrasie afneem met 'n toename in ouderdom, omdat die oorblywende ekonomies-aktiewe tydperk vir ouer persone ná migrasie korter is as vir jonger persone en derhalwe is die kastevooroordeel ook kleiner.

Huwelikstatus

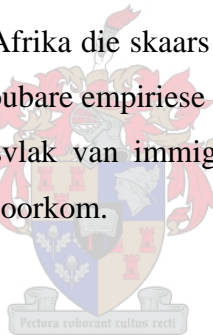
Volgens Raubenheimer (1987:28) is daar 'n moontlike toename in migrasie indien persone trou. *“People whose marital status changed between two consecutive interviews are far more likely to have moved than those whose marital status remained unaltered”*

Opvoeding

Teoreties gesproke behoort opvoeding en migrasie positief te korreleer. Raubenheimer (1987:22-23) noem dat grootskaalse immigrasie vanaf plattelandse na stedelike gebiede in die meeste lande voorkom tussen migrante met die hoogste kwalifikasies. Soos bevestig deur Whiteside (1985), is die doel met migrering die verbetering van kwalifikasies, en dit word nie altyd nagestreef nie:

“It has generally been found that those who spend a longer time in education are more migratory than those who spent fewer years in school. Those who went on to higher education are even more migratory, although there are problems because in many cases individuals wishing to obtain higher education must first make a residential move from their home.”

Die persepsie dat migrasie na Suid-Afrika die skaars hulpbronne uitput, kan nie bevestig word nie vanweë ’n gebrek aan betroubare empiriese data. Weinig inligting is beskikbaar oor die vaardighede en opvoedingsvlak van immigrante, en hoe hulle die tekort aan vaardighede in Suid-Afrika kan help oorkom.

Beroep

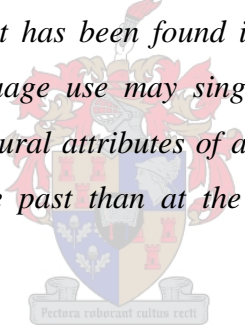
As die verwantskap tussen opvoeding en migrasie geldig is, kan verwag word dat beroep ook op ’n soortgelyke wyse met migrasiekoerse sal korreleer. Diegene in hoër beroepskategorieë behoort hoër migrasiekoerse te openbaar as individue in laer beroepsklasse, dit wil sê as aangeneem kan word dat hoër opvoedkundige kwalifikasies nodig is om werk te bekom in hoër beroepskategorieë. Raubenheimer (1987:43) handhaaf die siening dat sekere beroepsklasse meer migreer as ander, veral professionele en semi-professionele persone, ’n siening wat deur Whiteside (1985:15-16) onderskryf word:

“Migrant selectivity according to occupation has often been shown to be present among migratory flows. Selectivity operates in favour of the professional or white-collar element in the employed population and

consequently, these sectors are over-represented among migrants, while in developing countries migration is more common among those of low economic status. Nevertheless, there are distinct exceptions to these generalisations. Some apparent occupational differentiation in migration may be caused by the fact that different socio-economic groups migrate in response to different stimuli, with manual and unskilled workers moving for higher wages and the professional classes moving in anticipation of future promotion opportunities which carry with them higher social status as well as higher remuneration.”

Kulturele bydraes

“The distinction between social and cultural attributes is a difficult one to make with any clarity, but it has been found in certain studies that such factors as religion or language use may single out migrants from non-migrants. However, the cultural attributes of a population appear to have been more important in the past than at the present time” (Whiteside, 1985:17).

2.8 Samevatting

In hoofstuk 2 is die migrasieproses teen ’n teoretiese agtergrond uiteengesit. Hierdie kontekstualisering het primêr ten doel om konseptuele opheldering te bied en ’n definisie of klassifikasie op te stel. Tipologieë van migrasie, redes vir migrasie, migrasietendense, persepsies en perspektiewe oor migrasie is breedvoerig beskryf om die leser vertrou te maak met hierdie komplekse fenomeen en die uitdagings wat dit by implikasie aan onderwysbestuur stel. Die navorser gaan van die veronderstelling uit dat die kwessie van kulturele diversiteit in skoolverband slegs begryp en geïnterpreteer kan word indien dit binne die breër holistiese en globale domein van migrasie figureer.

In hoofstuk 3 word die universum na Suid-Afrika, die Wes-Kaap en uiteindelik na Worcester (Breedevallei Munisipaliteit), die eintlike fokus van die navorsing, afgeskaal.

Die topografie, lokalisering, geografie, sosiale, ekonomiese en onderwysprofiel van die gebied word beskryf en statisties beduidende gegewens word aangewend om bepaalde aannames en afleidings te rugsteun en te staaf.

HOOFSTUK 3

KONTEKSTUALISERING VAN IMMIGRASIE NA SUID-AFRIKA VIR SKOLE IN WORCESTER

3.1 Inleiding

Die Suid-Afrikaanse onderwysbeleid beskerm die fundamentele regte van elke persoon soos gewaarborg ingevolge hoofstuk 2 van die Grondwet, en in besonder die reg:

- van elke persoon om beskerm te word teen onbillike diskriminasie afkomstig van enige onderwysdepartement of onderwysinstelling op watter gronde ook al;
- van elke persoon om toegang te verkry tot basiese onderwys en gelyke toegang tot opvoedkundige institusies;
- van elke student om in die taal van sy of haar keuse onderrig te word waar dit haalbaar is;
- van elke persoon tot vryheid van gewete, geloof, denke, oortuiging, opinie, uitdrukking en assosiasie binne die onderwysinstelling;
- tot voorsiening van gelyke geleenthede vir lewenslange leer.

In die lig van bogenoemde wetgewing het die huidige navorsing ten doel om te bepaal of die skoolbestuur, te wete skoolhoofde, onderwysers, leerders, ouers en die gemeenskap voorbereid is daarop om die veranderinge waarmee hulle gekonfronteer word, die hoof te bied ten einde 'n diverse leerder-samestelling vanuit alle bevolkingsgroepe te hanteer en om 'n fasiliteringsrol te vervul om toeganklikheid vir migrante en migrerende leerders by skole te verseker. Sedert die demokratiese verkiesing het skole begin wegbeweeg van 'n monokulturele na 'n multikulturele entiteit. Op Worcester is daar 'n groot toename in leerdertal by baie skole as gevolg van migrasie, maar daar is skole wat alles moontlik doen om hindernisse te skep om leerders toegang te verhinder.

In die ondersoek sal op twee primêre, twee sekondêre en 'n private skool wat 'n multikulturele leerder-bevolking weerspieël, gefokus word. Onderhoude sal by hierdie skole met skoolhoofde, onderwysers, leerders, ouers asook lede van die gemeenskap

gevoer word. Die oogmerk is om 'n geleentheid te skep vir die rolspelers om hulle reaksie ten opsigte van die belangrike veranderinge wat reeds vermeld is, te beskryf. Verder was dit moontlik om met die burgemeester, die bestuurder van die Geïntegreerde Ontwikkelingsprogram op Worcester en die Direkteur van Onderwys in die Breederivier/Overberg te gesels en hulle menings te kry. Dit was egter belangrik alvorens met die skole geskakel kon word, om eers 'n holistiese beeld van immigrasie in Suid-Afrika te kry.

Die aantal immigrante, asielsoekers, vlugtelinge, migrante en onwettige immigrante wat Suid-Afrika binnekom, het oor die jare gefluktueer. In hierdie hoofstuk word die wyse waarop immigrante die land binnekom en die reperkussies wat gelyke toegang tot skole moontlik kan inhou, aangedui. Dit is dus belangrik om die konsep *immigrering* te verstaan alvorens die vraag of die skoolbestuur toegerus is om die immigrante deur middel van fasilitering tot gehalteopvoeding te lei, beantwoord kan word. 'n Verduideliking van die onderwysstelsel vorm dus 'n integrale deel van die hoofstuk.

3.2 Impak van immigrasie op Suid-Afrika

Suid-Afrika ondervind tans toenemende migrasie volgens die Human Rights Watch (1998:3). Die presiese aantal immigrante is moeilik bepaalbaar, maar dit is duidelik dat postapartheid-Suid-Afrika "... *a massive escalation in legal and undocumented migration of workseekers to South Africa from the region ...*" ondervind (Crush, 1999:30.). Volgens 'n skatting deur die Human Rights Watch (1998, 19-22.) is daar tans tussen 500 000 tot 5 miljoen immigrante uit 'n totale bevolking van 37,9 miljoen. Hierdie statistiek is baie minder as die 12 miljoen immigrante wat beweer word in Suid-Afrika is (Crush, 1999:18).

In 1996 is meer as 150 000 persone gerepatrieer en ongeveer 80% daarvan was Mosambiekers. Deportasiesyfers tussen 1992 en 1997 het 'n geweldige styging die afgelope (Crush, 1999:20). Die grootste bekommernis met immigrasie, is die gepaardgaande toename in xenofobie (Human Rights Watch, 1998:4). Die

immigrasiesyfers is dus belangrik, aangesien 'n toename moontlik kan bydra tot die hoë vlak van intoleransie.

Die statistiek vir wettige immigrante na Suid-Afrika tussen 1965 en 1970 dui daarop dat die meeste immigrante op daardie stadium uit Europa (157 087) en die tweede meeste uit Afrika (44 418) afkomstig was. In die tydperk tussen 1975 en 1980 was die aantal uit Europa 76 381, terwyl die res immigrante uit Afrika was (Mattes et al., 2000: 23) (sien tabel 1). Die verspreiding van immigrante uit Afrikalande in 1984 was soos volg: 138 443 uit Lesotho, 60 407 uit Mosambiek, 29 268 uit Malawi, 26 433 uit Botswana en 16 823 uit Swaziland (Whiteside, 1985:1-3). Die amptelike, statisties gedokumenteerde immigrering dui daarop dat die meeste immigrante in die tydperk 1992 tot 1994 uit Europa (meer as 40%) en Asië (31,4%) kom en slegs 18,4% uit Afrikalande (Chimere-Dan, 1996: 45).

Wat immigrering uit groot lande betref, was die meeste immigrante in die tydperk 1995 tot 1997 uit die Suider-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenskap (SAOG) afkomstig. In 1995 het 1 056 vanuit die SAOG en altesaam 1 046 uit die Verenigde Koninkryk gekom. In 1997 het 870 uit die SAOG streek gekom en 623 uit die Verenigde Koninkryk (Mattes et al., 2000:23) (sien tabel 2). Daar bestaan kontroversie oor die presiese aantal immigrante in Suid-Afrika. Gedurende die tagtigerjare het politici verklaarings uitgevaardig dat daar ongeveer een miljoen ongedokumenteerde en 352 000 wettige migrante in Suid-Afrika was. Whiteside (1985:1-3) weerspreek hierdie aanspraak deur te meld dat daar op daardie stadium ongeveer 700 000 geregistreerde en ongeregistreerde migrante in Suid-Afrika was. Crush en Williams (1999:2) skat dat daar in 1994 ongeveer 200 000 buitelandse mynwerkers op kontrak in Suid-Afrika werksaam was. Tussen 1984 tot 1994 was daar 'n dramatiese afname in die aantal mynwerkers te bespeur. 'n Daling in getalle van 204 052 nie-Suid-Afrikaners in 1984 tot 148 151 nie-Suid-Afrikaners in 1994 is gedokumenteer (South African Survey 1995/96, 1996:258-259).

Tabel 3.1 dui die repatriasiesyfers tussen 1988 en 1990 aan, soos verstrek deur die Suid-Afrikaanse Instituut van Rasseverhoudinge (South African Survey 1995/96, 1996:32). Daar was 'n toename van 9 178 in die aantal persone wat oor die driejaartydperk (1988-

1990) gerepatrieer is, met 'n toename in die aantal persone wat na Mosambiek gerepatrieer is. Die aantal immigrante wat Suid-Afrika onwettig binnegekom het, het oor dié tydperk toegeneem.

Tabel 3.1 Repatriasie uit Suid-Afrika

Land	1988	1989	1990
Mosambiek	33,446	38,758	42,330
Zimbabwe	3,527	5,817	5,363
Lesotho	4,400	4,728	3,832
Swaziland	1,839	1,269	1,225
Botswana	757	843	596
Malawi	248	110	78
Tanzanië	7	4	6
Ghana	1	-	-
Totaal	44,225	51,529	53,403

Bron: South African Survey 1995/96, 1996: 32

Tabel 3.1. dui die repatriasiesyfers en verwante lande van 1991 tot 1998 aan. Hierdie syfers is verkry van die South African Survey. Daar was 'n dramatiese toename in die aantal repatriasies van 1991 tot 1998. Die totale aantal repatriasies het geëskaleer van 55 157 (in 1991) na 170 191 (in 1998), wat 'n toename van 115 034 oor 'n sewejaartydperk is. Dit dui daarop dat Suid-Afrika steeds 'n voorkeurbestemming vir onwettige immigrante is en dat dit 'n geweldige uitwerking op die skoolbestuur sal uitoefen. Dit is dus noodsaaklik om tans te fokus op die invloed wat immigrering op die Wes-Kaap het aangesien 'n toenemende aantal immigrante Worcester, as deel van die provinsie, as 'n gesogte plek teiken.

3.3 Onwettige immigrasie en die internasionale ondervinding

In November 1997 het die Ghanese polisie gerapporteer dat hulle besig was om die moord van 'n polisiebeampte wat betrokke was by 'n ondersoek na die handel in onwettige diamante, te ondersoek. As gevolg van dié ondersoek is sestig immigrante in Accra verhoor (Aliens being questioned over death of police officer, Pan African News Agency, 20 November 1997:1). Tussen 1997 en 1998 het die Angolese regering Operation Cancer geloods, wat die deportering van groot getalle immigrante uit Wes-

Afrika wat betrokke was by onwettige diamantontginning in Angola, gehanteer het. Die regering van Botswana het gedurende 1995 toenemende dwangmaatreëls, wat arrestasies en deporterings ingesluit het, begin toepas uit vrees daarvoor dat plaaslike inwoners werksgeleenthede sou verloor en verder uit vrees vir die gesondheidsrisiko wat immigrante inhou, veral ná die uitbreek van die Ebola-virus in die voormalige Zaïre. Dieselfde benadering is gevolg deur Zimbabwe, veral met betrekking tot immigrante uit Nigerië en Wes-Afrika (RGN, 1995:42). Zambië, wat tradisioneel 'n migrasievriendelike land is, het groot getalle immigrante gedeporteer nadat vasgestel is dat baie immigrante betrokke is by smaragsmokkelary in die koperstreek in sentraal-Zambië (RGN, 1995:43.).

Tradisioneel het Pakistan die Afgaanse migrante verwelkom, maar later is vasgestel dat laasgenoemde betrokke is by die smokkel van onwettige handwapens wat Pakistan se eie veiligheid begin bedreig het (Teitelbaum & Weiner, 1995). Sedert 11 September 2001 word die Verenigde State se immigrasiebeleid strenger toegepas aangesien Arabiere, Moslems en Suid-Asiate die teiken van Amerika geword het. Die prokureur-generaal, John Ashcroft, het gereeld die term terroriste gebruik om die gevangenes te beskryf. Die persepsie en stigma wat aan immigrante as terroriste kleef, het ná die 11 September 2001-voorvalle snel toegeneem en selfs vreemdelingehaat verskerp. Skoolbesture is onder geweldige druk om verslapping toe te pas met betrekking tot die toename van immigrante-leerders en 'n kultuur van wedersydse morele aanvaarding in werking te stel. Ongelukkig is daar soms teenstrydighede met die toepassing van hierdie regulasies en skep dit konflik met die strategieë wat deur skoolbesture geïmplementeer word.

3.4 Die inwoners van die Wes-Kaap

3.4.1 Bionatuurkundige oorsig van die provinsie

Die Wes-Kaap bestaan uit drie vername landskappe, naamlik:

- die vlakte van die Groot-Karoo, wat strek van ver onder die grense van die provinsie en wat grootliks 'n verlate gebied is;
- die kusvlakte wat die provinsie tussen die kuslyne en berge verdeel; en

- die bergagtige valleie wat parallel met die kuslyne geleë is en die meeste jaarlikse reën aan die provinsie voorsien.

3.4.2 Demografiese en etniese profiel van die provinsie

Dit is nie verbasend nie dat die provinsie tot 'n groot mate verstedelik is (89% in 1996, volgens SSA (1998a) en dat die grootste deel van die bevolking in die bergagtige dele en valleie van die provinsie voorkom. 'n Gunstige kombinasie van vogtigheid, gematigde temperatuur en goeie grond het die basis gelê vir die skep van volgehoue vestiging en vir plattelandse en stedelike ekonomieë. Hierdie vestigings word beheer deur die Kaapstadse Unistad waar ongeveer twee derdes van die provinsie se populasie woonagtig is. Die Boland geniet dieselfde landbouklimaat en bionatuurkundige vooruitgang as die Wes-Kaap. Vergelykings bevestig dat die Kaapse Unistad die belangrikste stad in die provinsie is, gevolg deur die Boland.

Die hoof-etniese groepe wat in die provinsie aangetref word, behels diegene wat hulleself as kleurlinge noem asook Afrikane (swartes) en blankes (of wittes) klassifiseer. Asiate maak 'n klein gedeelte van die bevolking uit (< 1% in 2001). Die grootste etniese groep in die provinsie is die kleurlinge, wat ongeveer 50% van die bevolking van die provinsie uitmaak. Die Afrikane (swart bevolkingsgroep) en die blankes is ongeveer gelyk. 'n Uitstaande kenmerk van die swart bevolking is die feit dat hulle grootliks stedelik is (95% in 1996) in die provinsie waar 50% van die swart huishoudings in die land as 'n geheel plattelands is. Dit is besonder relevant omdat die meeste swart volwassenes in die Wes-Kaap op die platteland gebore is. Van die uitdagings wat in die ondersoek na vore gekom het, is dat die plattelandse swart inwoners aanspraak maak op Engelse onderrig, terwyl hulle huistaal Xhosa is. Aangesien hulle nie Engels by hulle huise gebruik nie, skep dit geweldige probleme wat hulle vordering in die skole betref en dit gee aanleiding tot konflik tussen ouers en die skoolbestuur.

Op Worcester word die probleem vererger vanweë oorvol Engelse klasse, terwyl die status quo by die ander skole wat enkelmediumonderrig aanbied, gehandhaaf word. Statisties is bewys die kleurlinge maak die grootste gedeelte van die bevolking van die

Wes-Kaap uit en die opname toon aan dat hulle van mening is dat hulle kinders verontrief word in soverre dit Engels betref, aangesien daar nooit akkommodasie beskikbaar is nie. Om die demografiese en etniese profiel van die provinsie te illustreer, is twee tabelle ontwikkel. Die eerste tabel is gebaseer op die resultate van die 1996-sensus, en vergelyk die Wes-Kaap met die land as 'n geheel ten opsigte van etniese verhoudings. Dit vergelyk ook die stedelik-plattelandratio's met betrekking tot etniese groepe.

Tabel 3.2 Nasionale en provinsiale bevolking gedurende 1996 – verhoudings tussen etniese groepe en stedelik/plattelands uitgedruk in persentasie.

	Asiate	Bruin	Swart	Wit
Suid-Afrika	3	9	77	11
Wes-Kaap	1	54	21	21
% stedelike + platteland in Suid-Afrika	97:3	83:17	43:57	91:9
% stedelike + platteland in die Wes-Kaap	99:1	84:16	95:5	93:7

Bron: SSA 1998

Tabel 3.3 Beraamde bevolking van die Wes-Kaap teen 2001 volgens distrik en etniese groep.

Distrik + Unistad	Asiate	Bruin	Swart	Wit	Totaal
Kaapstad	38,900	1,396,100	931,400	697,700	3,064,100
Boland	1,560	403,100	11,300	112,000	629,660
Oveberg	180	103,700	29,500	39,200	172,580
Sentraal-Karoo	50	43,400	7,500	7,600	58,550
Tuinroete	560	241,800	76,500	96,200	415,060
Weskus	-	196,600	16,000	52,800	265,940
Totaal	41,800	2,384,700	1,173,900	1,101,000	4,601,400

Bron: Van Zyl 2002

Tabel 3.3 dui 'n raming van die provinsie se bevolking in 2001 aan, onderverdeel volgens provinsiale distriksvlak.

3.4.3 Armoede en verwante faktore

Armoede is 'n voortdurende en deurdringende kwelling in baie Wes-Kaapse huishoudings. Armoede en die lewenstandaard word direk met inkomste en die toekenning van hulpbronne in verband gebring. Die kort opsomming (Tabel 3.4) illustreer die profiele van infrastrukture en die voorsiening van behuising in die provinsie en die daaropvolgende profiele ten opsigte van etniese groepe en geselekteerde huishoudings, kenmerke van hoofde van huishoudings sowel as die opvoedkundige kwalifikasies en werkloosheidskoers van volwassenes.

Tabel 3.4: Huishoudings se toeganklikheid tot basiese infrastrukture: geselekteerde faktore in die Wes-Kaap as % van alle huishoudings

% gevestig in informele wooneenhede (1996)	16.6
Geskatte behuisingsstekorte (1998)	215,642
% sonder elektrisiteit in wooneenhede (1996)	17.8
% sonder krane in wooneenhede	24.7
% gevestig in informele wooneenhede (1996)	16,6
Geskatte behuisingsstekorte (1998)	215 642
% sonder elektrisiteit in wooneenhede (1996)	17,8
% sonder krane in wooneenhede	24,7

Bron: SAIRR 2000

Dit is duidelik uit hierdie laaste twee tabelle dat armoede 'n ernstige ontwikkelingsuitdaging in die provinsie is en dat die risiko in die kleurlinggroep hoog is, maar die hoogste in die swart groep is.

Tabel 3.5: Geselekteerde eienskappe van huishoudings en hoofde van huishoudings (HUH) 2001 per etniese groep.

	Bruin	Swart	Wit
Grootte van huishouding	4.35	4.25	2.79
% huishoudings met per capita inkomste	34	12	60
>R1000 per maand (*)	0	0	0
% HUH met > 6 jaar formele opleiding	71	66	99
% HUH ouer as 44 jaar	50	36	64
% vroue in beheer van huishoudings	37	37	25
Totaal	676	474	455

Bron: PGWC provinsiale opname 2001 (Gewig)

3.5 Migrasieprofiel

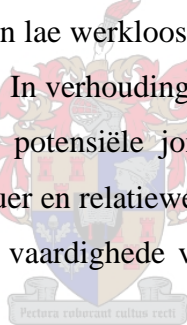
In die Kaapse streekstelsel (die drie provinsies van die Oos-Kaap, Noord-Kaap en Wes-Kaap) het die resultate van opnames aangedui dat die kleurlinge en Afrikane in die Wes-Kaap van plaaslike oorsprong is. In geheel kom die kleurlinge en swartes van nie verder as die Oos-Kaap en die Noord-Kaap nie. (Sien tabel 5.)

Die res van Suid-Afrika se bydrae tot die bevolking van die Wes-Kaap is baie min. Van die noordelike provinsies – Gauteng, Mpumalanga, Limpopo en Noordwes – is feitlik geen migrasievloei vasgestel nie. Dieselfde geld vir KwaZulu-Natal in die ooste met 'n baie lae vlak van buitelanders (vreemdelinge) wat daarvandaan na die Wes-Kaap geïmmigreer het.

Ten opsigte van die kleurlingbevolking vind die toestroming uit die Noord-Kaap en die verskroeiende Karoo-distrikte plaas. Hierdie instroming is relatief stadig en gematig. Ongeveer 7 persent in totaal immigreer van ander provinsies af na hierdie etniese groep wat sy oorsprong in die Wes-Kaap het. In die geval van die swart bevolking stroom die meeste in van die Oos-Kaap af. Hierdie groep verteenwoordig die grootste en vinnigste demografiese vloei in Suid-Afrika. Volgens die opname is net onder driekwart van die huidige volwasse swart bevolking van die Wes-Kaap in die Oos-Kaap gebore.

Die situasie vir die wit bevolking van die Wes-Kaap is opmerklik verskillend (sien tabel 3.6). Die helfte van die volwasse wittes in die Wes-Kaap is oorspronklik van buite die provinsie, met net 8 persent van êrens uit die groot Kaapse streek. Die oorblywende 42 persent van die wittes in die Wes-Kaap word soos volg saamgestel: Gauteng lewer jaarliks 'n bydrae van 16% en uit die noordelike en oostelike provinsies kom ongeveer 8%. In kontras met die swartes en kleurlinge, het die wittes goeie toegang tot inligting, 'n behuisingsmark wat hulle behoeftes bevredig en ook finansiële hulpbronne. Die gewoonte van Suid-Afrikaanse wittes om vryelik oor lang afstande te migreer, word toegeskryf aan die toeganklikheid tot bronne. Vir die kleurlinge en Afrikane is verskuiwings egter moeilik.

Die resultate toon verder dat die bevolkingsvloei na die groter Kaap hoofsaaklik van die agterlike provinsies van die Noord-Kaap en die Oos-Kaap na die florerende Wes-Kaap met sy groot ekonomiese aktiwiteit en lae werkloosheidsyfer, kom. Die grootste deel van hierdie migrasie is armoed-gedrewe. In verhouding met hierdie demografiese instroming, bring die kleurlinge en swartes 'n potensiële jong en ambisieuse werkersklas as 'n demografiese hulpbron, terwyl die ouer en relatiewe klein wit groep minder werkers maar ekonomiese bronne van kapitaal en vaardighede van ver buite die grense na die Kaap bring.

3.6 Profiel van die Wes-Kaap

3.6.1 Inleiding

Die Wes-Kaap huisves ongeveer 4,5 miljoen inwoners en verteenwoordig dus 10% van die Suid-Afrikaanse bevolking. Die provinsie is tradisioneel bekend vir sy natuurskoon en ryk kultuurerfenis wat die diversiteit en geskiedenis van diversiteit van die verskillende bevolkingsgroepe reflekteer. Die bevolkingsgroei word geskat op 1,8% per jaar (ongeveer 81 000 persone). Navorsing dui aan dat ten minste 48 000 persone elke jaar na die Wes-Kaap migreer, hoofsaaklik uit die Oos-Kaap.

Tabel 3.6 Lewenslange migrasie van Wes-Kaapse hoofde van huishoudings in 2001 volgens etniese groepe.

Geboorteplek	Bruin	Swart	Wit
Wes-Kaap	90	20	50
Oos-Kaap	3	74	4
Noord-Kaap	4	2	4
Gauteng	1	1	16
Ander dele van Suid-Afrika	1	2	8

Bron: 2001 PGWC -migrasieopname

Tabel 3.7: Wes-Kaap : demografiese profiel per bevolkingsgroep

Demografiese profiel per bevolkingsgroep		
Bevolkingsgroep	Persentasie	Totaal
Bruin	54.2%	2,146,109
Swart	20.9%	826,692
Wit	20.8%	821,551
Asiate	1.0%	40,376

*Hersiene 1996 sensusdata

Tabel 3.8: Wes-Kaap : demografiese profiel per ouderdom

Ouderdomsgroep	Wes-Kaap	% van Wes-Kaap	Suid-Afrika	% van Suid-Afrika
0-4	380,024	9,6 %	4,443,621	10,9%
19-May	1,114,644	28,2%	13,503,538	33,3%
20-49	1,849,061	46,7%	16,982,188	41,8%
50-64	369,063	9,3%	3,229,317	8,0%
65-85+	202,306	5,1%	1,934,664	4,8%
Ongespesifiseer	41,777	1%	490,194	1,2%
Totaal	3,956,875	100%	40,583,573	100

*Hersiene 1996 sensusdata

Algemeen gesproke is die provinsie welvarender as die ander provinsies, maar dit weerspieël ook die uiterstes van rykdom en armoede. Die provinsie is 'n voorbeeld van 'n gemeenskap in oorgang aangesien daar gestreef word om konstante verstedeliking te

akkommodeer en om armoede, gelykheid en volgehoue ontwikkeling in die postapartheidsera te stabiliseer.

3.6.2 Politieke profiel van die Wes-Kaap

Voor 1994 was apartheid-Suid-Afrika feitlik 'n eenpartystaat onder beheer van die Nasionale Party. Die bekendstelling van die driekamerparlement en die Presidensiële Raad het aan kleurlinge en asiatische verteenwoordiging gegee om hulle “eie sake” te kan behartig deur in hierdie huise van die parlement te dien. Die meerderheid van die mense was egter steeds uitgesluit van die nasionale regering, behalwe die sogenaamde Bantoe-tuislande. Met die instelling van demokrasie in 1994 het die politieke bestel in totaliteit verander. Met die uitsondering van KwaZulu-Natal en die Wes-Kaap, is al die provinsies onder beheer van die African National Congress (ANC).

Sedert 1994 is die politiek in die Wes-Kaap onbestendig aangesien die provinsiale regering nie altyd beleid afkomstig van die nasionale regering wil implementeer nie. Net ná die 1994-verkiezing het die Wes-Kaapse provinsiale regering sy eie grondwet ontwerp en bekragtig om sy outoriteit te toon. 'n Sterk klem is op administratiewe infrastruktuur geplaas maar baie areas van transformasie is verwaarloos, veral onderwysontwikkeling. Onderwys in plattelandse gebiede bevat steeds elemente van segregasie, aangesien leerders van historiese agtergeblewe gebiede steeds met busse vervoer moet word om toegang tot onderwys te verkry. Met 'n paar uitsonderings is plaaslike inwoners nog steeds huiwerig om hulle skole te integreer.

Die Departement van Onderwys reflekteer steeds oorblyfsels van die apartheidsera en dit is sigbaar in beleidsbepalings. Regeringsdepartemente word gedomineer deur wit en manlike senior bestuurders terwyl die meerderheid personele vroulik en kleurling is. Leerders van historiese benadeelde gemeenskappe vind toegang tot gehalteonderwys steeds moeilik. Die jaar 2001 het meer politieke onstabiliteit gebring. Binne 18 maande het die provinsie twee verskillende provinsiale regerings en drie premiers gehad. Sedert 1994 het die onderwysdepartement ongeveer vier Ministers van Onderwys gehad. Daar is geen waarborg dat politieke stabiliteit in die Wes-Kaap behoue sal bly nie, maar die

huidige koalisie tussen die ANC en NNP skep hierdie stabiliteit op die oomblik en vir die korttermyn-toekoms.

3.6.3 Ekonomiese profiel van die Wes-Kaap

Geen enkele industrie domineer die ekonomie van die Wes-Kaap nie. Die plaaslike ekonomie word eerder gekenmerk deur 'n reeks verskillende aktiwiteite, van vervaardiging, landbou, vissery en toerisme tot straatverkope en ander ondernemings op klein skaal. Al hierdie aktiwiteite dra by tot die groei van die Wes-Kaapse ekonomie.

Die provinsie het 'n arbeidsmag van ongeveer 1 880 000, van wie 355 000 (18,9%) werkloos is. Ongeveer 19% van alle huishoudings leef onder die armoedsgrens in vergelyking met 47,4% nasionaal. Sowat 83,9% van die huishoudings beskik oor elektrisiteit. Die Wes-Kaapse “gross product (GRP)” is R125,7 biljoen, wat 14% van Suid-Afrika se bruto binnelandse produk (BBP) uitmaak. “GRP” in die Wes-Kaap is R35 000. Die gemiddelde werklike GRP in die provinsie tussen 1990 en 2001 was 4,06% per jaar. Die geprojekteerde groei vir 2001/2002 was 2,5%.

Tabel 3.9 Belangrikste Wes-Kaapse ekonomiese sektore

Belangrikste Wes-Kaapse ekonomiese sektore			
Sektore	BBP %	Werkverskaffing (%)	Werkverskaffing (Totaal)
Landbou	5.90%	9.00%	169,200
Vervaardiging	20.10%	14.20%	266,960
Handel	11.10%	8.80%	154,160
Toerisme	9.10%	9.30%	174,840
Finansies, besigheidsdienste	17.40%	6.30%	118,440

*Wesgro: jaar 2000 en jongste beskikbare statistiek

3.7 Profiel van Worcester

3.7.1 Inleiding

Hierdie afdeling verskaf 'n beeld van die ontwikkeling in die Breedevallei. Die Breedevallei bestaan uit vyf hoofgebiede: Worcester, Rawsonville, De Doorns, Touwsrivier en die omringende plase. Worcester is die grootste dorp in die streek en beskik verreweg oor die bes ontwikkelde infrastrukture, die grootste bevolkingskonsentrasie en bly die gebied met die beste potensiaal vir ekonomiese groei, ten spyte van die feit dat die streek se ekonomie grootliks op landbou-ontwikkeling gebaseer is. Worcester fungeer as die ekonomiese, opvoedkundige, mediese, juridiese, sport-, inkopie- en administratiewe kern van die Breedevallei. As gevolg van sy uitmuntende infrastruktuur bedien die dorp die ander gebiede en immigrer uitlanders gemaklik na die dorp. Daarteenoor steun die kleiner De Doorns, Touwsrivier en Rawsonville op Worcester vir ekonomiese ontwikkeling en groei en professionele dienste soos onderwysers, maatskaplike werkers en mediese personeel. De Doorns se belangrikste ekonomiese hulpbron sluit in sy status as die grootste duiwe-uitvoergebied in Suid-Afrika.

Daar is tans ongeveer 130 000 inwoners in die Breedevallei, met meer as 76 000 in Worcester. Onafhanklike syfers vir De Doorns, Touwsrivier en Rawsonville dui 'n bevolking van digby 7 000 aan vir De Doorns, nagenoeg 7 500 vir Touwsrivier, ongeveer 2 000 vir Rawsonville, en 44 000 inwoners woon op die plase (Tabel 3.5). Persentasiegewys beteken dit dat 60% van die inwoners in Worcester woon, teenoor 5% in De Doorns, 6% in Touwsrivier, minder as 2% in Rawsonville en die ander 27% op plase. Tabel 3.11 reflekteer 'n demografiese profiel van die gebiede in die Breedevallei.

Alle gebiede ondervind tans bevolkingsgroei as gevolg van die migrasie van werksoekers na landelike gebiede en plakkerareas. Net soos met die groot stede in die Wes-Kaap, is die bevolking van Worcester en die ander gebiede in die Breedevallei 'n kombinasie van die gevolge van migrasie en veral van beweging van die platteland na die stedelike omgewing as gevolg van die seisoenale aard van plaasarbeid en die dalende vervaardigingsbedrywe in die streek, en dus problematies.

Tabel 3.10 Wes-Kaap: beroepsprofiel

Wes-Kaap: Beroepsprofiel		
Beroep	Aantal	%
Wetgewers, senior amptenare, bestuurders	75,302	5,5%
Professionele mense	124,540	9,1%
Tegnici	97,776	7,1%
Klerke	133,725	9,7%
Diens-, winkel- en verkoopwerkers	121,471	8,8%
Opgeleide landbou- en visserywerkers	39,466	2,90%
Hand- en verwante handelswerkers	156,551	11,4%
Fabrieks-, masjienoperateurs	88,668	6,5%
Elementêre beroepe	403,862	29,4%
Ongespesifiseer/Ander	132,812	9,7%
Totaal	1,374,173	100%

*Departement van Arbeid, 1998, gebaseer op 1996-Sensus

Die vermeerdering in bevolkingsgroei in Worcester word geskat op 1,8%. 'n Algemene bevolkings-groei van gemiddeld 1,8% word in die toekoms verwag, wat teen 2020 sal bydra tot inwonertal van 180 000. Oor die algemeen bestaan daar sekere belangrike opvoedkundige verskille.

Tabel 3.11 Demografiese profiel van die gebiede in die Breedevallei

	Worcester	Touwsrivier	De Doorns	Rawsonville
Totale bevolking	76,896	6,318	7,272	1,765
Manlik	37,595	2,975	3,411	815
Vroulik	39,301	3,348	3,860	947
Totale Grondoppervlakte (ha)	731,425	1200	677	670,5
Huiseenhede aantal	16,448	1,313	1,688	456
Huiseenhede grootte (m ²)	4,7	4,8	4,3	3,8
Ouderdom: 0-19	25,034	2,923	3,102	681
0-49	25,143	2,228	3,037	706
50-64	5,338	728	668	227
65+	3,161	415	408	145
Aanstellings in vaste betrekkings	23,045	902	2,360	622
Werkloos	5,961	972	721	63

Tabel 3.12 dui aan dat 83% van die ekonomies aktiewe werkers in omliggende plase geen of slegs primêre vlak onderrig het, vergeleke met 29% op Worcester, 38% in Touwsrivier, 54% in De Doorns en 32% in Rawsonville. Slegs 68% van die inwoners op Worcester is geskoold terwyl 54% van die inwoners in landelike gebied ongeskoold is.

3.7.2 Indeling van skooltipes in die Breërivier/Overberg OBOS

Tabel 3.12 Opvoedkundige kwalifikasies van die werksmag

Kringe	Primêr	Intermediêr	Gekombineerd	Sekondêr	Spesiale skole	VBO O	Totaal
1	31	4	1	4	0	-	40
2	19	0	3	1	8	-	31
3	12	2	3	3	0	-	20
4	25	1	0	3	0	-	29
5	10	1	0	3	0	-	14
6	24	2	2	4	0	-	32
7	15	0	2	5	0	-	22
8	20	3	2	0	0	-	25
9	11	7	0	3	0	-	21
10	19	2	2	5	0	-	28
						15	
Totaal	186	22	15	31	8	15	277

3.8 Die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel in 'n neutedop

3.8.1 Inleiding

Die inligting wat ingesamel is, is insiggewend en bied interessante insigte in die fenomeen wat ondersoek is. Dit is duidelik dat die fokus op vyf skole in een dorp nie gesien kan word as verteenwoordigend van die opvoedkundige instellings in die Wes-Kaap nie. Die inligting in die verslag verwys slegs na die vyf skole wat besoek is, naamlik Moslem Primêr, Worcester Voorbereiding, Hoërskool Gimnasium, Esselenpark Sekondêr en Lifestyle Christian Academy. Hierdie skole is gekies in die besonder met die oog op die vestiging van 'n multikulturele leerderbevolking.

3.8.2 Die onderwysstelsel

Die nasionale Minister van Onderwys bepaal beleid vir die provisies in ooreenstemming met die Grondwet. Tydens die vasstel van nasionale beleid vir onderwys by opvoedkundige instellings sal die minister die regsbevoegdheid van die provinsiale wetgewers ingevolge artikel 146 van die Grondwet en die relevante bepalinge van enige provinsiale wet wat na die onderwys verwys, in berekening bring. Indien daar konflik

tussen die nasionale en provinsiale wette is, sal die nasionale beleid – onderhewig aan die Grondwet – seëvier oor enige provinsiale beleid oor die onderwys. Die Grondwet maak ook voorsiening vir verpligte onderwys tot op ouderdom 15 jaar. Geen leerder mag toegang tot ’n openbare skool geweier word op grond van die ouers se onvermoë om die skoolfonds te betaal nie.

3.8.3 Opvoedkundige netwerk

Maatreëls betreffende beheerliggame vir openbare skole (met die uitsondering van openbare skole vir leerders met spesiale onderwysbehoefte) is kragtens artikels 11 en 28 van die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 (Wet No. 84 van 1996) uitgevaardig. Onderhewig aan die Skolewet, is die beheer van enige openbare skool in sy beheerliggaam gevestig en mag dit slegs funksies en verpligtinge vervul wat deur die wet voorgeskryf is. Gevolglik is beheerliggame verlengstukke van die onderwysdepartement en kan hulle slegs binne die toegelate wetgewing optree. Tradisioneel word daar ’n onderskeid getref tussen twee opvoedkundige netwerke, naamlik:

- *Openbare skole* wat deur die minister voorsien word vir leerders uit fondse beskikbaar gestel deur die Provinsiale Wetgewer. Die voorsiening van openbare skole kan die oprigting van hostels vir leerderakkommodasie insluit. ’n Openbare skool kan ’n gewone openbare skool of ’n openbare skool vir leerders met spesiale onderwysbehoefte insluit. Die minister sal alle redelike maatreëls tref om te verseker dat die fisiese fasiliteite by openbare skole toeganklik is vir gestremde persone. Onderhewig aan die Grondwet en die Skolewet, bepaal die minister die norme en minimum standaarde vir die befondsing van openbare skole. Die beheerliggaam stel die jaarlikse begroting op, stel die skoolfonds vas, hou ouers verantwoordelik vir die betaling van die skoolfonds en stel finansiële verslae beskikbaar.
- *Onafhanklike skole* kan, onderhewig aan die Skolewet en enige provinsiale beleid, deur enigen op eie onkoste geopen en in stand gehou word. Die minister bepaal, deur middel van ’n kennisgewing in die Provinsiale Koerant, die redes vir aanvaarding of afkeuring vir aansoeke om oprigting van sodanige skole. Die Hoof van Onderwys in ’n provinsie moet verseker dat die standaard nie

ondergeskik is aan dié van vergelykbare openbare skole nie. Die toegangsbeleid mag nie diskrimineer op grond van ras of kleur nie en die skool moet voldoen aan alle vereistes vir registrasie.

3.8.4 Riglyne vir die verwysing of weiering van leerders

Die toelatingsbeleid van 'n openbare skool word ingevolge artikel 5(5) van die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 (Wet No. 84 van 1996) deur die beheerliggaam van die skool vasgestel. Die beleid moet in ooreenstemming wees met die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996 (Wet No. 108 van 1996), die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 en toepaslike provinsiale wetgewing. Die beheerliggaam van 'n openbare skool moet 'n kopié van die skool se toelatingsbeleid aan die Hoof van Onderwys in die provinsie beskikbaar stel. Die toelatingsbeleid van 'n openbare skool en die administrasie van toelatings by 'n onderwysinstelling mag nie onbillik diskrimineer teenoor 'n applikant nie. 'n Leerder word tot die totale skoolprogram toegelaat en mag nie uit klasse geskors word nie, nie toegang geweier word tot die kulturele, sport- of sosiale aktiwiteite van die skool nie, nie 'n oorplasingertifikaat of uitslagadvies geweier of ontsê word nie, en nie geviktimizeer word nie op grond daarvan dat sy of haar ouer:

- nie daartoe in staat is om die skoolfonds te betaal nie;
- nie die missieverklaring en gedragskode van die skool onderskryf nie; of
- Die beheerliggaam van 'n openbare skool mag geen leerder dwing om toelatingstoetse af te lê nie. Die naam van 'n leerder mag verder slegs uit die toelatingsregister verwyder word indien die leerder:
 - die skool ná graad 12 verlaat het of nadat die verpligte tydperk vir skoolbywoning verstryk het of nadat vrystelling vir verpligte bywoning ingevolge artikel (4) van die Suid-Afrikaanse Skolewet verkry is;
 - aansoek gedoen het om oorplasing en die oorplasing goedgekeur is;
 - uit die skool geskors is; of
 - gesterf het.

Die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 en die beleid het ook betrekking op diegene wat nie burgers van Suid-Afrika is nie en wie se ouers in besit is van 'n tydelike of permanente

verblyfpermit uitgereik deur die Departement van Binnelandse Sake. 'n Leerder wat die land binnekom met 'n studiepermit, is verplig om dit by toelating tot 'n openbare skool te toon. Persone wat as onwettige immigrante geklassifiseer is, is verplig om bewys te lewer dat hulle by die Departement van Binnelandse Sake aansoek gedoen het om hulle verblyf te wettig ingevolge die Wet op Vreemdelinge-beheer (Wet No. 96 van 1991).

Die regte van leerders met spesiale onderwysbehoefte moet in berekening gebring word by die toelating van leerders tot 'n gewone openbare skool. Die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 vereis van gewone openbare skole om leerders met spesiale onderwysbehoefte, waar redelik prakties, toe te laat. Slegs waar die nodige ondersteuning wat die integrering van 'n leerder in 'n besondere opvoedkundige konteks fasiliteer, nie voorsien kan word nie, word die aansoek deur die skoolhoof na die Hoof van Onderwys in die provinsie verwys. Laasgenoemde sal poog om die leerder by 'n geskikte openbare skool in die provinsie of in 'n ander provinsie te plaas. Dit is belangrik dat daar voor 'n leerder verwys word, 'n onderhoud met die ouers, onderwysers en ander ondersteuningspersoneel gevoer sal word. Hierdie gesprek vorm deel van die assessering van die leerder voordat hy/sy na 'n ander openbare skool verwys word.

'n Leerder wat 16 jaar of ouer is en wat nooit skool bygewoon het nie en vir die eerste keer aansoek doen om toelating of wat nie genoegsame vordering tesame met sy of haar portuurgroep maak nie, word aangeraai om by 'n sentrum vir Volwasse Basiese Onderrig en Opleiding (VBOO) te registreer.

3.8.5 Adviesliggame

Die Minister mag, deur middel van die uitvaardiging van regulasies, adviesliggame stig om hom of haar van advies te bedien. Die Minister sal 'n liggaam, bekend as die Nasionale Onderwys- en Opleidingsraad in die lewe roep wat die belangrikste nasionale rolspelers in die nasionale onderwysstelsel sal weerspieël en wat raad sal verskaf oor die breë beleid en strategieë vir die ontwikkeling van die nasionale onderwysstelsel en die vordering van 'n geïntegreerde benadering tot onderwys en opleiding, soos gedefinieer in artikel 1 van die Wet op Verdere Onderwys en Opleiding (Wet No. 98 van 1998).

Die Minister is nie verplig om enige instansie oor nasionale onderwysbeleid te raadpleeg nie.

3.8.6 Norme en standarde vir die befondsing van skole

Die nasionale norme en minimum standarde vir die befondsing van skole word ingevolge die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 (Wet No. 84 van 1996) uiteengesit. Die Handves van Regte in die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996 (Wet No. 108 van 1996, artikel 29[1]) bevestig die reg tot onderwys soos volg:

“Elkeen het die reg –

- (a) op basiese onderwys, met inbegrip van basiese onderwys vir volwassenes;*
en
- (b) op verdere onderwys, wat die staat, deur middel van redelike maatreëls, in toenemende mate beskikbaar en toeganklik moet maak”*

Die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 het op 1 Januarie 1997 in werking getree. Die hoofdoel van die Wet is om ’n uniforme stelsel vir die organisering, beheer en befondsing van skole te vestig. Ingevolge dié Wet dek skole leerprogramme van graad R tot graad 12. Die Suid-Afrikaanse Skolewet maak voorsiening vir verpligte bywoning van leerders tussen die ouderdomme sewe en vyftien jaar of die voltooiing van graad 9. Die Wet skryf baie belangrike verantwoordelikhede aan die staat voor met verwysing na befondsing van openbare skole. Die basiese beginsel van staatsbefondsing vloei voort uit die grondwetlike waarborg van gelykheid en die erkenning van die reg op regstelling. Die Wet maak voorsiening daarvoor dat:

“Die Staat finansier openbare skole uit openbare inkomste op ’n billike basis ten einde die behoorlike uitoefening van die regte van leerders op onderwys en die regstelling van ongelykhede van die verlede in die voorsiening van onderwys te verseker (Artikel 34(1)).”

Die voorwoord van die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 verklaar dat:

“... hierdie land ’n behoefte het aan ’n nuwe nasionale stelsel vir skole wat die onregte in onderwysvoorsiening van die verlede sal regstel, onderwys van progressief hoë gehalte aan leerders sal voorsien en op hierdie wyse ’n hegte fondament vir die ontwikkeling van al ons mense se talente en bekwaamhede sal lê ...”

Om genoemde oogmerke geleidelik te verwesenlik, vereis nuwe stelsels met betrekking tot begroting en besteding deur skole. Ingevolge die Grondwet en die regering se begrotingsprosedure is dit nie die Minister van Onderwys wat besluit oor die jaarlikse toekenning aan die provinsiale onderwys-departement nie. Dit is die verantwoordelikheid van die provinsiale regerings en die wetgewers. Elke provinsie bepaal sy eie vlak van besteding vir onderwys, met inagneming van die algehele assessering van behoeftes en hulpbronne.

Die Suid-Afrikaanse Skolewet plaas ’n verantwoordelikheid op die beheerliggame van openbare skole om die gehalte van onderwys in hulle skole te verbeter deur die beskikbaarstelling van addisionele hulpbronne om sodoende dit wat die staat bied, aan te vul. Alle ouers, in die besonder diegene wat minder arm is of ’n goeie inkomste het, word aangemoedig om direkte finansiële bydraes ter bevordering van gehalteonderrig te maak.

Dit is ironies dat die strewe na regstelling en gelykheid die befondsing deur die provinsies ook middelklas- en ryk ouers van openbare skole bevoordeel. Die apartheidsregering het gemeenskappe met hoëgehaltefasiliteite, toerusting en hulpbronne bevoordeel. Kragtige fondsinsamelings deur beheerliggame, met inbegrip van kommersiële borgskappe en inskrywingsgeld, het baie skole in staat gestel om hulle fasiliteite, toerusting en studiebronne asook hulle sport- en kulturele aktiwiteite verder uit te brei. Sedert 1995 is sodanige skole versoek om personeellede te verminder, maar hulle het addisionele personeel in beheerliggaamposte aangestel en vergoed hulle uit die skoolfonds.

Arm mense wend ook 'n gedeelte van hulle inkomste aan om skole te verbeter en stel selfs ook handarbeid beskikbaar. Te veel skole op die plattelandse en in stedelike werkersklasgemeenskappe ly onder die erfenis van oorgroot klasse, betreuenswaardige fisiese geriewe en die afwesigheid van leermateriaal. Daar word nogtans van leerders in arm skole verwag om dieselfde resultate te lewer as dié in sogenaamde “ryk” skole. Sodanige teenstrydighede in een en dieselfde openbare skoolstelsel weerspieël die verlede se diskriminerende beleggings in onderrig asook die huidige dispariteite in die persoonlike inkomste van ouers. Norme en standaarde vir die befondsing van gewone openbare skole poog om die ongelykhede die hoof te bied soos vervat in die Suid-Afrikaanse Skole Wet (1996).

Dit is ook belangrik om te verwys na die subsidies wat die staat aan onafhanklike skole beskikbaar stel, aangesien dié skole ook by die ondersoek betrek is. Onafhanklike skole verskil wesenlik in grootte, ligging, sosio-ekonomiese status, fasiliteite, personeel, missie, beheer, verteenwoordiging, godsdienstige of sekulêre identiteit, gemeenskapsdienste, kostestruktuur, skenkings, finansiële lewensvatbaarheid, fooie en die gehalte van leer en onderrig. Baie van dié skole lewer waardevolle opvoedkundige dienste, terwyl ander dienste van swak gehalte lewer en die ouers uitbuit.

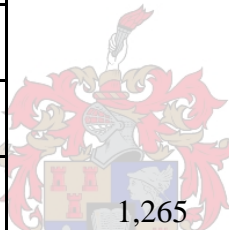

Die subsidiëring van geregistreerde onafhanklike skole (voorheen private skole) is goed gevestig in Suid-Afrika. Voor 1994 is daar van onafhanklike skole verwag dat hulle sal registreer by die onderskeie onderwysdepartemente van die staat (Tabel 3.14). Subsidies aan hierdie skole het die patroon van rasgebaseerde ongelykhede in die openbare skoolstelsel gereflekteer. Rasgebaseerde ongelykhede ten opsigte van subsidies aan onafhanklike skole is egter sedert 1994 uitgeskakel. Die nasionale Minister van Onderwys kan nie subsidievlakke vasstel nie, omdat begrotingsbesluite van dié aard ingevolge die Grondwet deur provinsiale regerings gedoen word. Die Minister van Onderwys baseer sy subsidie-beleid op fiskale argument en op sosiale gronde. Die staat het 'n grondwetlike en statutêre verantwoordelikheid om opvoeding aan alle leerders te voorsien. Onafhanklike skole lewer 'n diens aan hulle leerders wat andersyds deur die provinsiale departemente gelewer sou word. Openbare subsidies aan sulke skole kos die

staat aansienlik minder per leerder as wanneer die leerders ingeskryf sou word by openbare skole. Dit is dus koste-effektief vir die staat om aan dié skole 'n subsidie te gee. Die toekenning van subsidies sal voorkeur geniet by onafhanklike skole wat goed bestuur word, goeie onderrig lewer, arm gemeenskappe bedien en nie op winsbejag ingestel is nie (Sien tabel 3.13).

3.8.7 Die veranderde skoollandskap

Tabel 3.13 Indeling van skole tydens 1997.

SUID-AFRIKAANSE SKOLE (1997)		
Vlak	Openbare skole	Onafhanklike skole (Privaat)
Primêr	18,928	
Sekondêr	5,280	
Gekombineer	1,983	
Totaal	26,191	

3.9 VERANDERINGE IN DIE OPENBARE SEKTOR

In die openbare sektor word die gekompliseerdste skoollandskap wat ons van apartheid geërf het, nou selfs meer kompleks weens die ongewone patrone van leerdermigrasie en die toelatingsbepalings.

In die vroeë 1990's, gedurende die laaste dae van apartheid-onderwys, het die destydse Minister van Onderwys, Piet Clase, onder groot druk om halfleë wit skole aan swart leerders beskikbaar te stel en ook om die besteding aan wit onderwys te besnoei, wit skole toegelaat om te stem vir een van drie modelle. Indien 'n skool Model A gekies het, is dit toegelaat om privaat te word, maar het geen staatsubsidie ontvang nie. 'n Model C-skool sou net vir sy personeel staatsbefondsing ontvang en sodanige skole is toegelaat om hulle eie toelatingsbeleid te bepaal. Skole wat Model B gekies het, sou die status quo handhaaf en die staatsubsidie sou verminder word tot 70% van die vlak op daardie

stadium. 'n Oorweldigende meerderheid wit skole het die Model C-opsie gekies, slegs 'n handjievol het privaat geword en baie min, hoofsaaklik arm Afrikaanssprekende skole, het Model B-skole geword.

Tabel 3.14 Aantal openbare gewone skole gedurende 1994.

OPENBARE GEWONE SKOLE (1994)	
Volksraad (Wit)	3,204
Huis van Afgevaardigdes (Asiate)	464
Huis van Verteenwoordigers (Bruin)	1,958
Departement van Onderwys en Opleiding (Swart)	8,190
Selfregerende Tuislande (Swart)	6,698
Onafhanklike Tuislande (Swart)	6,372
Totaal	26,886

Ná 1994 het die gewese Model C-skole baie negatiewe politieke aandag op hulle gevestig, want daar is aanvaar dat dié skole die beste toegerus. Sommige voormalige Model C-skole het vandag 'n algehele swart leerderinskrywing, terwyl menige oorspronklike Indiër- en bruin skole hoofsaaklik inskrywings van Afrikaner leerders het, veral as hulle naby die swart woonbuurte geleë is. Die ou etikettering van “Model C-skole”, “tuislande”, “DOO-skole”, “bruin” en “Indiër-”skole raak al meer betekenisloos in soverre dit die samestelling van leerders betref.

3.10 Samevatting

In hoofstuk 3 is afleidings gemaak oor die wyse waarop bepaalde verspreidings, groeperings, perspektiewe en persepsies 'n invloed op migrasie het en die probleme asook uitdagings wat dit skep. Kritiese aangeleenthede met betrekking tot veral die unieke sosio-politieke en ekonomiese profiel van die Wes-Kaap is belig en deurgaans is daar gepoog om bepaalde tendense aan die hand van breër nasionale en internasionale tendense en patrone te verklaar. Die navorser kon danksy sy deeglike vertroudheid met die fokusarea, naamlik die Breedevalei, wetenskaplik-akademies ten volle reg laat

geskied aan kwessies soos lokale migrasie, kulturele diversiteit, houdings, verhoudings en dergelike kwessies.

In hoofstuk 4 sal die navorsingsmetodologie wetenskaplik gekarteer word ten einde die teoretiese gedeeltes empiries te fundeer.

HOOFTUK 4

NAVORSINGSMETODOLOGIESE OORWEGINGS

4.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk sal die navorsingsmetodologiese keuses verantwoord word. Na 'n kort bespreking van die metodologiese oriëntering sal 'n uiteensetting van die navorsingsprosedures, navorsingstegnieke, data-insameling, dataverwerking, analise en 'n opsomming volg.

4.2 Metodologiese oriëntering

Onderhoudvoering is 'n betroubare bron van inligting in die sosiale wetenskappe en onderwys (Wragg, 2003:12). Die onderhoud is 'n navorsingsinstrument van praktiese belang, wat die navorser toerus om betroubare inligting deur middel van ondersoek tussen groepe en individue na vore te bring. Onderhoudvoering verwys dus na die tegnieke wat aangewend word tydens die insameling van inligting (Kotzé & Hill, 1997:15).

Volgens die protokol van internasionale navorsing, word die primêre data ingesamel deur onderhoude met skoolhoofde, onderwysers, leerders en beheerliggame te voer. Die lande wat aan die internasionale ondersoek deelgeneem het moet verseker dat die skole primêr of sekondêr sou wees met 'n diverse leerderbevolking. Die onderhoudprotokol was bekend aan alle deelnemende lande en het bestaan uit 13 vrae wat verband hou met leierskap in die skool en gelykheid. Die vrae wat by die protokol ingesluit was, was slegs riglyne vir verdere besprekings. Die navorsing kan geklassifiseer word as 'n opname gebaseer op semigestruktureerde persoonlike onderhoude.

Die beskrywende opnametegniek word in die huidige navorsing gebruik, aangesien dit buigsaam is. Vraelyste, informele gesprekvoering, formele onderhoudvoering en 'n gevallestudie om die opinies, houdings, voorkeure en persepsies van die gemeenskappe oor die immigrering van leerders vas te stel, word juis aangewend om betroubaarheid van feite te verseker. Die navorsingraamwerk waarbinne die huidige navorsing onderneem

sou word, is sterk beskrywend van aard aangesien die fasiliterende rol wat die skoolbestuur speel, hopelik in die loop van die ondersoek verklarend opgehelder sou word.

4.3 Sinopsis van besoeke

Vyf skole is gekies om die vraelyste te voltooi, soos breedvoerig in hoofstuk 1 uiteengesit. Die besoeke en gesprekvoering was insiggewend aangesien dit die onderliggende institusionele kulture en sosiale spanninge wat nie deur die kwantitatiewe response uitgelig is nie na vore gebring het. Die siening van die leerders se ouers, het ook ander werklikhede aan die lig gebring. Daar is met vyf onderwysers, vyf leerders, tien ouers, vyf skoolhoofde, tien immigrante en tien lede van die gemeenskap onderhoude gevoer.

Die vraelyste moes noodgedwonge aangepas word aangesien die rolspelers bevrees was om sekere vrae skriftelik te beantwoord. Baie onderwysers het gevoel dat die skoolhoofde die vraelyste vooraf sou versamel en die inhoud dan teen hulle kon gebruik. Gemeenskapslede, daarenteen, het hulle mening vreesloos gegee en was selfs bereid om my te ondersteun indien nodig. Immigrante-ouers wat onwettig in die land is, wou my nie te woord staan nie uit vrees vir deportering. Sommige het aanvaar dat ek 'n verteenwoordiger van die Departement van Binnelandse Sake is en daarom sou ek besig wees met 'n ondersoek om hulle uit die dorp te sit. Ek moes baie steun op die organisasies op grondvlak om my posisie as gemeenskapsaktivis met die immigrante uit te klaar. Ek moes gevolglik baie tyd bestee aan mondelinge onderhoudvoering en is ook versoek om nie van bandopnemers gebruik te maak nie uit vrees vir viktimisasie. Sommige onderwysers het die onderhoude gesien as 'n uitlaatklep teen bestuurspanne en derhalwe moes ek hulle ná skool gaan spreek. Vanweë my posisie by die WKOD was onderwysers in die begin baie skepties om met my te gesels; gelukkig het my vakbond-bedrywighede hulle oortuig dat ek alle inligting as vertroulik sou hanteer.

Die respons van skole was uitstekend deurdat al vyf skole die vraelyste wat afsonderlik deur skoolhoofde, onderwysers, leerders, ouers en lede van die gemeenskap voltooi moes

word, voltooi het. Die persoonlike aflewering en insameling van die instrumente deur die navorser self het die reaksie van skole bespoedig. Die skole wat gereageer het, het aan die onderstaande kriteria voldoen:

- daar was vier openbare en een onafhanklike skool;
- al die skole is in die dorp geleë;
- skole het behoort aan die voormalige Raad van Verteenwoordigers (benadeelde skole onder apartheid), die voormalige Huis van Verteenwoordiging (bevoorregte skole onder apartheid) en daar was 'n onafhanklike skool; en
- een van die skole was enkelmedium, terwyl die res parallelmedium- en dubbelmediumonderrig aanbied.

Die vyf skole is doelbewus gekies op grond van hulle verbintenis met die destydse onderwys- departemente. Alhoewel hierdie skole nie verteenwoordigend van die provinsie is nie, bied hulle tog waardevolle insigte in die unieke konteks waarbinne hulle optree.

4.4 Prosedure gevolg tydens besoeke

Die navorser was geheel afhanklik van die insiklikheid van die skoolhoofde wat skoolbesoeke betref. Onderhoude met veral onderwysers het nauurs plaasgevind, aangesien baie nie wou hê hulle kollegas moes uitvind dat sekere inligting van hulle af kom nie. Individuele onderhoude is gevoer met alle rolspelers en dit is insiggewend dat daar selfs by departementele amptenare huiwerigheid was om openlik oor die onderwerpe te gesels. Die navorser kon nie help nie om kwalitatiewe afleidings te maak oor die terughoudendheid, onwilligheid en vrese van die amptenary om openlik en krities oor die onderwerp te gesels. Die stilswye in sekere gevalle kan toegeskryf word aan persoonlike, politiese en akademiese struikelblokke, byvoorbeeld:

- baie het my gesien as 'n amptenaar van die Departement van Binnelandse Sake;
- sommige het gevoel die ondersoek is sterk polities gemotiveer;
- kulturele diversiteit is nog steeds 'n sensitiewe onderwerp en sommige het hulle daarvan weerhou om enige insette daarvoor te lewer;

- baie respondente het nog nooit oor die onderwerp gedink nie; daarom dat xenofobie 'n realiteit is aangesien daar 'n onvermoë is om kulturele verskille effektief te hanteer;
- sommige was bang vir blootstelling en vervolging indien hulle aktief sou deelneem; en
- die respondente se onkunde was duidelik merkbaar.

4.5 Multimetode-benadering tot data-insameling

As gevolg van hulle komplementerende aard is sowel kwalitatiewe as kwantitatiewe benaderings gebruik. Kwantitatiewe data is verkry deur vraelyste, en sal met behulp van observasies, individuele asook fokusgroeponderhoude aangewend word om 'n gekwantifiseerde agtergrond van leerdermigrasie en persepsies met betrekking tot immigrering te verkry.

Die gebruik van kwantitatiewe en kwalitatiewe terme in die ondersoek word in 'n letterlike konteks bedoel. Howe (1992) voer aan dat die terme *kwantitatiewe* en *kwalitatiewe* gebruik word om 'n kontras aan te dui, naamlik *letterlik (literal)* teenoor *afgelei (derivative)*. Die letterlike onderskeiding dui data-insameling, navorsingsontwerpe en analisering (die tegnieke en prosedures van navorsing) aan. Die afgeleide onderskeiding het te make met epistemologiese aannames. Scott (1996) sê dat metodes vryelik verwys na die instrumente waardeur data ingesamel word.

Die huidige navorsing gebruik 'n kombinasie van die kwantitatiewe en kwalitatiewe benaderings aangesien die feite aan die empiriese werklikheid getoets word. Die multimetode-benadering handel enersyds oor response op feitlike inligting en andersyds oor subjektiewe gewaarwordinge, intonasies, vooroordele en stereotipes. Die multimetode-benadering tot die insameling van data is hou baie voordele in vir die ondersoek. Dit versterk ook die geldigheid van die ondersoek.

4.6 Navorsingsontwerp

Die doel van die navorsing is om ondersoek in te stel ten opsigte van die immigrering van leerders. Daar word gehoop om sodoende beleidmakende besluite te versnel en om praktiese, haalbare oplossings te kan aanbied.

4.7 Die loodsondersoek

In Augustus 2004 is 'n loodsopname in vyf skole in en om Worcester onderneem. Die doel van die opname was om die geldigheid van die navorsingsinstrumente en ontwerp vir die hoofondersoek vas te stel. Skoolhoofde, onderwysers, leerders en ouers het die vraelyste voltooi.

4.8 Universum

Die vasstelling van die universum vir die navorsing het ten doel gehad om immigranteleerders by geïdentifiseerde skole, wat die realiteit van die Suid Afrikaanse samelewing weerspieël, te teiken. Die skole wat sou deelneem, het sekondêre sowel as primêre skole ingesluit.

4.9 Ontwikkeling van navorsingsinstrumente

Aangesien hierdie navorsing deel uitgemaak het van 'n internasionale vergelykende ondersoek, is die vrae aangepas om by plaaslike omstandighede in te skakel sodat betroubare inligting ingesamel kon word. Die instrumente, gegrond op die aard van inligting, wat gebruik is, sluit in vraelyste, observasieskedules en onderhoudskedules.

4.9.1 Vraelyste

Die voordele van die gebruik van vraelyste in enige navorsing is legio. Cohen en Manion (1985) identifiseer die onderstaande:

- vraelyste is onpersoonlik en anoniem;
- dit is eenvoudig en duidelik vir respondente om te voltooi;
- dit kan voltooi word sonder die hulp van die navorser, en sodoende bevorder dit objektiwiteit; en
- dit kan maklik opgesom en geanaliseer word.

Hierdie eienskappe suggereer nie dat die gebruik van vraelyste in opnamenavorsing nie probleme oplewer nie. Dit is so dat vraelyste moontlik vooroordeel onder respondente kan meebring deurdat respondente die vrae verkeerd kan interpreteer of gebelg of haatdraend oor die onderwerp onder bespreking kan voel. As gevolg van dié beperkinge is dit noodsaaklik dat onderhoude en observasies mekaar moet komplementeer waar nodig. Dit lei weer daartoe dat distorsies in die response kan voorkom. Die vraag is hoe om dit te beheer.

Persoonlike onderhoude of fokusgroeponderhoude en verskillende vorme van data-insameling word gebruik. Die geldigheid en betroubaarheid van die gegewens word sodoende verhoog. Dit lei ook tot groter objektiwiteit, veral ten opsigte van die vel van waardeoordele en dit vergemaklik ook ontleding en interpretasie van gegewens. Die wetenskaplik-empiriese verantwoordbaarheid word daardeur verhoog.

Drie vraelyste is ontwikkel: een vir onderwysers, een vir leerders en een vir ouers en voogde. Vir die doel van die navorsing bestaan elke vraelys uit twee afdelings. Die eerste afdeling dek die persoonlike besonderhede, wat onder andere insluit die profiel van onderwysers, leerders, ouers en voogde, waaronder vrae oor beroep, posisie, geslag, jare ondervinding, fase-onderrig, ens. Die tweede afdeling sluit stellings of frases in wat die persepsies en houdings van rolspelers teenoor immigrante-leerders toets. Voorsiening is ook gemaak vir ope vrae waar rolspelers die geleentheid sou hê om hulle verhoudinge met leerders met diverse agtergronde uit te beeld en aanbevelings te doen.

4.9.2 Gevallestudie

Die gevallestudietegniek help navorsers om te beseft dat 'n geïntegreerde navorsingstrategie waar van verskillende metodes gebruik gemaak word, beter resultate en kwaliteit produseer. *“Using qualitative methods implies that the social nature of the research process is fore-grounded and that the interaction between the researcher and the researched is not taken for granted”* (Vulliamy, 1990). In hierdie navorsing sal kwalitatiewe data ingesamel word deur onderhoude, observasie en fokusgroep-besprekings.

4.9.3 Onderhoude

Lemmer (1992) beweer:

“... interviewing important stakeholders and role players give researchers an opportunity to relate the outside world of formalised models of institutions to the inside world of the participants and the complexities of the situation. Interviews also help to identify and verify processes and interactions that could not be identified through the quantitative survey.”

Dit is dus algemene gebruik om vraelyste te komplementeer. Merriam (1998) identifiseer die onderstaande voordele met betrekking tot onderhoude:

- dit bied groter diepte;
- dit bied geleentehede tot ondersoek sodat akkurate data ingesamel kan word; en
- dit verskaf kontrolemaatreëls en verseker die effektiwiteit van kommunikasie tussen die respondent en die onderhoudvoerder.

Onderhoude, net soos ander metodes van data-insameling, het beperkinge. Isaac en Michael (1993) meld die onderstaande nadele met betrekking tot onderhoude:

- dit is baie duur en tydrowend;
- dit kan respondente met 'n ander rasse-, etniese of sosiaal-ekonomiese agtergrond as dié van die onderhoudvoerder, intimideer;
- die metode is oop vir bevooroordeeldheid en manipulasie;
- dit is kwesbaar ten opsigte van persoonlike konflikte;
- dit verg vaardige en opgeleide onderhoudvoerders; en
- dit kan moeilik wees om op te som.

Ten spyte van die beperkinge het onderhoude in hierdie navorsing interessante response van onderwysers, leerders en ouers opgelewer. Die navorser is oortuig dat onderhoudvoering in die huidige navorsing kenmerke vertoon het wat in ooreenstemming was met Kerlinger (1983:18) se analise, naamlik:

- buigsamheid;

- die vermoë om die persepsies van alle rolspelers en belanghebbendes te ondersoek;
- die geleentheid (sal skep) om misverstande tussen vrae uit te skakel; en
- die vermoë (sal hê) om diepliggende inligting te bekom

4.9.4 Fokusgroepbesprekings

Die fokusgroepbespreking bied 'n geleentheid aan respondente om 'n regstreekse bydrae te lewer in die verandering van hulle eie werklikhede as individue en as lede van 'n gemeenskap (Merriam, 1998:71). Dit is baie belangrik vir die ondersoek, aangesien leerders en ouers nie altyd die geleentheid kry om ondervindinge, wat hulle direk raak, te artikuleer nie. 'n Dinkskrum is met Somaliërs³ gehou om veral vas te stel watter persepsies hulle teenoor die skoolgemeenskap en migrasie het.

4.10 Prosedure en metode van analisering

4.10.1 Die opname

Tydens die opname word vraelyste gebruik om inligting van onderwysers, leerders en ouers in te samel. Vrae oor die skoolprofiel word gestel, soos voorheen na verwys. Om 'n hoë persentasie terugvoering te verseker, word die vraelyste deur die navorser self by skole afgelewer en die prosedure wat gevolg moet word met die voltooiing daarvan asook enige ander aspek rakende die navorsing word verduidelik.

Vraelyste is by een privaat skool, twee sekondêre skole en twee primêre skole binne die grense van Worcester afgelewer. Observasieskedules is gebruik om inligting rakende klaskamerinteraksie tussen leerders en onderwysers asook tussen leerders onderling aan te teken. Algemene interaksie tussen leerders gedurende byeenkomste, pouses en buitemuurse aktiwiteite is aangeteken. Ouers is tuis besoek om deelname te versterk.

4.10.2 Analiseer van data

Data wat ingesamel is met behulp van vraelyste, is gekodeer en geprosesseer. Data verkry deur observasie en onderhoudvoering is opgesom en verwerk.

³ Dinkskrumgrootte (n=9)

4.11. Samevatting

In hoofstuk 4 is 'n oorsig gegee van die metodologiese benadering met verwysing na die kwalitatiewe sowel as kwantitatiewe navorsingsontwerp. Daar is ook verduidelik waarom sekere skole geselekteer is .

In hoofstuk 5 word gefokus op die analisering van die bevindings soos verkry uit die vraelyste wat deur die skoolbestuur voltooi is. Die politiese sensitiwiteit van die ondersoek het dit nodig gemaak vir 'n loodsondersoek om sodoende te bepaal of die internasionale ondersoek ook op Worcester van toepassing gemaak kon word.. Die loodsondersoek asook die hoofondersoek word dus vervolgens verduidelik.

HOOFSTUK 5

‘N ANALISE VAN DIE PROFIELE VAN DIE RESPONDENTE EN DIE SKOLE

5.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk word ’n oorsig gegee oor die inligting wat deur die vraelyste geïnis is. Die bevindings word geanaliseer in die konteks van die vrae soos gestel, en die vraelyste word as bylaes aangeheg:

Vrae wat aan die skoolbestuur gestel en deur hulle beantwoord is (soos hieronder aangedui), word breedvoerig in hierdie hoofstuk bespreek:

- Is skoolhoofde, onderwysers en ander instellings daarop voorbereid om ’n fasiliteringsrol te speel, ten einde toeganklikheid van immigrante-leerders by skole te verseker?
- Wat is die persepsies van skoolhoofde, onderwysers, leerders, ouers en gemeenskappe met betrekking tot toelating van immigrante-leerders by skole?
- Hoe reageer die skole op hierdie veranderinge wat betref die toenemend diverse leerder-bevolking en die daaglikse migrasie van leerders?
- Hoe word die leeromgewing deur die veranderinge beïnvloed; en
- Watter tipe ondersteuning met betrekking tot die veranderinge – ten opsigte van die diverse leerderbevolking en die opleidingsbehoefte van skoolhoofde, onderwysers en ander rolspelers – word aan skole beskikbaar gestel?

5.2 Loodsondersoek

Die loodsondersoek is gedurende die tweede kwartaal van 2004 in vyf skole op Worcester onderneem. Soos aangedui in die hoofstuk oor metodologie, is hierdie ondersoek onderneem om die uitvoerbaarheid van die beoogde ondersoek by ander skole te bepaal en om te verseker dat die internasionale navorsing ook op Worcester betrekking het. Die loodsondersoek het die hoofondersoek, wat in die vierde kwartaal van 2004 plaasgevind het, voorafgegaan.

Hierdie fase was betekenisvol aangesien dit 'n geleentheid gebied het om die betroubaarheid en geldigheid van die instrumente te toets. Die oorspronklike internasionale vraelys is sonder enige veranderinge aan die skole voorsien. Volgens die terugvoer hou die vraelyste nie verband met wat by die skole gebeur nie. Die vraelyste is gevolglik verander en die skole wat baat sou vind by sodanige navorsing, is ondersoek. Die hersiene vraelyste word as bylaes aangeheg. Ek het besluit om my strategie en benadering met betrekking tot die onderhoud te verander deur byvoorbeeld nie my besoeke aan die bestuurspanne bekend te maak deur middel van 'n amptelike skrywe nie. Ek het die onderhoude dus as gemeenskapsaktiwis benader in plaas van as departementele amptenaar.

Die algemene bevindinge van die loodsondersoek word nie in hierdie verslag aangedui nie as gevolg van die variasies tussen die publieke en private skole. Die inligting het aangetoon dat daar wel 'n behoefte is vir sodanige navorsing, maar die seleksie van skole moet meer verteenwoordigend wees.

5.3 Die hoofondersoek

5.3.1 Profiel van die skole betrokke by die ondersoek

Daar is besluit om slegs te fokus op skole in die Worcester-omgewing. Vraelyste is per hand afgelewer by al vyf skole. Al die skole het die vraelyste binne die voorgeskrewe 30 dae terugbesorg

Die skole wat deelgeneem het is, soos vroeër aangedui, dié wat leerders van verskillende rasse en residensiële agtergronde akkommodeer. Hierdie skole verskil nie ten opsigte van verskillende departemente van onderwys nie, maar wel ten opsigte van ligging, aangesien sommige in die sogenaamde wit en ander in bruin areas geleë is. Die keuse van 'n laerskool en hoërskool uit die vorige gebied van die voormalige Volksraad, en wat gedurende die apartheidsera bestem was vir die wit bevolking, het 'n uiters belangrike rol in hierdie ondersoek gespeel. Die meeste van die vorige Model C-skole het ook tot hierdie departement behoort. Dit is dus te verstane dat die meeste skole wat op grond van ras gemeng is, aan hierdie groep behoort omdat hulle die eerste in die negentigs was om

hulle deure oop te maak vir leerders van ander rassegroepe. Die skole kom voor in die hoofsaaklik “blanke” gebiede terwyl die meerderheid leerders in sekere gevalle uit ander residensiële gebiede kom.

Die hooftaal van onderrig in die skole wat ondersoek is, is Engels en Afrikaans. Daar was variasies oor hoe die tale aangewend word in die skole. Daar was twee skole wat parallelmediumonderrig aanbied, waar vakke en leerareas in Engels of Afrikaans aangebied word en leerders die voorkeurmedium moet kies. Twee skole bied enkelmediumonderrig aan waar vakke en leerareas slegs in óf Afrikaans óf Engels aangebied word. Analisering van die inligting toon aan dat ’n krisis Worcester se onderwys in die gesig staar, want slegs twee skole uit die ongeveer 40 bied parallelmediumonderrig aan. Hierdie tendens druis regstreeks in teen die Grondwet en die Skolewet wat daarvoor voorsiening maak dat ouers ’n keuse het om hulle kinders te laat inskryf by ’n skool van hulle keuse. Dit is belangrik om ’n begin te maak om dubbel- en parallelmediumonderrig in die voorheen Afrikaanse skole ingefaseer te kry ten einde die veranderinge ná 1994 te akkommodeer. Die twee “bruin” skole bied hoofsaaklik enkel-mediumonderrig aan, hoofsaaklik Afrikaans. Hierdie situasie dra dus by tot die uiteindelijke konflik wat besig is om te broei tussen die plaaslike inwoners en immigrante wat afhanklik is van die Engels as medium van onderrig.

5.3.2 Profiel van leerders betrokke by die ondersoek

Altesaam 25 immigrante-leerders en 20 plaaslike leerders het die vraelyste voltooi. Hiervan was 40% manlik en 60% vroulik. Die samestelling van die leerders het verskil vanweë hulle taal en migrasie-geskiedenis. Tabel 5.1 dui die aantal wettige immigrante, woonagtig te Worcester aan, soos verskaf deur die Departement van Binnelandse Sake (1991-2004).

Tabel 5.1 Aantal wettige migante woonagtig te Worcester.

Jaar	Land	Totaal
1991	1 Zimbabwe; 1 Roemenië; 4 België	6
1992	1 Portugal; 4 Switserland; 1 Duitsland	6
1993	1 Australië; 2 Rusland; 2 Brittanje; 2 Indië	7
1994	1 Brittanje; 1 Switserland	2
1995	3 China; 1 Indië; 1 Brittanje	5
1996	1 Namibië; 1 Holland; 1 Taiwan; 1 Kanada	4
1997	1 Indië; 1 Italië; 1 Zimbabwe; 1 Namibië	4
1998	1 Israel; 1 Namibië; 1 Somalië	3
1999	1 Duitsland 1 Indië; 1 Brittanje; 1 België; 1 Holland	5
2000	3 Brittanje; 3 Duitsland; 1 Lesotho	7
2001	1 Nigerië; 1 Duitsland; 1 Senegal; 1 Indië; 1 Lesotho; 1 Pakistan; 1 Kanada; 1 Somalië	8
2002	3 Brittanje; 1 VSA; 4 Oekraïne; 3 Pakistan; 1 Portugal; 2 Somalië; 1 Nieu-Seeland; 1 Mauritius; 3 Senegal; 1 Ierland; 1 Nederland; 1 Lesotho	22
2003	5 VSA; 3 Senegal; 3 Brittanje; 2 Zimbabwe; 1 Ethiopië; 1 Pakistan; 1 Indië, 1 Duitsland; 1 Rusland	18
2004	2 Senegal; 5 Brittanje; 1 Rusland; 1 Nigerië; 1 Kameroen	10

Daar is variasies wat betref die leerders se huistale na gelang van hulle lande van oorsprong, maar oor die algemeen kon die meerderheid Engels praat. Opvallend was die aantal leerders uit ander residensiële gebiede wat die skool bywoon teenoor diegene wat woon waar die skole gevestig is. Hierdie ander gebiede sluit die townships, informele nedersettings, landelike gebiede en omringende dorpe in. Die afstand van meer as 10 km wat die leerders daagliks moet reis tot by die skole, wek kommer. Dit is veral betekenisvol dat twee derdes van die leerders wat die vraelyste beantwoord het, immigrante afkomstig uit Afrika was. Die oorgrote meerderheid leerders wat na die skole geïmmigreer het, maak van vervoer gebruik om die skole te bereik.

Die koste betrokke by die vervoer van leerders laat 'n mens die toeganklikheid van onderwys vir almal in Worcester bevraagteken. Die styging in skoolfonds dui ook op die opofferings wat ouers aangaan in 'n soeke na beter onderwys vir alle kinders. Daar is sekere gevalle (waarna later verwys sal word) waar die skoolfonds deur beheerliggame vermeerder of verdubbel is om toegang deur agtergeblewe leerders te beperk.

Daar word ook ekstra fooie gehef vir rekenaarklasse, afrigting en kulturele aktiwiteite, bv. musiek, wat bykomend tot die normale fooie is. Dit wissel gewoonlik van R1 000,00 tot R5 000,00 per jaar.

5.3.3 Profiel van onderwysers betrokke by die ondersoek

In totaal het 30 onderwysers die vraelys voltooi. Soos in die geval van die leerders, was daar meer vroulike respondente.⁴ Dit kan insiggewend wees om die rassesamestelling ten opsigte van onderwysers betrokke in die ondersoek te beklemtoon. Betekenisvolle rasse-integrasie het die afgelope tyd tussen leerders plaasgevind, maar dit skyn asof die veranderinge by die onderwysers stilgestaan het. Van die onderwysers in die navorsingsgroep praat 95% Afrikaans as huistaal het, terwyl 5% Engels praat.

Die grootste aantal onderwysers het aangedui dat hulle gedurende hulle onderwysopleiding geen opleiding ontvang het in die hantering van antidiskriminerende praktyke, antirassistiese metodes of benaderings tot diversiteitsbestuur nie. Die reaksie met betrekking tot onderwys en opleiding is nie 'n verrassing nie, aangesien dit nooit deel was van die apartheidsregering se strategie om regverdigte opleiding aan almal te voorsien nie.

5.3.4 Keuse van skool

Gegewe die afstande van langer as 10 km (soos voorheen aangedui) wat leerders van en na hulle huise reis, was dit belangrik om die redes vas te stel waarom leerders en hulle ouers skole buite hulle onmiddellike residensiële gebied gekies het. Verskillende redes is

⁴60% vroulike respondente, 40% manlike respondente

aan die respondente voorgestel en hulle moes aandui waarom 'n besondere skool gekies is. Die resultate verskyn in die tabel hieronder:

Dissipline, onderrigtaal, kurrikulum, gehalte van onderrig en klasgrootte is deur alle groepe as belangrik bestempel, met bekostigbare skoolfonds as minder belangrik vir Engelsmediumskole. Die bevindinge is op een lyn met die waarneming dat ouers enige opoffering sal maak om beter onderrig vir hulle kinders te bekom. Hierdie bevinding lei steeds tot bevraagtekening van gelyke toegang tot geleenthede vir almal teen die agtergrond van hulpbron-ryk teenoor hulpbron-arm omgewings in die gebied. Dit was interessant om daarop te let dat die nabyheid van skole nie 'n deurslaggewende faktor in die keuse van skole is nie.

Tabel 5.2 Faktore wat leerders aantrek na skole buite hulle residensiële gebied

Faktore wat leerders aantrek	%
Goeie dissipline	85
Onderrigtaal	83
Kurrikulum of vakke (leerareas) en onderrig	80
Gehalte van onderrig	80
Grootte van klasse	79
Veiligheid in skole	70
Goeie matriekuitslae	65
Ouers wat nuwe area bewoon	60
Bekostigbare skoolfonds	50
Ekstra buitemuurse aktiwiteite	30
Blootstelling aan multikulturele omgewing	21

5.3.5 Veranderinge in die skole

Om onderwysers en leerders se persepsie oor die veranderinge wat in hulle skole plaasgevind het, te bepaal, is verskillende stellings wat die proses van migrasie en rassevermenging beskryf afsonderlik voorsien. Dit word in die onderstaande tabel aangedui. Daar is massiewe veranderinge in leerderinskrywings wat betref die

rassesamestelling en residensiële agtergrond. Daar is ook 'n toename in leerders uit die swart en kleurlingroepe, aangesien skole wat voorheen net vir wit leerders bestem was, nou ander ras- en residensiële agtergronde aanvaar en dus in ooreenstemming met die Grondwet (Republiek van Suid-Afrika, 1996) en die Suid-Afrikaanse Skolewet (Republiek van Suid-Afrika, 1996) optree. Die syfers vir wit en Indiërleerders bly stabiel.

Tabel 5.3 Watter van die onderstaande veranderinge is sigbaar by die skool ná die toelating van leerders uit die verskillende bevolkingsgroepe?

Stellings	Response (%)
1. Inskrywing van leerders het verander wat betref rassesamestelling	90
2. Inskrywings van leerders het verander wat betref geslag	83
3. Die skool se toelatingsbeleid het verander om leerders van verskillende residensiële gebiede te akkommodeer	89
4. Die aantal leerders wat uit ander gebiede as die onmiddellike skoolomgewing kom, het verander	60
5. Die skool het die medium van onderrig verander om leerders met verskillende agtergronde te akkommodeer	20
6. Daar is 'n verskil in buitemuurse aktiwiteite om leerders van verskillende agtergronde te akkommodeer	30
7. Die samestelling van onderwysers wat betref geslag, het verander	09
8. Die samestelling van onderwysers wat betref kleur, het verander	06
9. Die samestelling van die skool se beheerliggaam wat betref geslag, het verander	06
10. Die samestelling van die skool se beheerliggaam wat betref kleur, het verander	01
11. Die gedragskode van die skool het verander om die Handves van Menseregte te akkommodeer	60

Rassesamestelling van onderwysers

Geen noemenswaardige veranderinge wat betref rassesamestelling van die personeellede sedert die skole leerders van verskillende agtergronde aanvaar het, is opgemerk nie. Die personeellede is oorwegend wit. Die doelbewuste versuim om veranderinge in personeel aan te bring, is duidelik in kontras met die veranderinge wat in die leerdersamestelling plaasvind. Die disjunksie tussen ongelyk en onveranderde personeelsamestellings en veranderinge ten opsigte van leerders is duidelik merkbaar. Die grootste kommer wat hierdie bevinding wek, is dat die meerderheid respondente, met inbegrip van leerders, ouers en onderwysers, nie die aanstellings van onderwysers uit verskillende rassegroepe, veral swartes, ondersteun nie. Dit was opsigtelik gedurende die onderhoude. Hierdie persepsie oor “swart is sleg” of “swart is arm” moet deur alle rolspelers in die onderwys daadwerklik uitgeroei word sodat regstelling ook daar tot sy reg kan kom.

Onderrigmedium

Daar is minimale veranderinge in die onderrigmedium sedert die Suid-Afrikaanse Skolewet gepromulgeer is. Hierdie veranderinge het hoofsaaklik in die voormalige Afrikaansmediumskole plaasgevind waar dubbel- en parallelmediumonderrig ingestel is om leerders te akkommodeer wat nie met Afrikaans as onderrigmedium gemaklik is nie. Afrikaansmediumskole is egter in die meerderheid, wat daartoe lei dat baie leerders uitgesluit word van registrasie by 'n skool van hulle keuse en baie word die geleentheid ontnem om “beter onderwys” te ontvang weens oorvol Engelsmediumskole. Op Worcester is daar konflik oor die beleid ten opsigte van die onderrigtaal in skole, aangesien sommige skole net voortgaan met die uitsluiting van sekere leerders deur 'n spesifieke taalbeleid te implementeer ten einde die status quo van die verlede te handhaaf. Die bepalinge in die Suid-Afrikaanse Skolewet waarvolgens beheerliggame die outonomie het om te besluit oor die taal wat vir onderrig gebruik word, is nou 'n fundamentele probleem. Wat die probleem vererger, is die feit dat baie van die voormalige eksklusiewe Afrikaansmediumskole se interne beleidstukke, veral dié met betrekking tot taalbeleid, nie die demografiese verandering in die land weerspieël nie.

Die skoolkurrikulum

Leerders is veronderstel om toegang te verkry tot vakke of leerareas van hulle keuse, soos gemeld in die nasionale kurrikulum, maar in die meeste gevalle word hulle beperk tot dit wat deur die skool aangebied word. Volgens die respons op die vraelys is daar minimale tot geen veranderinge nie ten opsigte van vakke of leerareas wat aangebied word, veral in die geval van tale, byvoorbeeld Xhosa as eerste taal. Ten spyte van die toename in leerders van ander taalgroepe, veral swartes, is daar 'n aanduiding dat inheemse tale slegs as eksamenvakke en in 'n beperkte mate aangebied word.

Buitemuurse aktiwiteite

Minimale tot geen veranderinge nie is gerapporteer wat betref die verskillende buitemuurse aktiwiteite wat voorsien word om leerders met verskillende belange of kulturele agtergronde te akkommodeer. Dit is interessant om daarop te let dat sokker die gunstelingsport onder swart en kleurlinglerders is, teenoor krieket vir asiate en rugby vir die wittes. In die geval van kulturele aktiwiteite, is musiek en dans die gunstelingaktiwiteit vir swartes en kleurlinge, met drama vir blankes en debatvoering vir asiate die gunsteling. Ten spyte van die algemene bewustheid van leerdervoorkeure, het minimale veranderinge plaasgevind om hierdie behoeftes te akkommodeer. In een so 'n geval is die voorbeeld gegee van 'n rugbyveld, waarop daar geen sokker gespeel kan word nie, omdat geen personeelid sokker kan afrig nie. Die ander groot leemte is die gebrek aan belangstelling by die meerderheid leerders, veral swartes, in debatvoering. Volgens 'n voorstel in die *Waardes, Demokrasie en Onderwys Verslag* (2000) moet voorkeur gegee word aan debatvoering in skole, aangesien dit kritiese denke en openheid aanwakker. Hierdie bevinding is bevestig deur my observasie asook skrywes aan beheerliggame om veral sokker by hulle skole aan te bied.

Skoolbeheer

In die geval van skoolbeheer is daar is aanduidings van minimale veranderinge. Die rassamesstelling van skole se beheerliggame (SBL) het in sommige gevalle minimaal verander. Daar is enkele lede van ander rasse-groepe wat in die beheerstrukture deelneem, byvoorbeeld die skoonmakers wat deur hulle kollegas verkies is.

Daar is ook veranderinge ten opsigte van hoe skole deur die SBL beheer moet word ten opsigte van opleiding wat verskaf is. Daar bestaan egter verskillende opinies oor die vlakke van leerderdeelname in die Verteenwoordigende Raad van Leerders en die ou prefektestelsel alhoewel wetgewing die prefektestelsel ondergeskik stel aan die Verteenwoordigende Raad van Leerders. Daar is baie aktiwiteite om 'n skool se gedragskodes in ooreenstemming te bring met die Suid-Afrikaanse Skolewet. Die gebruik van lyfstraf is afgeskaf en vervat in beleidstukke, maar diep ongelukkighede het na vore gekom in die onderhoude. Daar is blykbaar ook 'n onbereidwilligheid om skole se beleidsbepalings te verander om diversiteit te akkommodeer, en verder kompliseer die beperkte buigsaamheid wat personeelwerwing, taalgebruik by vergaderings en tye van vergaderings betref, die situasie.

Skole se reaksie ten opsigte van veranderinge

Om te assessee hoe skole gereageer het op die veranderinge wat betref die toename in leerder-diversiteit, is leerders en onderwysers versoek om te reageer op 'n aantal stellings wat verband hou met ontwikkeling van beleid, gelykheidskwessies en algemene opmerkings. Hulle is gevra om deur middel van 'n persentasie aan te dui watter vlak van veranderinge reeds bewerkstellig is. Die resultate word in die tabel hieronder aangedui.

Daar is verskille opgemerk in die reaksie van skole ten opsigte van verandering ten opsigte van die institusionele beleidsontwikkeling en gelykheid. Dié verskille (Tabel 5.3) word breedvoerig bespreek.

Institusionele beleidsontwikkeling

Skole het verskillend gereageer oor die veranderingsproses. Die geskiedenis (met verwysing na die voormalige onderwysdepartemente), soort skole (openbaar of onafhanklik), die ligging (dorp, landelike gebied, township) sowel die bestuurstyl het 'n invloed uitgeoefen op die reaksie van die rolspelers. Dis was duidelik dat die vorige Model C-skole bevoordeel was wat betref die hantering van byvoorbeeld diversiteit deurdat leerders van ander bevolkingsgroepe vroeg reeds aanvaar is teenoor ander skole

wat daartoe beweeg moes word deur die Skolewet en ander beleidsbepalings wat diskriminasie uitgeskakel het. Dis ook insiggewend om te merk dat private skole, wat rasse-integrasie betref, Model C skole ver voor was en dié skole het sigbare veranderinge teweeg gebring.

Tabel 5.4 Die vlak van vordering reeds deur die skool behaal

Stellings	Response (%)
1. Inskrywing van leerders het verander wat betref rassesamestelling	30
2. Inskrywings van leerders het verander wat betref geslag	25
3. Die skool se toelatingsbeleid het verander om leerders van verskillende residensiële gebiede te akkommodeer	32
4. Die aantal leerders wat uit ander gebiede as die onmiddellike skoolomgewing kom, het verander	31
5. Die skool het die medium van onderrig verander om leerders met verskillende agtergronde te akkommodeer	06
6. Daar is 'n verskil in buitemuurse aktiwiteite om leerders van verskillende agtergronde te akkommodeer	16
7. Die samestelling van onderwysers wat betref geslag, het verander	79
8. Die samestelling van onderwysers wat betref kleur, het verander	66
9. Die samestelling van die skool se beheerliggaam wat betref geslag, het verander	87
10. Die samestelling van die skool se beheerliggaam wat betref kleur, het verander	71
11. Die gedragskode van die skool het verander om die Handves van Menseregte te akkommodeer	66

Gelykheid

Volgens die kwantitatiewe respons is daar massiewe veranderinge waargeneem in die bevordering van gelyke geleenthede vir leerders. Die skoolhoofde was, soos verwag,

meer positief as die onderwysers oor die transformasie wat skole ondergaan het om gelyke geleenthede te skep en diversiteit te akkommodeer. Ouers en leerders, daarenteen, was versigtig om te erken of te ontken wat aan die gebeur is. Die algemene afleiding van die kwalitatiewe respons dui daarop dat die veranderinge nie positief was nie.

Invloed op die leeromgewing

Respondente is gevra om aan te dui of die leeromgewing geaffekteer is deur die veranderinge wat plaasvind deur die onderstaande vrae te beantwoord deur middel van 'n persentasietoekenning (Tabel 5.4).

Die kwantitatiewe data dui daarop dat daar 'n probleemvrye omgewing vir leerders en onderwysers in die skole ter sprake bestaan. Die respons dui daarop dat:

- leerders vry is om prosedures in die klaskamer te bevraagteken;
- onderwysers hulle onderrigbenaderings aangepas het om diversiteit in die klas te akkommodeer;
- dissipline hoegenaamd nie deur nie rassamesstelling geaffekteer word nie; en
- daar minimale konflik tussen leerders en onderwysers bestaan oor geloof, tradisie en gewoontes. Die kwalitatiewe data bring verskillende response na vore wat daarop dui dat baie skole steeds sukkel om begrip en aanvaarding tussen leerders en onderwysers van verskillende rasse, residensiële gebiede en kulturele agtergronde te skep.

Tabel 5.5 Invloed op die leeromgewing

Stelling	Verander (%)	Onseker (%)	Onveranderd (%)
Onderwysers het hulle onderrigbenadering verander sodat leerders van verskillende agtergronde kon aanpas	77,8	8,2	14,1
Leerders is vry om die inligting, prosedure of aktiwiteite, in die leeromgewing waarmee hulle nie saamstem, te bevraagteken	85,0	4,6	13,3
Leerders word ondersteun om hulle individuele bevooroordeeldheid te herken	52,2	25,3	22,6
Leerders wat ver afstande reis,se werk word ontwrig	26,7	19,4	54,0
Daar is gevalle van misverstande tussen die tradisies en gelowe van leerders en onderwysers	79,0	12,6	8,3
Daar is geen misverstand tussen leerders en onderwysers ten opsigte van verskille in opinie met betrekking tot leerders se religieuse oriëntering	79,7	14,5	5,8
Dissipline in die klaskamer is nie deur die veranderinge beïnvloed nie	62,5	4,83	2,6

5.3.6 Persepsies oor veranderinge en die impak op skole

Skoolhoofde en onderwysers stem saam oor die volgende:

- antidiskriminerende benaderings moet geïntegreer word in alle vakke en leerareas;
- alle onderwysers moet indiensopleiding in antidiskriminerende benaderings ontvang; en
- migrasie van leerders word aangemoedig in die soeke na “beter onderwys”.

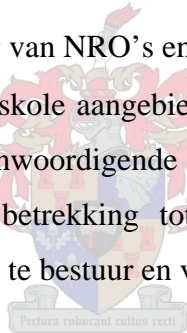
Daar was geen ooreenstemming tussen leerders, ouers en personeel daarvoor dat tale van leerders, afgesien van die taal wat meestal in die skool gebesig word, in die skoolkurrikulum ingesluit behoort te word nie.

5.3.7 Ondersteuning, opleiding en ontwikkelingsmeganisme

Ondersteuning

Die skoolhoofde en onderwysers het die onderstaande gerapporteer oor die ondersteuning asook tekorte in diversiteitsbestuur in hulle skole:

- minimale of geen ondersteuning nie is ontvang van die nasionale, provinsiale en distriks- onderwysdepartemente (OBOSSE);
- meer ondersteuning is verkry deur hulle eie studie en bystand van akademiese instellings;
- min ondersteuning is ontvang van NRO's en besighede; en
- tydens opleiding wat by die skole aangebied is, was die skoolbestuur die teiken, en ook die SBL'e en Verteenwoordigende Raad van Leerders, en die fokus was eerder op prosedures met betrekking tot dissiplinêre aangeleenthede as op strategieë om rasse-integrasie te bestuur en verandering te bespoedig.

Opleiding en ontwikkeling

'n Belangrike vraag in die onderwysers se profiel het gehandel oor opleiding in antidiskriminerende benaderings, antirassisme en diversiteitsbestuur voor die onderwysers diens aanvaar. Die oorgrote meerderheid het aangedui dat hulle oor geen sodanige opleiding beskik nie.

5.4 Toekomstige behoeftes

Die skoolhoofde en onderwysers is versoek om aan te dui wat beskou word as die belangrikste in hulle eie ontwikkeling en dié van die skole, wat betref leerdermigrasie en uitskakeling van rassisme. Die skoolhoofde, onderwysers en kringbestuurders asook ander onderwysbeampes het die behoefte vir die onderstaande aangedui:

- alle opleidingsprogramme voor diensaanvaarding moet kursusse insluit wat diversiteitsbestuur dek;
- studentonderwysers moet tydens hulle onderwysopleiding prakties doen by skole wat leerders van diverse agtergronde akkommodeer;
- opleidingsprogramme voor diensaanvaarding kan strategieë insluit wat onderwysers sal help om hulle eie bevooroordeeldheid te hanteer sodat alle leerders, ongeag hulle rasse-agtergrond, gewaardeer sal voel in hulle klasse.

'n Interessante feit wat na vore gekom het, was dat daar geen ooreenkoms oor die ratio/aantal onderwysers van ander rasse-agtergronde bereik kan word. Die weerstand was duideliker tydens die onderhoude.

5.5 Samevatting

Die bevindinge in die hoofstuk word gekomplementeer deur die onderhoudvoeringe en waarnemings in die geselekteerde skole. Die sieninge van die skoolbestuurspanne, ouers en inwoners was betekenisvol in die studie aangesien die bevindinge die hipotese ondersteun. In hoofstuk 6 word 'n agtergrond gebied van die skole wat by die ondersoek om die historiese verskille uit te lig, betrokke was. 'n Vraelys, spesifiek vir die skoolbestuur, is beskikbaar gestel aan die relevante rolspelers. In die komende hoofstuk is die antwoorde van die respondente afsonderlik bespreek. Dit is ook belangrik om daarop te let dat die rasseklassifikasie immigrante ingesluit het en dat hulle nou Suid-Afrikaners geword het. In die ondersoek het dit duidelik geword dat ras eintlik sterker na vore tree as die konsep *immigrante* as gevolg van Suid-Afrika se politieke erfenis. Die hoofstuk is afgesluit met 'n gevolgtrekking oor hoe skole gereageer het oor die veranderinge wat veronderstel is om in die skole plaas te vind.

HOOFSTUK 6

‘N ANALISE VAN DIE WERKLIKHEIDSERVARING VAN DIE RESPONDENTE

6.1 Inleiding

Hierdie hoofstuk gee ’n uiteensetting van die historiese agtergrond van die skole betrokke by die ondersoek. Die antwoorde van die skoolbestuur op ’n spesifieke vraelys word afsonderlik bespreek.

Agtergrond van die skole

Skool A is ’n sekondêre skool, geleë in ’n bruin woonbuurt. Die skool bestaan hoofsaaklik uit bruin leerders met Afrikaans as onderrigmedium. Skool B is ’n primêre skool, geleë in ’n bruin woonbuurt. Die skool bestaan hoofsaaklik uit Moslem-leerders met Afrikaans as onderrigmedium. Skool C is ’n hoërskool, geleë in ’n hoofsaaklik wit area. Die skool bestaan uit meer wit as swart en bruin leerders met ’n ratio van 60 tot 40. Meer bruin as swart leerders met enkele Indiërleerders word hier gehuisves. Leerders word ’n keuse gebied tussen dubbel- of parallelmediumklasse. Dit is nie ’n verrassing nie, gegee die gewildheid van Afrikaans onder die bruines. Skool D is ’n laerskool, geleë in ’n wit area. Baie interessant is dat die skool voorheen ’n Model C-skool was en nou ’n ratio van 55 anderkleurige (bruin, swart en ander rasse-groepe) leerders teenoor 45 wit leerders huisves. Leerders word ’n keuse gebied tussen dubbel- of parallelmediumklasse. Die bruin leerders is in die meerderheid, gevolg deur Xhosaspreekendes en immigrante. Skool E is ’n private skool, geleë in ’n wit area met ’n meerderheid immigrante-leerders. Die leerders het feitlik geen keuse wat betref die onderrigmedium nie, aangesien Engels as medium gebruik word.

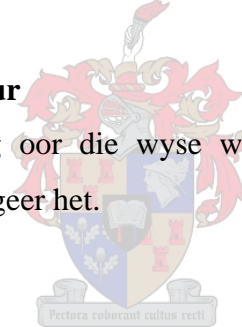
Twee van die vyf skole, Skool C en D, was voorheen Model C-skole, waar beheerstrukture self kon besluit of hulle leerders van ander bevolkingsgroepe wou toelaat. Toelatingstoetse is gebruik om te bepaal of leerders aan die standaard wat hulle vasgestel het, voldoen. Die gebruik van toelatingstoetse is ná die implementering van die Suid-Afrikaanse Skolewet in 1996 geminimaliseer.

Skole A en B is hoofsaaklik Afrikaansmediumskole. Hierdie skole het ná 1996 leerders van verskillende rasse-agtergronde, begin toelaat. Om leerders wat nie Afrikaans magtig is nie te akkommodeer, is 'n dubbelmediumbenadering ingestel wat geweldige druk op onderwysers geplaas het, aangesien hulle nie opgelei was om in enige taal, behalwe hulle eie, te onderrig nie. Die skoolhoof beskryf hierdie aanpassing as "... moeilik, stresvol en meer uitdagend as onderwys in die opvoeder se moedertaal".

Vir die voorheen suiwer Afrikaansmediumskole is die aanpassing makliker as vir die Engelsmedium-skole. Die vorige Model C-skole het min druk van regeringskant beleef ten opsigte van rasse-integrasie en die aanpasbaarheid is voor die koms van die demokrasie aan hulleself oorgelaat. In teenstelling daarmee het die voormalige Afrikaanse skole ná die koms van die demokrasie geen keuse gehad nie en was verplig om die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 te implementeer.

6.2 Response van skoolbestuur

Die onderstaande bied 'n oorsig oor die wyse waarop die skoolbesture tydens die gestruktureerde onderhoude gereageer het.

6.2.1 Vrae aan Skoolhoofde

- Hoe lyk die historiese agtergrond van die skool ten opsigte van die toelating van leerders van ander agtergronde, en wat is die invloed van die veranderinge op die skool?
- Bestaan daar beleidstukke en, indien wel, het dit voorsiening gemaak vir die akkommodasie van rasse-integrasie en tale bo en behalwe Engels en Afrikaans?
- Was daar al konflik of misverstande tussen leerders van verskillende rasse of kulturele agtergronde of tussen leerders en onderwysers, en indien wel, hoe is dit gehanteer?
- Hoe ervaar skole leerderimmigrasie en -migrasie en watter probleme word geassosieer met die bewegings en hoe is dit gehanteer?
- Is skole, onderwysers en leerders ondersteun ten opsigte van diversiteit en op watter wyses?

- Wat is die skool se siening omtrent geslagsgelykheid met verwysing na die personeelsaestelling, rassisme en opleiding en ontwikkeling?

6.2.2 Beleid

Sommige van die skoolhoofde het aangedui dat hulle wel oor beleid beskik wat handel oor die hantering van diverse leerders. Later is vasgestel dat hulle na die gedragskode van hulle skole verwys. Hierdie dokumente maak egter nie voorsiening vir die hantering van ras of religieuse konflik deur onderwysers en leerders nie. Ander het gevoel dat dit nie vir so 'n beleid nodig is nie aangesien alle leerders dieselfde behandel word. Een skoolhoof het gemeen dat die gedragskode, gebaseer op die beginsels van geregtigheid en regverdigheid, aanvaarbaarder is as 'n beleid wat negatiewe terme soos *rassisme* bevat. Dit is duidelik dat rasseaangeleenthede negatief ontvang word en daarom nie die hoof gebied word nie.

Religie is 'n kontroversiële aangeleentheid aangesien vier van die vyf skole verklaar het dat hulle Christenskole is. Leerders van ander religieuse agtergronde word wel toegelaat, maar die skole glo dat reëls nie verbreek kan word om hulle te akkommodeer en toe te laat om te domineer nie. Ander redeneer dat, as leerders toegelaat kan word om by Moslemskole hulle geloof uit te leef, behoort hulle dit by Christenskole ook te kan doen. Die konteks van toleransie en menseregte bevestig dat skole verskeie dilemmas in die gesig staar wat betref die erkenning en begrip van die verskillende kulture, bv. Rastafariërs.

Tale bo en behalwe Afrikaans en Engels word minimaal aangebied en waar Xhosa wel aangebied word, is dit slegs as 'n verrykingskursus gedurende buitemuurse aktiwiteite. Skoolhoofde voer aan dat daar geen addisionele befondsing beskikbaar gestel word vir die aanbieding van tale nie.

6.2.3 Insidente, konflikte of misverstande

Ten spyte van wye mediadekking oor rassekonflik, ontken skoolhoofde dat hulle skole daardeur geraak word. Tog word “klein” insidente vermeld waar “seuns mekaar “so ’n bietjie bykom” as gevolg van rassekonflik.

6.2.4 Ondersteuningstelsels

Al die skole was dit eens dat die provinsiale asook plaaslike kantore van die Onderwys- en Bestuur-ontwikkelingsentrums (OBOS) geen ondersteuning aan die skole bied om hierdie veranderinge te hanteer nie. Die rede vir die gebrek aan ondersteuning kan toegeskryf word aan gebrekkige kundigheid of ervaring om die probleem die hoof te bied en ’n moontlike inherente gebrek aan kapasiteit. Hierdie reaksie stem ooreen met die bevindings van die kwantitatiewe data dat onderwysers hierdie ondersteuning van universiteite en uit eie studies verkry. Hier is ’n groot uitdaging vir die regering om daadwerklik betrokke te raak by die bevordering van toleransie en rasseharmonie.

6.2.5 Leerdermigrasie

Die skoolhoofde bevestig die toename van leerders uit ander residensiële areas as waar die skole geleë is. Hulle bevestig ook gevalle van laatkommery en beperkte deelname aan buitemuurse aktiwiteite deur leerders wat ver moet reis. Die meerderheid skoolhoofde meld dat hulle geen laatkommery of enige ander probleme duld nie, “... want hulle het gekies om hier te wees, anders moet hulle terugkeer na hulle oorspronklike skole”.

Hierdie stelling dat leerders moet terugkeer na skole naby hulle huise, moet geanaliseer word in die konteks van beperkte keuses wat leerders en hulle ouers het in hulle eie residensiële gebiede, veral die informele nedersettings en townships aangesien die meerderheid migrerende leerders daarvandaan kom. Skoolhoofde moet kennis neem dat die keuse van ’n skool ’n komplekse proses is en dat dit nie net op gelyke toegang tot geleenthede gebaseer is nie en daarom word die billikheid van keuses in die geval van persone wat in areas met ontoereikende hulpbronne woon, bevraagteken.

6.2.6 Personeelsamestelling

Ten spyte van die toename in die leerdertal uit verskillende rassegroepe, het die personeelkomponent grootliks wit gebly. Die respons van die meeste wit skoolhoofde was gerig teen die werwing van onderwysers uit ander bevolkingsgroepe. Hierdie siening is teenstrydig met wetgewing wat daarop gemik is om die ongeregtighede van die verlede uit te wis. Opmerkings het die onderstaande ingesluit:

- Swart onderwysers se standaard is laer
- Hulle (swart onderwysers) moet bereid wees om agter te bly vir buitemuurse bedrywigheide
- Hulle is nie opgelei om sport af te rig nie
- Indien hulle gekwalifiseerd is, sal ons hulle oorweeg
- Sê hulle moet eers bruin onderwysers by hulle skole aanstel, dan gesels ons weer

6.2.7 Algemene opmerkings

Skoolhoofde is ook gevra of hulle ontvanklik is vir riglyne vanaf die onderwysministerie oor die hantering van diversiteit, en die antwoorde was uiteenlopend. Een skoolhoof het genoem dat dit nie die beleid moet wees wat moet verander nie, maar die harte van die mense. Skoolhoofde as bestuurders moet die proses van rasse-integrasie dryf en nie die proses saboteer soos dit die geval by sommige skole is nie.

6.3 Reaksie van onderwysers

Die onderwysers wat die vraelyste voltooi het, het aangedui dat rasse-integrasie eers “uitputtend” was, maar dat dit nou die norm is en hulle sien geen kleur meer raak nie. Hierdie siening is in kontras met ouers wat meld dat immigrante-leerders nog steeds beoordeel word volgens hulle kleur.

6.3.1 Onderrig en professionele ondervinding

Die onderwysers is ook gevra oor hulle ondervinding in onderwys, vakke en leerareas wat hulle aanbied en opleiding wat 'n bydrae kan lewer tot die bestuur van leerderdiversiteit. Dit was duidelik dat die meeste onderwysers nie bereid was om tydens

hulle opleiding blootgestel te word aan leerders met diverse agtergronde nie; die uitsondering was die onderwysers wat hulle kwalifikasies in die tagtigerjare verwerf het.

6.3.2 Skool se beleid

Die onderwysers is voorts gevra of hulle beleidstukke vir skole sal help ontwikkel om rasse-integrasie te bespoedig. Die meerderheid onderwysers het die belang van sodanige beleidstukke bevestig, terwyl ander genoem het dat dit onnodig was. Die argument van die onderwysers was dat, indien skole oor sodanige beleide beskik, sou leerders nie onregverdig behandel word nie. Hierdie persepsie verskans die gedagte dat “alle leerders dieselfde” is.

6.3.3 Konflik of misverstande

Die erkenning van konflik of misverstande tussen leerders en onderwysers, blyk 'n probleem te wees vir menige opvoeder. Ek het tydens die onderhoudvoering 'n onderwyser herinner aan 'n geval waar hy 'n aanbeveling gemaak het dat 'n leerder geskors moes word omdat dié na bewering 'n wit leerder aangerand het. Ek was die gesin se verteenwoordiger by 'n dissiplinêre verhoor en die bevinding van die saak was dat die seun homself net verdedig het. Alhoewel daar erken word dat daar konflik of insidente plaasgevind het, is die onderwysers nie geneë om dit as rassekonflik te bestempel nie. Hierdie houding is 'n groot struikelblok in die hantering van rasseprobleme. Die huiwering van onderwysers om rasseaangeleenthede te hanteer, kan toegeskryf word aan die vrees vir viktimisasie, moontlike vooroordeel en 'n laissez faire-houding.

6.3.4 Besprekings tussen personelede oor rasseaangeleenthede

Talle onderwysers (60%) het aangedui dat hulle slegs leerders van diverse kulturele en residensiële agtergronde onder mekaar bespreek. Daar is 'n behoefte om 'n kultuur van gesprekvoering oor diversiteit in skole te bevorder deur debatte en kulturele aktiwiteite soos drama. 'n Nuwe program op televisie, Re a Bua SeSotho – 'n frase wat beteken “ons praat” – poog om die kultuur van geen gesprekvoering nie, die hoof te bied. Die

media kan funksioneel aangewend word, maar weens die sensitiewe aard van die saak glo ek dat persoonlike gesprekvoering en debattering 'n baie belangrike meganisme is.

6.3.5 Personeelsamestelling

Daar heers tans gemengde gevoelens oor die aanstelling van onderwysers uit verskillende rasse-agtergronde. Slegs een voormalige Model C-skool het 'n bruin onderwyser in 'n beheerliggaampos. Drie uit die vyf skole se skoolbesture ondersteun nie'n toename in verteenwoordiging by hulle skole nie, terwyl ander ontken dat daar sodanige behoefte is. 'n Bruin onderwyser het hom soos volg uitgedruk: "... ekwivalente getal onderwysers van ander rassegroepe sal die probleem aanspreek van wit oorheersing".

Net soos in die geval van die skoolhoofde, is daar onderwysers wat die werwing van anderskleurige onderwysers op sekere voorwaardes steun. Sommige noem dat dit slegs noodsaaklik is by die onderrig van Afrikatale en solank onderwysers in sodanige aanstellings se kwalifikasies goed is. Dit is te verstane dat sekere onderwysers voel dat die wetgewing ten opsigte van gelykheid afgedwing moet word.

6.3.6 Antirassisme en antidiskriminerende strategieë

Daar is aan onderwysers gevra of dit noodsaaklik is dat daar gedurende opleiding voor diensaanvaarding blootstelling aan diversiteitsbestuur en opleiding daarin sal wees. Weereens was daar gemengde reaksies. Een opvoeder het gesê: "*Dit sal toleransie en verstanting tussen onderwysers en leerders versterk*". 'n Ander een meen dat "*... jy nie opleiding nodig het om met mense saam te leef en te werk nie, dit moet uit die hart kom*". Dit is belangrik om daarop te let dat diversiteit soms "meganies" bestuur word. Dit is nie in alle gevalle so dat dit uit die hart kom nie – dit kan later in iets oppervlakkigs en kosmeties ontaard.

6.3.7 Algemene opmerkings

Die kleurblinde houding wat deur baie onderwysers ingeneem word, moet deeglik nagevors word sodat bepaal kan word of dit onkunde is of bloot moedswillige pogings om die werklikhede in die skole te ignoreer en voort te gaan asof niks verander het nie.

6.4 Leerderresponse

Ek het veral gefokus op leerders wat meer as 10 km moet aflê om die skool te bereik. Dit was vir my belangrik om hulle aantal jare by die skool, huistaal en vakke of leerareas vas te stel sodat ek hulle insette teen daardie agtergrond kon verstaan en verwerk. Dit was ook interessant om te verneem hoekom hulle nie die skole in hulle onmiddellike omgewing bywoon nie. Die betrokkenheid van die leerders is uiters belangrik vir die ondersoek, want die migrering en uitskakeling van rasse-agtergronde raak hulle direk. Leerders is dit eens dat daar pogings aangewend moet word om 'n klimaat van aanvaarding en respek vir die verskillende kulture by die skole te skep. Hulle is van mening dat, indien hulle in hulle huistaal onderrig kan word, hulle makliker sal kan vorder.

6.5 Kwessies met betrekking tot die skool self

6.5.1 Kurrikulumkwessies

Tale

Die leerders se reaksies het grootliks verskil oor die vraag of daar vir 'n Afrikataal of hulle huistaal in die kurrikulum voorsiening gemaak moet word. Diegene wat 'n Afrikataal ondersteun, voer aan dat dit beter sal wees om te presteer in 'n taal wat jy ken as in Afrikaans of Engels as eerste taal. Diegene wat nie ten gunste daarvan was om 'n Afrikataal as vak of leerarea te bestudeer nie, het gemeld dat dit nie met hulle beoogde loopbane in ooreenstemming is nie. Die kwessie van taal vir loopbaandoeleindes en taal vir die begrip en waardering vir ander kulture verg verdere deeglike bespreking.

Teen die agtergrond van debatte oor die rol van taal in kognitiewe ontwikkeling, die herlewing van die Afrikarenaissance en die verbetering van inheemse kennis, is daar 'n groot behoefte daaraan om die skoolgemeenskappe bewus te maak van die belang van ander tale. Die Grondwet erken elf amptelike tale en almal het gelyke status. Die uitdaging aan die onderwysdepartement, skole en gemeenskappe is op welke wyse veeltaligheid in die onderrig- en leeromgewing bevorder gaan word.

Buitemuurse aktiwiteite

Leerders het verskil in hulle response oor gelyke geleenthede vir deelname aan buitemuurse aktiwiteite. Diegene wat die stelling ondersteun het, het bepaalde voorwaardes gehad. Een het genoem “... die geleenthede is daar om aan sport deel te neem, maar die keuse is beperk”. ’n Dogter het opgemerk “... learners take part in sporting activities that they do not really feel passionate about, for example hockey”. Diegene wat glo daar is nie gelyke toegang tot geleenthede om deel te neem nie, verwys na gevalle waar hulle wel oefen, maar nie gekies word om aan die kompetisies deel te neem nie, omdat hulle in sekere areas woon. Dit wil voorkom asof hierdie aangeleentheid slegs leerders afkomstig uit die township raak omdat daar ’n persepsie is dat daar nie betroubare vervoer is nie, veral nie op Saterdag nie.

6.5.2 Faktore wat oorweeg word by die keuse van ’n skool

Ek het beperkte navorsing gedoen oor hierdie aspek, maar dis duidelik dat daar ’n opvatting bestaan dat voormalige wit skole beter is as die skole in die onmiddellike omgewing. Die besluit om te migreer word nie juis gebaseer op wat die skole bied nie, maar waarvan hulle nie hou nie in die skole in hulle eie omgewing. Die leerders erken dat die skole in hulle omgewings swak toegerus is vergeleke met die ander skole. Redes wat ook aangevoer is, sluit in dissipline, beter onderwysers en goeie matriekuitslae.

6.5.3 Konflik, misverstand en diskriminasie

Konflik en misverstand

Anders as die onderwysers, het die oorgrote meerderheid leerders bevestig dat hulle konflik tussen leerders onderling en tussen leerders en onderwysers ondervind, wat wel rasse-ondertone bevat. ’n Leerder verduidelik soos volg:

“Sommige wit onderwysers verwag van ons om op te tree soos wit leerders. Die onderwysers verwag ons moet opstaan en hard praat as hulle ons iets vra. Dit is iets waaraan veral swart leerders nie gewoond is nie. Volgens hulle tradisie moet hulle vriendelik en hoflik wees. Een onderwyser het, nadat ’n swart leerder sy tradisie verduidelik het, gesê hy moet sy tradisie op ’n ander

plek gaan beoefen. Dit is genoem net omdat die leerder nie hard genoeg gepraat het nie.”

’n Ander leerder vertel dat ’n sekere onderwyser hulle waardeloos laat voel omdat daar gereeld opmerkings gemaak word soos “Jy is ’n *hero* daar waar jy bly, maar nie in die klas nie, *mamparra*⁵”. Dit wil voorkom asof die konflikte op veral seuns gemik is, want geen insident is vermeld waar dogters betrokke in was.

Diskriminasie

Die meeste leerders met wie onderhoude gevoer is, was dit eens dat tekens van diskriminasie by hulle portuurgroepe, lede van hulle eie gemeenskap en onderwysers gemerk word. Die onderstaande is uittreksels van wat leerders gerapporteer het:

- *“I feel discriminated against a lot by other learners, especially white boys. They are very racist and call us names like kaffirs.”*
- *“White learners look down upon us because we come from the townships. They associate us with crimes such as stealing.”*
- *“The fact that I attend a Model C school, people think that we are rich and treat us differently from the other children attending the township schools. When we are travelling by taxi, you can feel that the other passengers do not like us. They think we are proud when our conversation is in English.”*

’n Interessante bevinding is dat leerders, ongeag hulle geslag of ras, wit seuns identifiseer as die skuldiges wat afknouery en negatiewe naamgewing betref. Sommige voel dat daar by funksies teen hulle gediskrimineer word, veral wanneer musiek gespeel word en ander kulture nie geakkommodeer word nie. Diskriminasie deur die gemeenskap teen leerders van die omgewing wat skole in ander gebiede bywoon, word hoofsaaklik toegeskryf aan die persepsie dat sodanige leerders ryk is. Hulle word ook name soos “Oreo’s” deur hulle eie gemeenskap gegee. ’n Oreo is ’n swart beskuitjie met wit versiering in die middel.

⁵ Mamparra is ’n uitdrukking wat deur som witleerders gebruik word om te verwys na anderkleuriges.

Na bruin leerders word verwys as “kokosneute”. ’n Kokosneut is bruin van buite, maar spierwit van binne.

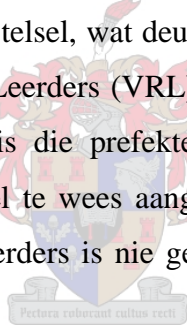
6.5.4 Veranderinge wat leerders wil sien en ervaar

Verteenwoordigende personeel

Die meerderheid leerders wil onderwysers van alle rasse-agtergronde op hulle personeel sien. Soos een leerder dit gestel het: *“This will help black learners experience a feeling of belonging and we will also have people who we can be friends with”*. Een swart leerder het genoem: *“There must be determination and commitment; black teachers have no passion for what they are doing”*.

Die prefektestelsel

In al die skole betrokke by die ondersoek is daar strukture vir leerderverteenwoordiging in werking. Daar is die ou prefektestelsel, wat deur die onderwysers aangedryf word, en die Verteenwoordigende Raad van Leerders (VRL) wat deur die leerders self aangedryf word. In die meerderheid skole is die prefektestelsel “magtiger” as die VRL wat veronderstel is om meer funksioneel te wees aangesien dit verteenwoordigend van die leerderkorps is. Die meerderheid leerders is nie gelukkig met die prefektestelsel nie en wil hê dit moet dit verander.

6.5.5 Algemene opmerkings

Verskille van opinie tussen wit en swart leerders oor ontwikkeling in hulle skole is opmerklik venynig, veral waar insidente weens konflik of misverstand voorkom. Daar is ook ’n gedagte dat daar agterdog bestaan dat die Afrikaansmediumklasse van ’n beter gehalte is as die Engelsmediumklasse –’n aangeleentheid wat verder ondersoek moet word.

6.6 Ouers se kommentaar

Ek het hoofsaaklik gefokus op die ouers van leerders wat afstande van 10 km moet aflê om die skool te bereik. Ongeveer tien ouers, uit ander residensiële areas as waar die

skool geleë is, is geselekteer. Die meeste ouers is ná werk gesprek en sommige wanneer die leerders ná skool opgelaa is. Daar is op die onderstaande gefokus:

6.6.1 Keuse van 'n skool

Soos in die geval van die response van leerders oor die redes waarom hulle skole in die onmiddellike omgewing verlaat vir ander, is die hooforsaak hier ook as die soeke na beter onderwys aangevoer. Hoë standaard van onderwys, onderrigtaal, fasiliteite en 'n skool se reputasie wat betref matriekuitslae asook die handhawing van dissipline, het die ouers se besluitneming beïnvloed.

6.6.2 Skool se beleid

Die bevinding is dat nie alle ouers betrokke is by die ontwikkeling van beleidstukke vir die skool nie; die deelname word oorgelaat aan die SBL. Die oorgrote meerderheid ouers kan beskryf word as ontvangers van inligting en nie as beleidmakers nie. Daar heers ongelukkigheid oor die versuim om Afrikatale te akkommodeer en frustrasie weens die hulpeloosheid om iets aan die situasie te doen, is merkbaar. Die gebruik van slegs Afrikaans gedurende ouer-onderwyser-vergaderings is 'n probleem, veral by voorheen Afrikaanse skole.

Soos die leerders, is die ouers verdeel oor die aanstelling van onderwysers uit verskillende rasse-agtergronde. Die ouers wat gekant is teen die aanstelling van sodanige onderwysers, veral swart onderwysers, het dit onomwonde gestel dat dié onderwysers in die townships hoort. Een ouer het soos volg gereageer: *“If they numbered more, they might influence one another negatively and toyi-toyi, which might influence the school’s performance”*. Diegene ten gunste van verteenwoordiging beroep hulle op die wet wat voorsiening maak vir gelykheid en glo dat die aanstellings van onderwysers op meriete, bevoegdheid, ervaring moet geskied. Oor die algemeen aanvaar die ouers wat aan die gebeur is in die skole, aangesien dit beter is vir die skole in hulle eie omgewing.

6.6.3 Verhoudings tussen leerders en onderwysers

Soos die leerders, aanvaar baie ouers dat daar gevalle van rassekonflik of misverstande is. Die meerderheid was nie bereid om voorbeelde te gee nie. Een ouer het gesê: “*Ek is nie bereid om vir my seun enige moeilikheid te gee nie; daarom dat ek swyg*”. Die ouers aanvaar dat daar “goeie” en “slegte” onderwysers is, maar die goeie werk wat die skool doen word aanvaar. Dit is belangrik dat die klein insidente aandag behoort te kry sodat die goeie werk wat skole lewer, nie in die gedrang kom nie.

6.6.4 Algemene opmerking

Die meeste ouers met wie onderhoude gevoer is, het aangedui dat hulle hulpeloos is om die proses van verandering in die skole te beïnvloed. Hulle sien hulleself nie as deel van die skoolgemeenskap nie en voel ook nie deel van die ontwikkeling van die skool nie, nieteenstaande dat die wit leerders in die minderheid is. Die gebrek aan positiewe, proaktiewe en konstruktiewe betrokkenheid van ouers om die skool se beleid te beïnvloed, is kommerwekkend.

6.7 Waarnemings

Tydens my geskeduleerde en ongeskeduleerde besoeke het ek waargeneem hoe dissipline, sekuriteit en die interaksie tussen leerders, personeel asook administratiewe personeel bestuur word. Hierdie bevindinge is ondersteun deur die kwantitatiewe bevindinge oor skole wat geselekteer word op grond van hulle dissipline. Dit wil voorkom asof die skole streng reëls en regulasies toepas, soos gesien kon word aan die skooluniforms wat deur alle leerders gedra word; geen klasse was onbeman nie en geen gedrentel op die stoepe is opgemerk nie. In die klasse is dissipline ook tydens lesaanbiedings gehandhaaf. Al die skole het ’n leerklimaat geskep wat bevorderlik is vir leer en onderrig, met beperkte sekuriteitrisiko’s. Sekere kommerwekkende faktore is tydens lesaanbiedings bemark:

- Die ongelyke gebruik van Engels en Afrikaans in die dubbelmediumklasse is waargeneem. Afrikaans geniet voorkeur en dit was slegs toe onderwysers vra of leerders verstaan dat ’n verduideliking in Engels verskaf is.

- Die groepering in sommige skole van leerders volgens rasse-groepe, is 'n aanduiding dat alle leerders nie gelyke aandag kry nie. 'n Onderwyser het die groepering verdedig deur te noem "*I want to monitor their progress*". Die vraag ontstaan of so 'n stelling pedagogies verdedigbaar en verantwoordbaar is?

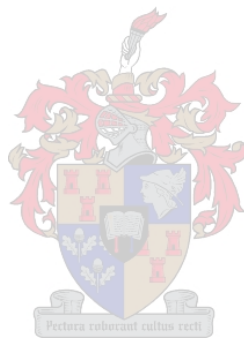
6.8 Samevatting

Skole reageer verskillend op veranderinge. Die geskiedenis, ondervinding en bestuurstyl van skole het 'n invloed op die wyse waarop opgetree word ten opsigte van die uitkakeling van rasgebondenheid, immigrering asook migrering van leerders. Soos vroeër aangedui, die response in dié verband deur die voormalige Model C-skole verskil van die vorige Model B-skole.

'n Voormalige Model C-skool hanteer die integrasie baie goed. Probleme wat ontstaan, word effektief die hoof gebied. Die meerderheid leerders, met inbegrip van dié met wie onderhoude gevoer is, is baie gelukkig en positief by die skool. Die personeel is behulpsaam en die skoolhoof probeer die skool na die beste van sy/haar vermoë bestuur. Die ouers slaan die skool hoog aan en glo dat die skool 'n beter toekoms vir hulle kinders kan verseker. Die indruk wat ek kry van die hoërskool (voormalige Model C-skool) is dat die uitkakeling van rassisme en die aanvaarding van immigrante-leerders die beste gefasiliteer word deur die primêre voederskole wat vry is van rassebewustheid. Indien leerders reeds op laerskool opgevoed word om mekaar se menswaardigheid te respekteer, sal dit ongewoon wees om op hoërskool rassekonflik te hê. Die teenoorgestelde is ook waar: as skeidsmure tussen wit en swart leerders op laerskool opgerig word, sal dit moeilik wees om dit later af te breek.

Die bedoeling van hierdie verslag is nie om aan te dui dat hierdie skole probleemvry is nie. Dit is die openheid tot veranderinge wat die geneigdheid om te verander bespoedig. Daar is 'n groot mate van verzet en weerstand teen verandering by sekere skole waargeneem, veral waar sodanige skole voortgaan om slegs Afrikaans as onderrigmedium te gebruik. Die uitdaging aan die WKOD is om daadwerklike maniere te vind om die ingesteldheid en bewussyn van skole en gemeenskappe te verander en 'n

uniforme strategie van sosiale geregtigheid na te streef. Die volgende hoofstuk bevat die uitdagings, implikasies en aanbevelings van migrasie en immigrering en die uitskakeling van rassisme, aangesien migrasie en rassisme in die Suid-Afrikaanse konteks sinoniem geword het.

HOOFSTUK 7

BEVINDINGE, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

7.1 Opsomming van die ondersoek

Die diepgaande literatuurstudie en dokumentasie bevestig die behoefte daaraan dat opvoedkundige instellings, met inbegrip van skole, veranderinge sal bestuur, ongeag hoe pynlik die proses is. Die navorsingsbevindings met betrekking tot leerderimmigrasie en -migrasie toon duidelik die beperkte vermoë van die skoolgemeenskap om veranderinge in skole effektief te verhaas, ten spyte van die beskikbare beleidstukke en wetgewing. Hierdie beperkte vermoë spruit moontlik voort uit onkunde, onwilligheid en selfs weerstand om veranderinge teweeg te bring. In die navorsing word aangedui dat selfs wetgewing, met inbegrip van die Grondwet en die Suid-Afrikaanse Skolewet, nie gladde, suksesvolle rasse-integrasie waarborg nie. Om die waarheid te sê, skole, onderwysers, leerders, ouers, gemeenskappe en die regering word met verskeie uitdagings gekonfronteer en daarom sal ek poog om sekere implikasies in hierdie hoofstuk te bespreek.

Die aanhoudende soeke na beter onderwys lei tot daaglikse migrering en immigrering van leerders, en die buitensporige koste verbonde aan vervoer en skoolfonds wat betaal moet word vir skole buite leerders se woongebied, is van die indikatore van ongelyke toegang tot geleenthede waarmee die postapartheidregering moet worstel. Dit is ooglopend dat skole nie voorbereid is om hierdie veranderinge effektief te bestuur nie.

7.2 Maak die afbreek van rassisme 'n realiteit

Skole raak toenemend bewus van veranderinge, soos weerspieël in die toename van leerders by skole wat voorheen slegs vir 'n sekere groep, naamlik wit leerders, beskore was. Verskeie skole se toelatingsvereistes het verander en is nou in ooreenstemming met die Suid-Afrikaanse Skolewet (Republiek van Suid-Afrika, 1996) en die land se Grondwet (Republiek van Suid-Afrika, 1996), maar die toepassing van veranderinge op voetsoolvlak is 'n geweldige probleem vir die skoolgemeenskap. Die onderstaande

bespreking spruit voort uit aspekte wat deel uitmaak van die bevindings, en die aanbevelings het ten doel om die proses te verhaas.

7.2.1 Staatsdepartemente

Die aanvaarding van die migrasieprosesse, soos vervat in hierdie verslag, het nie net implikasies vir die onderwysdepartement nie, maar dit raak ook vir die nasionale regering en plaaslike owerhede. Die nasionale regering is 'n goeie voorbeeld van hoe die akkommodering van diversiteit behoort te werk. Gedurende onderhandelinge word van vele Suid-Afrikaanse tale asook vertaaldienste gebruik gemaak om die onderlinge verstaanbaarheid van mekaar se taal, te illustreer. Hierdie benadering het nog nie werklik na ander staatsdepartemente, met inbegrip van die onderwys, deurgewerk nie. Die onderstaande is van belang:

- Die media doen verslag oor ongelukke waarin leerders beseer word en bevraagteken die stilswye van die Ministerie van Vervoer oor die daaglikse vervoeruitdagings waaraan migrerende leerders blootgestel is.
- Die Ministerie van Finansies word ook betrek by die voorsiening van gelykheid en toeganklikheid tot openbare instellings, met inbegrip van skole, terwyl die verskillende ministeries begrotingstekorte ondervind, wat die pogings om die probleme die hoof te bied, kniehalter.

7.2.2 Die onderwysministerie

In sy 1999-jaarverslag het die nasionale Departement van Onderwys bevestig dat “... *the legal barriers of access are down, the new national and provincial laws have not been designed to engineer a systematic and deliberate re-patterning of the racial composition of schools*”. In reaksie op hierdie bekommernis en die oproep tot ingryping deur die regering (Zafar, 1999) is die Departement van Onderwys, met behulp van die Implementeringsplan van Tirisano en die inisiatiewe van die voormalige National Centre for Curriculum Research and Development (NCCRD) (Nasionale Sentrum vir Kurrikulumnavoring en -ontwikkeling) besig met moontlike oplossings deur die Waardes-in-Onderwys-inisiatief. Afgesien van dié pogings bly die grootste uitdagings vir die ministerie die onderstaande:

Skole versterk deur ondersteuningstelsels

Ondersteuning aan skole om veranderinge te bestuur wat voortspruit uit die aanbevelings van die ondersoek, is 'n groot uitdaging vir die Departement van Onderwys. Sekere aspekte word hieronder belig.

Bemagtiging van skole

Die Departement moet gebruik maak van die opleidingsprogramme wat deur die provinsiale onderwysdepartemente aangebied word en skole op daardie wyse bemagtig, in die besonder die bestuurstrukture, sodat werkbare strategieë in 'n toenemend diverse en komplekse leerderbevolking geïmplementeer kan word.

Programme vir die ontwikkeling van onderwysers

Daar bestaan 'n behoefte om programme met betrekking tot opleiding voor diensaanvaarding, maar ook indiensopleidingsprogramme wat daarop gemik is om respek vir rassediversiteit te bevorder, vir onderwysers beskikbaar te stel.

Versekering van gelyke toegang

Daar bestaan verder 'n behoefte om te verseker dat leerders en onderwysers van verskillende rasse-agtergronde gelyke toegang tot onderrig en leer ontvang wat betref:

- *Toelatingsprosedure*: Volgens verslae beperk sekere skole steeds toegang van leerders deur die skoolfonds te verdubbel. Moniteringsmeganismes moet in werking gestel word om te verseker dat daar voldoen word aan nasionale en provinsiale beleide in dié verband.
- *Werwing en bevorderingsgeleenthede*: Die weiering en volgehoue weerstand om onderwysers van kleur aan te stel, verdien ernstige aandag, veral op plaaslike vlak deur die OBOS'e (Onderwysbestuur- en Ontwikkelingsentrums). Nuwe waarborge kan voorgestel word, veral met betrekking tot profilerings, werwing, indiensneming, keuring en aanstelling van onderwysers.
- *Strategieë*: Ingevolge die beleidstukke met betrekking tot vaardigheid en werkplek, moet skole, met die ondersteuning van die OBOS'e, strategieë

ontwikkel om die behoud van personeel en leerders van verskillende rasse-agtergronde te verseker.

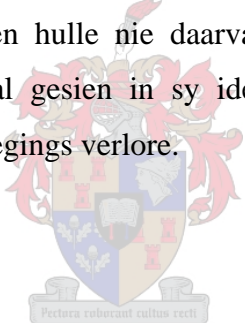
- *Onderrigtaal*: Daar is ook 'n behoefte aan 'n duideliker beleid oor enkel-, dubbel- en parallelmediumskole, anders sal die proses van uitsluiting voortduur.

Verpligte voorsiening vir ander tale

Dit het nodig geword om sekere voorwaardes aan skole te stipuleer om ander tale as Engels en Afrikaans as eksamenvakke aan te bied, wat in ooreenstemming sal wees met die huidige debatte oor veeltaligheid.

Bestuur van data

Dit is noodsaaklik om die wyse waarop data van leerders volgens rassesamestelling bestuur word, te koördineer. Sodanige inligting blyk 'n probleem te wees vir sekere skole en OBOS-kantore, aangesien hulle nie daarvan hou om rasgebaseerde sake te rekordeer nie. Ras word meestal gesien in sy ideologiese en politiese konteks en sodoende gaan die statistiese oorwegings verlore.

7.2.3 Die skole

Skoolbestuur

Skole benodig sterk leierskap en deursettingsvermoë van die besture om redes aan te voer vir 'n paradigmaskuif van 'n benadering dat alles maar moet voortgaan soos gewoonlik na 'n benadering waarvolgens die uitdagings wat veranderinge meebring, die hoof gebied word, ongeag hoe pynlik dit ook al is.

Die missie en beleid van die skool

Skole is verplig om te reageer op die behoeftes van leerders met diverse agtergronde en moet die demografie van die Suid-Afrikaanse samelewing weerspieël. Dit kan op enige van die volgende terreine geskied:

- personeelsamestelling – ras, geslag, gestremdheid, geloof, politieke affiliasie,
- leerdersamestelling – ras, geslag, gestremdheid, residensiële agtergrond, leerstyl, seksuele oriëntering;

- taalbeleid – vir kommunikasie tydens vergaderings, omsendbriewe, interaksie met administratiewe personeel, kommunikasie met en tussen leerders;
- vakkeuse – met inbegrip van 'n Afrikataal;
- buitemuurse aktiwiteite – motivering vir deelname in debatte moet aangemoedig word, in die besonder in die geval van swart leerders, aangesien hulle, volgens studie, huiwerig is om aan debatte deel te neem.

Ontwikkelingsprogramme vir personeel

Platforms moet geskep word waar die vermoë van personeel versterk kan word deur gesprekke oor diversiteit en kleur, teen die agtergrond van die kleurblind-benadering wat menige onderwysers volg. Geleentheid vir die volgehoue ontwikkeling van onderwysers is uiters belangrik om hulle daaraan te herinner dat hulle aandag moet skenk aan die dinamika van die kleur, kultuur en sosio-ekonomiese agtergronde van leerders.

7.2.4 Klaskamerinteraksie

Die uitdagings van migrasie, immigrasie en uitskakeling van rasbeheptheid het 'n groot impak in die klaskamer, aangesien leerders die meeste van hulle tyd daar deurbring. Die uitdra van hierdie etos buite klasverband, wek steeds kommer. Dit het implikasies vir beide leerder en opvoeder wat betref die onderstaande.

Metode van onderrig in die klaskamer

Die bewustheid van 'n multikulturele groep leerders in 'n klaskamer benodig verskillende benaderings tot onderrig. Deur 'n groter bewustheid van die dinamika met betrekking tot ras, kultuur, geslag en sosio-ekonomiese agtergrond by leerders te ontwikkel, sal onderwysers groter gelykheid in die klaskamer kan handhaaf en die response en gedrag van leerders beter kan hanteer. Onderwysers word dus uitgedaag om meer oor diversiteit te lees sodat hulle die situasie beter kan bestuur.

Leermateriaal en hulpbronne

Leerders is die mees onderbenutte bronne in die klaskamer. Die multikulturele benadering vereis die aktiewe deelname van leerders in alle vakke, sodat die voorkennis

wat leerders in die klaskamer inbring, te alle tye erken word. Aangesien leermateriaal 'n kragtige werktuig is vir die bevordering van diverse onderrig, moet die onderwysers bewus wees van die materiaal wat hulle gebruik, bv handboeke, video's, films en koerante sodat dit nie diskriminerend op hulle benaderings inwerk nie.

Waardes wat na die klaskamer gebring word

Dit is misleidend om te glo dat vakke en leerareas in die kurrikulum waardeevry en sonder geskiedkundige inhoud en betekenis is.

Die teorieë wat deur die onderwysers in die klasse ingebring word, word uitgedaag. So kan 'n leerder se agtergrond (geloof en/of kulturele agtergrond) in konflik wees met dié van die opvoeder. Die implikasie is dus dat leer 'n tweerigtinginteraksie is waar leerders en onderwysers van mekaar kan leer.

7.2.5 Gemeenskappe

Die ondervindinge wat leerders na die skoolomgewing bring, word gevorm deur wat in hulle tuistes en in hulle onmiddellike omgewing gebeur. Die houding van ouers, gemeenskappe en portuurgroepe beïnvloed die wyse waarop leerders op diversiteit reageer. Daar is dus 'n behoefte vir die publiek om opgevoed te word in diversiteit. Dit kan soos volg geskied:

Nieregeringsorganisasies (NRO's)

Die NRO's kan gemobiliseer word om gemeenskappe op te voed in rasseharmonie.

Nasionale bewusmakingsveldtog met betrekking tot toleransie

'n Nasionale bewusmakingsveldtog met betrekking tot toleransie kan van stapel gestuur word om gemeenskappe bewus te maak van diversiteitskwessies. Skole kan ook bydraes lewer deur gassprekers tydens oueraande uit te nooi om oor genoemde onderwerpe te gesels. Dit sal ook 'n bydrae lewer tot die bevordering van dialoog tussen mense van diverse agtergronde.

Media

Die gebruik van verskillende media (gedruk en elektronies) is ook 'n manier waardeur diversiteitskwessies bevorder en bespreek kan word.

Bemagtiging van gemeenskappe

Daar is 'n groot behoefte aan die bemagtiging van gemeenskappe, in die besonder van diegene met beperkte onderwys, wat betref die begrip, interpretasie en toepassing van wetgewing. Dit het nie net betrekking op ouers met beperkte onderwys nie, maar op alle ouers wat nie die belangrikheid van moedertaalonderrig in die ontwikkeling van vreemde konsepte wil verstaan nie, wat nog steeds glo dat om Engels te praat, gelykstaande is aan intelligensie, of wat glo dat 'n hoë skoolfonds gelykstaande is aan hoër standaarde.

7.3 Leerdermigrasie

Die uitdagings en implikasies ten opsigte van leerdermigrasie en -immigrasie in die konteks van die keuse van skole is nagevors. Enkele bevindings in dié verband word hieronder opgesom.

7.3.1 Uitdagings met betrekking tot leerdermigrasie

Die keuse van 'n skool, soos aangedui in hierdie verslag, vereis baie opofferings van talle ouers wie se kinders migreer het van hulle tuisomgewing na skole buite hulle omgewing. Dit is 'n selfs groter uitdaging vir sommige ouers in die townships, wat moet besluit wat die beste skool vir hulle kinders is. Skole in die omgewing word gewoonlik uitgeskakel op grond van swak hulpbronne, swak dissipline en swak uitslae, veral in matriek.

Die vraag bly of die keuse van 'n skool geregverdig kan word wanneer keuses beperk is weens 'n ontoereikende onderwysstelsel en finansiële beperkinge. Die agtergeblewe gemeenskappe wat benadeel is tydens die apartheidsera, word weereens gekortwiek deur die ongelyke toegang tot geleenthede. Dit is te verstane dat gemeenskappe die onderstaande demokratiese beginsels uitdaag:

- *Gelykheid* wat betref hulpbronne, moet daar gelyke geleenthede vir almal wees sodat almal aktief kan deelneem aan die demokratiese bestuur van die skool. Leerders

word ook uitgedaag ten opsigte van geleenthede om aan buitemuurse aktiwiteite deel te neem as gevolg van die woongebied waar hulle vandaan kom. Dit word bevestig deur sekere praktyke in sommige skole omdat daar 'n persepsie bestaan dat die areas waar leerders woon, dit onveilig maak om van skoolvervoer gebruik te maak. Die sosio-ekonomiese konteks/milieu het bepaalde eksternaliteite wat 'n direkte en indirekte invloed op akademiese prestasies het asook op die toegewydheid tot skoolbywoning en deelname aan klasaktiwiteite.

- *Ontvanklikheid van die regering vir die behoeftes van die gemeenskap:* Die voorsiening van beter hulpbronne aan skole om die beweging te beperk, is noodsaaklik.

7.3.2 Implikasies vir leerdermigrasie

Na aanleiding van bogenoemde uitdagings met betrekking tot leerdermigrasie gebaseer op die demokratiese beginsels van gelykheid en ontvanklikheid, ontstaan daar 'n behoefte om te fokus op:

- *hulpbronbeplanning* – beplanning deur nasionale en provinsiale departemente oor hoe om immigrasie en interprovinsiale leerdermigrasie die hoof te bied;
- *bestuur van data* – watter data en hoe dit gestoor word om beplanning vir leerderimmigrasie moontlik te maak;
- *keuse van skole* – gemeenskappe en die regering moet nagaan of leerders en ouers ingeligte besluite in dié verband neem;
- *grondwetlike regte versus toegang tot onderwys* – die navorsingsbevindings dui ook op 'n disjunksie tussen die regte van leerders en hulle ouers in hulle pogings tot die verkryging van beter onderwys; en
- *leerders se welstand, hulle identiteit en interaksie met ander in hulle leer- en huislike omgewing.*

'n Bekommernis wat deur ouers geopper is omdat hulle kinders wat migreer nie goed ontvang word in die gemeenskappe waar hulle woon nie, het te make met ouers se sosiale en ekonomiese status. Die oorbeklemtoning van die sosiale en ekonomiese behoeftes, bv vervoerkoste en skoolfonds, is in dié opsig opvallend. Een positiewe aspek van

leerdermigrasie is die gebalanseerde uitwerking wat dit het op leerder-inskrywings in townships, aangesien leerders uit die nabygeleë informele nedersettings daardie plekke vul.

7.4 Aanbevelings

Dit stel besondere uitdagings aan die skoolbestuur om 'n fasiliterende rol in verband met die toetrede van immigrante leerders tot skole effektief te bestuur. Die onderstaande aanbevelings vloei voort uit die data wat ingesamel is, met inbegrip van informele gesprekvoering. Die data kan soos volg ingedeel word:

- Diversiteitskwessies
- Kurrikulum en beleid
- Opleiding en ontwikkeling
- Leerdermigrasie

7.4.1 Diversiteitskwessies

Diversiteit is 'n breë konsep wat beskerming geniet in die Grondwet van Suid-Afrika deur die erkenning van gelyke regte vir alle mense ongeag hulle ras, geslag, kleur en geloof. Taal, religie, geslag, gestremdeheid en seksuele oriëntering is, onder andere, geïdentifiseer as sleutelemente in die erkenning van diversiteit van mense. Teen hierdie agtergrond het taal en religie hulle plek ingeneem as die hoofelemente van skole, onderwysers en leerders waar die onvermoë om te aanvaar en te akkommodeer manifesteer. Die onderstaande aanbevelings word dus gemaak in 'n poging om die veranderinge wat skole in die gesig staar, te vergemaklik.

Taal

- Daar is 'n ernstige behoefte daaraan om die gebruik van dubbelmediumonderrig te hersien teen die agtergrond van onderwysers wat nie opgelei is in die tweede taal wat gebruik word vir onderrig nie of nie bekwaam is om dit te gebruik nie.
- Verpligte taalvoorsiening, of ten minste een dominante Afrikataal wat in die omgewing waar die skool geleë is, gebesig word, is noodsaaklik

- Volgens die *Language in the Classroom Report* (Departement van Onderwys, 2000) moet taal in die onderwysbeleid hersien word met inagneming van die leerders se regte om 'n taal van hulle eie keuse te kies.

Religie

Skole sal riglyne moet ontvang om aan te dui hoe onderwysers en leerders van verskillende religieuse agtergronde kan saamwerk teen die agtergrond van demokrasie en die reg om 'n eie godsdiens uit te leef. Dit is 'n kontensieuse saak, wat nie gereleger kan word tot hofsake nie, maar daar moet onderhandel word vir 'n beter toekoms vir almal. Die rol van SBL'e in die ontwikkeling van beleide wat verskille akkommodeer, is van kardinale belang. Multigeloofonderrig in lewensoriëntering-programme kan ook dien as 'n alternatief vir godsdiensonderwys wat van die skoolkurrikulum geskrap is.

7.4.2 Kurrikulum en beleid

- Inisiatiewe vir die hersiening van die kurrikulum moet oorweging skenk aan die rol van inheemse kennisstelsels in die algemene benadering tot onderwys, aangesien daar tans slegs gefokus word op Westerse kennis met beperkte toepassing op kennis uit Afrika, Oosterse en ander kennis, ongeag die multikulturele aard van die meeste klaskamers.
- Daar is 'n behoefte om verandering in skole te bespoedig deur die skep van beleidstukke en meganismes om die mate waartoe skole aan wetgewing voldoen, te monitor.

7.4.3 Opleiding en ontwikkeling

'n Tekort aan opleiding of voorbereiding van onderwysers om diversiteit in die klaskamer te bestuur en administrateurs om hulle te ondersteun, is 'n groot leemte. Die onderstaande aanbevelings word gemaak met betrekking tot die terrein van opleiding en ontwikkeling:

- Verpligte voorsiening vir opleiding in diversiteitsbestuur, veral by opleiding voor indiensneming, is van die allergrootste belang.
- NRO's kan betrokke raak word by indiensopleiding vir onderwysers ten opsigte van aspekte van diversiteitsbestuur, bv. toleransie, nasiebou en antidiskriminerende benaderings.

7.4.4 Leerdermigrasie

- In die lig van die huidige MIV/VIGS-epidemie, is dit belangrik om proaktiewe strategieë oor die hantering en bestuur van toelating van leerders teen die agtergrond van immigrasie en leerder-migrasie in werking te stel.
- Daar is 'n behoefte om hulpbronne in arm skole op te gradeer met die oog op gehalteonderwys, voorsiening van fisiese en menslike hulpbronne, handhawing van dissipline om die keuse van skole te vergroot.

7.5 Ondersteuning van skole

- Sentrums vir kulturele diversiteit kan op plaaslike vlak opgerig word, sodat skoolgemeenskappe geadviseer, opgelei en ondersteun kan word in die hantering van leerders en personeel afkomstig uit diverse kulturele agtergronde.
- Skole wat daadwerklike pogings aanwend om leerders voor te berei om toekomstige burgers te wees, wat in harmonie in diverse gemeenskappe kan leef, moet erkenning van die onderwysdepartement ontvang. Soos in die geval van merietetoekennings, kan skooltoekennings beskikbaar gestel word deur die vereiste vir rasse-integrasie te gebruik.
- Mobilisering van onderwys, soos aangedui deur die onderwysministerie se oproep vir Tirisano, sal ondersteun moet word deur 'n klemverskuiwing in die begroting vir onderwysvoorsiening.

7.6 Samevatting

Gebaseer op die navorsingsbevindings van die internasionale navorsing oor die fasiliterende rol van die skoolbestuur in verband met die toetreding van immigrante kinders tot skole, kan die onderstaande afleidings gemaak word:

- Die toegang van leerders van ander rassegroepe tot voorheen gesegregeerde skole het sigbare, positiewe veranderinge tot gevolg.
- Daar is 'n algemene verskuiwing ten opsigte van waar skole in die apartheidsera was en die vordering wat gemaak is met verwysing na toeganklikheid, en waar skole in die postapartheid-Suid-Afrika is.
- Die veranderinge wat in skole plaasvind, is gebrekkig, sporadies, van 'n ongelyke gehalte en dit vorder teen 'n slakkepas. Die voormalige Minister van Onderwys het sy bekommernis te kenne gegee in sy oproep tot optrede. (Asmal, 1999)
- Skole benodig dus 'n duideliker direktief en volhoubare ondersteuning sodat hulle bemaagtig kan word om positief te reageer op die behoeftes van die leerders, onderwysers, ouers, gemeenskappe en die regering.

7.7 Slotopmerking

Die bydrae van onderwysleierskap in skole benodig versigtige beplanning en ontwerp ten einde gelykheid in opvoeding te bereik. Die ondersteuning van beide die onderwyser en die leerder asook die interaksie tussen die skoolbestuur en die sosiale omgewing is van die allergrootste belang vir die bereiking van genoemde doelwit. Immigrasie is 'n belangrike sosio-ekonomiese fenomeen as gevolg van die aantal mense wat wêreldwyd beweeg en buite hulle geboorteplekke leef (Cobb-Clark, 2003). Dit het 'n geweldige impak op die struktuur van die gemeenskap en die onderwys.

Verwysings

- Asmal, K. 1999. A call to action: mobilising citizens to build a South African education and training system for the 21st century. Verklaring deur professor Kader Asmal, Minister van Onderwys. 27 Julie 1999. *Ministerie van Onderwys*. Pretoria.
- Beals, R.E., Levy, M.B. & Moses, L.N. 1967. Rationality and migration in Ghana. *Review of Economic Statistics*, 49:480-486.
- Bekker, S. 1993. *Ethnicity in focus: the South African case*. Centre for Social and development Studies: University of Natal. Pp. 17-30.
- Bekker, S., Leildé, A., Cornelissen, S. & Horstmeier, S. 2000. The emergence of new identities in the Western Cape. *Politikon* 27(2): 221-237.
- Carrim, N. & Sayed, Y. 1992. Pay as you learn: Model C schools are not for working class kids, Work in Progress. *New Era*, no 84.
- Chimere-Dan, G.C. 1996. *Community involvement in urban health programmes*. Kaapstad: International Thomson Publishing. Pp. 46-50, 103.
- Cobb-Clark, D.A . 2003. Public policy and the labor market adjustment of new immigrants to Australia. *Journal of Population Economics* 16: 655-681.
- Cohen, L. & Manoin, L. 1985. *Research methods in education*. Londen: Croom Helm.
- Conell, J. 1973. Rural migration in less developed countries: a preliminary bibliography. *Occasional Studies Library: Institute of Development Studies*. Pp 3-5.
- Crush, Jonathan. 1999. Fortress South Africa and the deconstruction of apartheid's migration regime. *Geoforum* 21(3):18-30.
- Crush J. & Williams V (reds.). 1999. The new South Africans? Immigration amnesties and their aftermath. Southern African migration project. Kaapstad: IDASA.
- De Jongh, G.F. & Gardener, R.W. (reds.). 1981. *Migration decision making*. New York: Pergamon. Pp. 29-32.
- Departement van Onderwys. 1999. Race, diversity and values. Jaarverslag.
- Departement van Onderwys 2000. Language in the classroom – towards a framework for intervention. 'n Navorsingsprojek onderneem deur die voormalige National Centre of Curriculum Research and Development (NCCRD). Pretoria.
- Departement van Onderwys. 2000. Values, education and democracy. Verslag van die Werkgroep oor Waardes in die Onderwys.

- Freer, D. (red.) 1999. *Towards open schools: possibilities and realities for non-racial education in South Africa*. Johannesburg: Universiteit van die Witwatersrand. Pp. 1-5.
- Garson, P. 1998. The Great School Trek. *Siyaya*, 2:8-12.
- Greenwood, M.J. 1975. Research on internal migration in the U.S.: a survey. *Journal of Economic Literature* 13(2): 397-433.
- Human Rights Watch. (1998). *Xenophobia summary* [Intyds]. Beskikbaar: <http://www.hrw.org/reports98sareport>. [1998, Maart]
- Hofmeyr, J. 2000. The emerging school landscape in post apartheid South Africa. 'n Referaat gelewer by die *EASA African Renaissance Education*-konferensie. Januarie, Bloemfontein.
- Howe, K. 1992. Getting over the quantitative-qualitative debate. *American Journal of Education*, 2:236-256.
- Kerlinger, F.N. 1979. Behavioral research: a conceptual approach. Chicago: Holt, Rinehart and Winston. Pp.11-19.
- Kotzé, H. & Hill, L. 1997. Emergent migration policy in a democratic South Africa. *International Migration Quarterly Review*, 35(1): 5-36.
- Lemmer, E.M. 1992. Qualitative research methods in education. *South African Journal of Education*, 12(3): 292-295.
- Lewis, W.C. 1977. The role of age in the decision in the decision to migrate. *Annals of Regional Science* 11: 51-60.
- Lowry, I.S. 1966 *Migration and metropolitan growth: two analytical models*. Chandler: San Francisco.
- Minnaar, A. & Hough, M. 1996. *Who goes there? Perspectives on clandestine migration and illegal aliens in Southern Africa*. Pretoria: HSRC. Pp. 7-211.
- Merriam, S.B. 1998. *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers. Pp. 34-73.
- Naidoo, J.P. 1996. *Racial integration of public schools in South Africa – a study of practices, attitudes and trends*. Durban: EPU.
- Nation stunned by cop brutality footage. 2000. *Mail and Guardian*, 8 November: 1.

- Oliver, F.1964. Inter-regional migration and unemployment 1951-61. *Journal of the Royal Statistical Society*, 127:42-75.
- Orozco, M 1996. Opportunities for all: immigration to the United States. *Indicator South Africa*, 13(3), Winter: 54.
- Paterson, A. & Kruss, G. 1998. Educational migration and its effect on access to schooling in South Africa. *South African Journal of Education*, 18(3):149-155.
- Raubenheimer, L.P. 1987. Demografiese patrone: Die Suid-afrikaanse situasie. Stellenbosch: Universiteitsuitgewers en –Boekhandelaars. Pp. 5-37.
- Reitzes, M. 2000. Mindsets and migrants: conceptions of state, sovereignty and citizenship of insiders and outsiders in South Africa. In *Migrants, citizens and state in South Africa*, J. Whitman (ed.). Londen: McMillan. Pp. 62 & 107.
- Republiek van Suid-Afrika. 1985. Wet op die Nasionale Onderwysbeleid. Pretoria: Staatsdrukker.
- Republiek van Suid-Afrika. Departement van Statistiek. 1976 Bevolkingsensus 1970, Beroep en Nywerheid volgens Distrik en Ekonomiese Streek, Verslag no. 02-05-06. Pretoria: Staatsdrukker.
- Republiek van Suid-Afrika. 1996. Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, Wet 108 van 1996. Pretoria: Staatsdrukker.
- Republiek van Suid-Afrika. 1996. Suid-Afrikaanse Skolewet. Pretoria: Staatsdrukker.
- Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing. 1995. *A research review of the policies surrounding the issues of the free movement of people across international borders with specific reference to Southern Africa*. Pretoria: HSRC Publishers.
- Rogers, A. 1999. Migration patterns and population redistribution. *Regional Science and Urban Economics*, 9:275-310.
- Scott, D. 1996. Methods and data in educational research, in D. Scott & R. Usher (reds.). *Understanding educational research*. Londen :Routledge.
- Sjaastad, L. 1962. The costs and returns of human migration. *Journal of Political Economy*, 70:80-93.
- South African Institute of Race Relations (SAIRR). 2000. *Fast Facts 2*. Johannesburg: SAIRR.

- Statistiek Suid-Afrika (SSA). 1998. *Census in brief. Population Census 1996*. Report no. 1: 03-01-11 (1996). Pretoria: StatsSA.
- Steward, J.H. 1950. *Area research: theory and practice*. New York: Social Science research Council. Pp. 6 & 114.
- Stouffer, S.A. 1962. *Social research to test ideas*. New York: Crowell-Collier Publishing. Pp. 13-306.
- Teitelbaum, M S & Weiner, M. (reds.). 1995. *Threatened peoples, threatened borders: world migration and U.S. policy*. New York: W Norton.
- Van Zyl, G.N. 2002. Current housing demographics in the Western Cape province. Paper prepared for the Provincial Administration: Western Cape. Revised version 22.6.2001.
- Vaughn, S., Schumm, J.S. & Sinagub, J.M. 1996. *Focus group interviews in education and psychology*. Thousand Oaks: SAGE.
- Vulliamy, G., Lewin, K. & Stephens, D. 1990. *Doing educational research in developing countries: qualitative strategies*. Boston: M. A. Kluwer. Pp. 1-7.
- Whiteside, A.W. 1985. Some aspects of labour relationships between the republic of South Africa and neighbouring states. *HSRC investigation into manpower issues: Manpower Studies No. 1*.
- Wragg, T. 2003. Interviewing, in M. Coleman & A.R.J. Briggs (reds.). *Research methods in educational leadership and management*. Londen: Sage Publications: 143-158.
- <http://www.queensu.ca/samp/migdocs/DogAttack>, 2000
- Zafar, S. 1999. Desegregation in South African public schools: emerging patterns and dominant trends. Referaat gelewer by die werksessie *Towards racial integration in school* soos gereël deur die Departement van Onderwys, 31 Maart-1 April 1999 in Pretoria. Pp. 17-24, 24-26.
- Zipf, G.K. 1941. National unity and disunity. Londen: Crowell-Collier Publishing. Pp. 1-48, 352-353.

BYLAE 1

VRAELYS

SKOOLHOOFDE/PRINSIPALE, ONDERWYSERS, LEERDERS, OUERS, SKOOLBESTURE

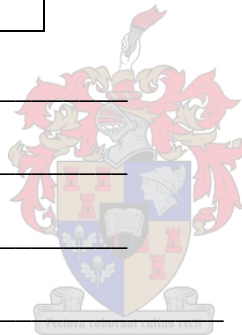
Hierdie opname het ten doel om ondersoek in te stel of die skoolbestuur te wete: prinsipale, onderwysers, leerders, ouers en die gemeenskap voorbereid is om die veranderinge te hanteer waarmee hul gekonfronteer word om `n diverse leerder samestelling vanuit alle bevolkingsgroepe te hanteer en om `n fasiliteringsrol te skep om toeganklikheid by skole vir immigrante en migrerende leerders te verseker.

U word vriendelik versoek om die vraelys tot die beste van u vermoë te beantwoord.

Alle data verkry sal streng vertroulik hanteer word.

A: Persoonlike Besonderhede

Beroep _____
Posisie _____
Geslag _____
Jare Ondervinding _____

Fase huidiglik onderrig:

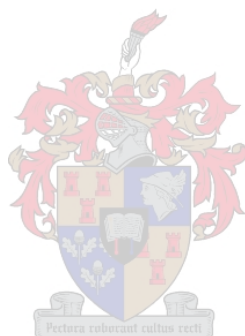
Grondslagfase	Intermediêre fase	Senior fase	Verdere onderwys en opleiding
---------------	-------------------	-------------	-------------------------------

B: Beantwoord asb. die vlg. Stellings i.v.m skoolkeuses:

Tabel 1: Faktore wat leerders aantrek na skole buite hul residentiële area

Faktore wat leerders aantrek	Persentasie
Goeie dissipline	
Taal van onderrig	
Kurrikulum of vakke (leerareas) onderrig	
Kwaliteit van onderrig	
Klasgrootte	
Veligheid in skole	
Goeie matriek uitslae	
Ouers wat nuwe area bewoon	

Bekostigbare skoolfooië
Ekstra buitemuurse aktiwiteite
Blootstelling aan multi-kulturele omgewing

BYLAE 2

VRAELYS

SKOOLHOOFDE/PRINSIPALE, ONDERWYSERS, LEERDERS, OUERS, SKOOLBESTURE

Hierdie opname het ten doel om ondersoek in te stel of die skoolbestuur te wete: prinsipale, onderwysers, leerders, ouers en die gemeenskap voorbereid is om die veranderinge te hanteer waarmee hul gekonfronteer word om `n diverse leerder samestelling vanuit alle bevolkingsgroepe te hanteer en om `n fasiliteringsrol te skep om toeganklikheid by skole vir immigrante en migrerende leerders te verseker.

U word vriendelik versoek om die vraelys tot die beste van u vermoë te beantwoord.

Alle data verkry sal streng vertroulik hanteer word.

A: Persoonlike Besonderhede

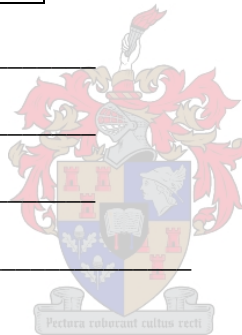
Beroep _____

Posisie _____

Geslag _____

Jare Ondervinding _____

Fase huidiglik onderrig:

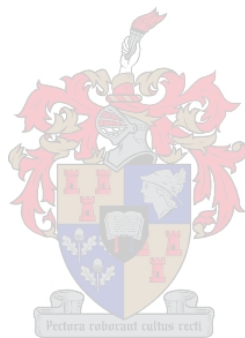
Grondslagfase	Intermediêre fase	Senior fase	Verdere onderwys en opleiding
---------------	-------------------	-------------	-------------------------------

Tabel 2

B: Dui aan of die moontlike veranderinge die proses van migrasie en rassevermenging op skoolvlak bespoedig het.

Stellings	Persentasie response
1.Inskrywing van leerders het verander in terme van hul rasse samestelling	
2.Inskrywing van leerders het verander in terme van hul geslag ratios	
3.Die skool se toelatingsbeleid het verander om leerders van verskillende residensiële gebiede te akkomodeer	
4.Die hoeveelheid/proporsie van leerders wat uit ander areas kom, behalwe uit die onmiddellike skoolomgewing, het verander	
5.Die skool het die medium van onderrig verander om leerders met verskillende agtergronde te akkomodeer	
6.Daar is `n verskil in ekstra –kurrikulêre aktiwiteite om leerders van verskillende agtergronde te akkomodeer	
7.Die samestelling van onderwysers in terme van geslag het verander	
8.Die samestelling van onderwysers in terme van rasetype het verander	

9. Die samestelling van van die skool beheerliggaam in terme van geslag het verander
10. Die samestelling van die skool se beheerliggaam in terme van “kleur” het verander
11. Die gedragskode van die skool het verander om die Handves van Menseregte te akkomodeer

VRAELYS

SKOOLHOOFDE/PRINSIPALE, ONDERWYSERS, LEERDERS, OUERS, SKOOLBESTURE

Hierdie opname het ten doel om ondersoek in te stel of die skoolbestuur te wete: prinsipale, onderwysers, leerders, ouers en die gemeenskap voorbereid is om die veranderinge te hanteer waarmee hul gekonfronteer word om `n diverse leerder samestelling vanuit alle bevolkingsgroepe te hanteer en om `n fasiliteringsrol te skep om toeganklikheid by skole vir immigrante en migrerende leerders te verseker.

U word vriendelik versoek om die vraelys tot die beste van u vermoë te beantwoord.

Alle data verkry sal streng vertroulik hanteer word.

A: Persoonlike Besonderhede

Beroep _____

Posisie _____

Geslag _____

Jare Ondervinding _____

Fase huidiglik onderrig:

Grondslagfase	Intermediêre fase	Senior fase	Verdere onderwys en opleiding
---------------	-------------------	-------------	-------------------------------

B: Beantwoord asb. die vlg. vrae:

Tabel 3: Met die toename in leerder diversiteit, toon aan die vlak van vordering wat deur die skool behaal is deur die volgende te voltooi:

Stellings	Persentasie response
1. Die skool het beleid ontwikkel om rasse integrasie te hanteer	
2. Die onderwysers, leerders en ouers was betrokke in die formulering van beleid wat handel oor rasse integrasie	
3. Die beleid en informasie is oorgedra aan alle kommunikasie strategiv bv. Vergaderings, rolspelers deur verskillende omsendskrywes.	
4. Skoolpraktyke is aangepas om leerders wat ver distansies reis, te akkommodeer bv begin tye, buitemuurse aktiwiteite -	
5. Leerders in die skool word aangemoedig om ten minste een Swart taal te leer	
6. Vervoerprobleme word geassosieer met leerders wat ver van die skool bly (bv laatkommery)	
7. Leerders, ongeag hul rasse agtergrond, ontvang gelyke toegangseleenthede tot ekstra-buitemuurse bedrywighede	
8. Leerders, ongeag hul rasse agtergrond, ontvang gelyke toegang tot beurse	

9. Leerders, ongeag hul rasse agtergrond, ontvang gelyke geleenthede om om deel te neem in die klas aktiwiteite	
10. Leerders van verskillende rasse agtergronde word maklik aanvaar in die skool	
11. Leerders van verskillende resdensiële agtergronde word maklik aanvaar in die skool	
12.Elke opvoeder is gemaklik om sake soos rassisme in die skool, aan te spreek	
13.Elke gedragskode in die skool is hersien en in lyn met die Handves van Mense Regte	

BYLAE 4

VRAELYS

SKOOLHOOFDE/PRINSIPALE, ONDERWYSERS, LEERDERS, OUERS, SKOOLBESTURE

Hierdie opname het ten doel om ondersoek in te stel of die skoolbestuur te wete: prinsipale, onderwysers, leerders, ouers en die gemeenskap voorbereid is om die veranderinge te hanteer waarmee hul gekonfronteer word om `n diverse leerder samestelling vanuit alle bevolkingsgroepe te hanteer en om `n fasiliteringsrol te skep om toeganklikheid by skole vir immigrante en migrerende leerders te verseker.

U word vriendelik versoek om die vraelys tot die beste van u vermoë te beantwoord.

Alle data verkry sal streng vertroulik hanteer word.

A: Persoonlike Besonderhede

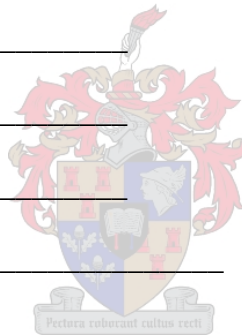
Beroep _____

Posisie _____

Geslag _____

Jare Ondervinding _____

Fase huidiglik onderrig:

Grondslagfase	Intermediêre fase	Senior fase	Verdere onderwys en opleiding
---------------	-------------------	-------------	-------------------------------

B: Beantwoord asb. die vlg. vraag:

Tabel : 4 Met die veranderig in leerder diversiteit, in watter mate is die leeromgewing daardeur beïnvloed?

Stelling	Verander	Twyfel	Nieverander
Onderwysers het hul onderrigbenadering verander sodat leerders van verskillende agtergronde kon aanpas			
Lerders is vry om die informasie, prosedure of aktiwiteite, waarmee hul nie saamstem in die leeromgewing, te bevraagteken			
Leerders word ondersteun om hul indivi duele bevooroordeeldheid te erken			

Leerders wat ver afstande reis,se werk word ontwrig			
Daar is gevalle van misverstande tussen leer ders en onderwysers-tradisies en gelowe -			
tussen leerders en onderwysers in terme van verskille in opinie verwysende na die religieuse orientasie van leerders			
Dissipline in die klaskamer is nie be invloed deur die veranderinge			

